

SIRUS

Statens institutt for
rusmiddelforskning

Melding om virksomheten 2002

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) ble opprettet fra 1. januar 2001 ved en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i det daværende Rusmiddeldirektoratet. SIRUS har som formål å utføre og formidle forskning og dokumentasjon omkring rusmiddelspørsmål, med særlig vekt på samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Instituttet er også Norges kontaktpunkt for Det europeiske narkotikaovervåknings-senter i Lisboa, EMCDDA.

Opprettelsen av SIRUS var et ledd i en større gjennomgang av det sentraladministrati-ve arbeidet med rusmiddelfeltet. I St.prp. nr 61 (1999-2000) heter det om de arbeidsoppgaver som ble tillagt SIRUS:

"Instituttet skal ha ansvar for de arbeidsoppgavene som i dag ligger til Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsfunksjonen i Rusmiddeldirektoratet. Oppgavene for det nye instituttet, i tillegg til videreføring av forskningsoppgavene til SIFA, blir å holde en samlet oversikt over forbruksutvik-lingen på alkohol- og narkotikaområdet, oversikt over forebyggende tiltak og behandlingstiltak, produsere statistiske oversikter på området, rapportere og for-midle informasjon nasjonalt og internasjonalt om rusmiddelsituasjonen og å være nasjonalt kontaktsenter for samarbeidet med EUs narkotikaovervåkingssenter i Lisboa (EMCDDA)."

Fra 2002 omfatter virksomheten også samfunnsvitenskapelig forskning på tobakks-området som følge av at en gruppe tobakksforskere ble overført fra Folkehelse i forbindelse med reorganiseringen av den statlige helse- og sosialforvaltningen.

SIFA ble etablert i 1960. Instituttet var opprinnelig et rent alkoholforskningsinstitutt, men engasjerte seg etter hvert også på narkotikafeltet, noe som resulterte i en navneendring i 1988.

Rusmiddeldirektoratet kan spore sine aner tilbake til tidlig 1930-tall, men fikk i hovedtrekk de oppgaver og den form det hadde inntil opprettelsen av SIRUS da det daværende Statens edruskapsdirektorat ble slått sammen med sekretariatet for Sentralrådet for narkotikaproblemer i 1988. Direktoratet opphørte å eksistere 1. januar 2002 da de gjenværende oppgavene ble inkorporert i det nye Sosial- og helsedirektoratet.

Tobakksforskningsgruppa ved Folkehelse ble gradvis etablert på slutten av 1990-tallet.

Copyright © SIRUS
Oslo 2003
ISBN 82 – 7171 – 247 - 0

SIRUS
P.b. 565 Sentrum
0105 Oslo
Besøksadresse: Øvre Slottsgate 2B
Telefon: 22 34 04 00
Faks: 22 34 04 01
E-post: sirus@sirus.no
Nettadresse: <http://www.sirus.no>

Trykk: Kursiv Media AS

FORORD

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) har med 2002 avsluttet sitt andre driftsår. Året har innebåret nye oppgaver for instituttet. Som følge av reorganiseringen av den sentrale sosial- og helseforvaltningen er en gruppe tobakksforskere overført fra Folkehelse til SIRUS. Vi har altså fått et utvidet mandat, selv om dette foreløpig ikke er reflektert i våre vedtekter, og staben er økt med fem personer. Av disse er to stipendiater lønnet av Norges forskningsråd og én tilsatt på et prosjekt finansiert av Sosial- og helsedirektoratet. I tillegg stiller instituttet kontorplass til disposisjon for en stipendiat ansatt i Den Norske Kreftforening.

Dette har vært en uproblematisk prosess. De to forskningsmiljøene har hatt mye til felles, i form av problemstillinger, metoder og tilnærminger. Like fullt dreier det seg om en tematisk utvidelse for instituttets vedkommende. Det samme kan sies om et prosjekt om spilleavhengighet som startet opp i 2002, finansiert av Lotteritilsynet. Prosjektet avsluttes i 2003.

Overføringen av tobakksforskningsgruppa er primært en integrasjon på forskningssiden. SIRUS er pr. i dag ikke tillagt like omfattende dokumentasjonsoppgaver på tobakksområdet som instituttet har i tilknytning til alkohol og narkotika.

SIRUS har i 2002 fått nye samarbeidspartnere. Vår tidligere oppdragsgiver Sosial- og helsedepartementet er delt i et Sosialdepartement og et Helsedepartement. Instituttet som sådan er underlagt og finansiert av Sosialdepartementet, men deler av vår kjernevirksomhet tilhører nå Helsedepartementets sakområde. Det gjelder tobakksforskningen, som for en vesentlig del er oppdragsfinansiert, men i økende grad, også behandlingsdelen av rusmiddelfeltet. I første omgang er sektorendringen på rusmiddelfeltet et organisatorisk grep, men det gjenstår å se om det på sikt også vil innebære en perspektivforskyvning i forhold til måten å oppfatte rusmiddelspørsmålet på.

Også det nyetablerte Sosial- og helsedirektoratet som har tatt opp i seg både Rusmiddeldirektoratet og Statens tobakksskaderåd, representerer en ny samarbeidspartner.

Instituttet har i 2002 brukt relativt mye ressurser på mer utredningspreget arbeid. Instituttet var tillagt sekretariatsfunksjonen for forskerkommisjonen om kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken, og bidro også med leder og to av medlemmene. Vi bidro også ved utarbeidelsen av faktagrunnlaget for regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003-2005. Dette er oppgaver som er en naturlig del av instituttets virksomhet, men som også har en kostnadsside i form av utsettelse i gjennomføringen av planlagte forskningsoppgaver.

I grenselandet mellom forskning og utredning har instituttet utført et oppdrag for Kommunal- og regionaldepartementet vedrørende rus og psykiatri i relasjon til kommunenes inntektssystem.

Det er utbredt ønske at politikken – også rusmiddelpolitikken – skal være kunnskapsbasert. Men ikke alle forskningsresultater er like ønsket av alle. Det kan av og til gi seg bisarre utslag, som vi har sett eksempler på i løpet av året.

SIRUS er en sentral del av det miljøet som forsøker å skape kunnskap på rusmiddelområdet; om forbruk, skadevirkninger av forbruk, om tiltak som kan begrense skadene og om behandling av mis-

brukere. I denne forstand er instituttet som produsent av forskningsbasert kunnskap en del av en kunnskapsbasert norsk rusmiddelpolitikk.

Derimot er instituttet ikke en del av den politiske arenaen i den forstand at det er vår oppgave å produsere bestemte forskningsresultater. Rusmiddelpolitikken er, og har vært, et konfliktfylt tema i norsk politikk. Det er ikke instituttets oppgave å levere resultater som måtte passe verken den ene eller andre rusmiddelpolitiske interesse. Det ville jo også gjøre virksomheten meningsløs. Noe ønske om dette har da heller ikke våre oppdragsgivere gitt uttrykk for. I løpet av instituttets mer enn 40-årige historie har det aldri skjedd at en bestilling av en slik karakter er mottatt, enn si oppfylt. Vår oppgave er å levere en så god og objektiv forskning og dokumentasjon som mulig, uavhengig av hvem som måtte se seg tjent med resultatene.

Jeg vil med dette takke styret, samt alle ansatte, for et godt og inspirerende samarbeid i 2002.

Oslo, juli 2003

Knut Brofoss

INNHOOLD

1	INNLEDNING	7
2	INSTITUTTETS STYRE	9
3	PERSONALE	10
4	INSTITUTTETS ØKONOMI	12
4.1	INNETKTER	12
4.2	UTGIFTER.....	13
4.3	REGNSKAPET.....	14
5	OM VIRKSOMHETEN	15
5.1	FORSKNINGSVIRKSOMHETEN	15
5.2	DOKUMENTASJON	17
5.2.1	EMCDDA – Focal Point funksjonen i Norge.....	17
5.2.2	Det nasjonale dokumentasjonssystemet for tiltak for rusmiddelmissbrukere	18
5.2.3	Annen dokumentasjon	19
5.3	FORMIDLING	19
5.3.1	Publikasjoner	19
5.3.2	Webside	20
5.3.3	Det nasjonale kompetansebiblioteket	21
5.3.4	Annen informasjon og formidling.....	22
5.4	VIRKSOMHETEN FOR ØVRIG	22
5.4.1	Styrets arbeid.....	22
5.4.2	Veiledning og utredningsvirksomhet	22
5.4.3	Internasjonalt samarbeid utenom EMCDDA.....	23
5.4.4	Administrative saker	24
5.4.5	Maskiner og utstyr.....	24
6	FORSKNINGS- OG DOKUMENTASJONSPROSJEKTER	25
	HOVEDOMRÅDE 1: RUSMIDDELMARKEDET	25
	PROSJEKT 1.1: ALKOHOLPOLITIKK OG ALKOHOLKONSUM I ET EU-PERSPEKTIV	25
	PROSJEKT 1.2: ULOVLIG SPRIT OG ALKOHOLPOLITISKE ARGUMENTER	27
	PROSJEKT 1.3: GRENSEHANDEL MED ALKOHOL.....	27
	PROSJEKT 1.4: NARKOTIKAMARKEDET I OSLO	28

HOVEDOMRÅDE 2: RUSMIDDELBRUK OG RUSMIDDELKULTUR	30
PROSJEKT 2.1: UNGDOM OG RUSMIDLER	30
PROSJEKT 2.3: EUROPEAN SCHOOL SURVEY PROJECT (ESPAD)	31
PROSJEKT 2.4: DEN VOKSNE BEFOLKNINGS DRIKKEVANER	31
PROSJEKT 2.7: NARKOTIKASITUASJONEN I KOMMUNENE	32
PROSJEKT 2.8: DRIKKEMØNSTRE OG FAMILIE SOM REGULERENDE FAKTOR I ULIKE DRIKKE-KULTURER - KOMPARATIVE STUDIER AV DATA FRA QUEBEC OG NORGE	33
PROSJEKT 2.9: HVEM DRIKKER HVA, NÅR – OG TIL HVA?	33
PROSJEKT 2.10: VINJOURNALISTIKK – MARKEDSFØRING ELLER FORBRUKERVEILEDNING?	33
PROSJEKT 2.11: ALKOHOLKONSUM BLANT 1. GENERASJONS NORDMENN MED ULIK ETNISK/RELIGIØS BAKGRUNN	34
PROSJEKT 2.12: STABILITET I ALKOHOLVANER OVER TID	34
PROSJEKT 2.13: RUSMIDLER I HISTORISK OG KULTURELT PERSPEKTIV	35
PROSJEKT 2.14: BRUK AV NARKOTIKA I NORSKE FENGSLER OG SONINGS VIRKNING PÅ NARKOTIKAMISBRUK OG MISBRUKERKARRIERE	35
PROSJEKT 2.17: RUS I BALTIKUM – EN STUDIE AV ENDRING I BRUK OG HOLDNINGER PÅ 1990-TALLET	36
PROSJEKT 2.18: SPILLEADFERD OG SPILLEAVHENGIGHET I NORGE	36
PROSJEKT 2.19: BEREGNING AV OMFANG AV NARKOTIKAMISBRUK OVER TID	37
PROSJEKT 2.20: IDEALTYPISKE BRUKERTYPER AV TOBAKK	37
PROSJEKT 2.21: ENDRINGER I DET SOSIOKULTURELLE KLIMA FOR BRUK AV TOBAKK – HVA SIGNALISERER SIGARETTEN?	38
 HOVEDOMRÅDE 3: FOREBYGGENDE TILTAK	 40
PROSJEKT 3.1: VIRKNINGER AV ENDRINGENE I ALKOHOLLOVEN	40
PROSJEKT 3.2: VIRKNINGER PÅ DRIKKEMØNSTER OG GRENSEHANDEL AV ETABLERING AV VINMONOPOLBUTIKK I TRYSIL	41
PROSJEKT 3.3: VIRKNINGENE PÅ ALKOHOLFORBRUK OG DRIKKEMØNSTER VED ETABLERING AV 70 NYE VINMONOPOLBUTIKKER.	41
PROSJEKT 3.4: PRISDANNELSE PÅ ALKOHOL I NORDEN ETTER FINLAND OG SVERIGES MEDLEMSKAP I EU OG ISLAND OG NORGES MEDLEMSKAP I EØS	41
PROSJEKT 3.5: FØLGER AV INNØRING AV SELVBETJENING I NOEN VINMONOPOLBUTIKKER	42
PROSJEKT 3.6: DIFFERENSIELLE EFFEKTER AV ALKOHOLPOLITISKE TILTAK? – EN NORDISK STUDIE	42
PROSJEKT 3.7: ALCOHOL POLICY AND THE PUBLIC GOOD II	43
PROSJEKT 3.8: HOLDNINGER TIL OG BRUK AV RUSMIDLER BLANT GRUNNSKOLEELEVER	43
PROSJEKT 3.9: RØYKING BLANT NORSKE 9. OG 10. KLASSINGER	44
PROSJEKT 3.10: INTENSJON OM Å SLUTTE Å RØYKE	45
PROSJEKT 3.11: EMPIRISK ANALYSE AV INFORMASJONSMATERIELL	46
PROSJEKT 3.12: RISIKO-OPPLEVELSE OG RØYKING	46
Prosjekt 3.13: BARNES EKSPONERING FOR PASSIV RØYKING	47
PROSJEKT 3.14: TOBAKKSFOREBYGGING I PRIMÆRHELSETJENESTEN -UNDERSØKELSER BLANT HELSEPERSONELL	48
PROSJEKT 3.16: EVALUERING AV ANSVARLIG VERTSKAP I BERGEN	49

HOVEDOMRÅDE 4: KONSEKVENSER AV RUSMIDDELBRUK	50
PROSJEKT 4.1: RUSMIDDELBRUK OG SKADER	50
PROSJEKT 4.3: OVERDOSER	50
PROSJEKT 4.5: DØDELIGHET BLANT SPRØYTEMISBRUKERE REKRUTTERT VED "SPRØYTEBUSSEN"	51
PROSJEKT 4.6: ALKOHOLKONSUM OG HJERTE-KARSYKDOM	51
PROSJEKT 4.7: ALKOHOLKONSUM OG KREFT	52
PROSJEKT 4.8: RUS OG PSYKIATRI I INNTEKTSSYSTEMET FOR KOMMUNENE	52
PROSJEKT 4.9: DØDELIGHET OG DØDSÅRSAKER HOS RUSMISBRUKERE	53
HOVEDOMRÅDE 5: BEHANDLING OG OMSORG	54
PROSJEKT 5.1: "HVILKEN NYTTE, FOR HVEM OG TIL HVILKEN KOSTNAD?" EN PROSPEKTIV MULTISENTER STUDIE AV BEHANDLINGSTILTAK FOR STOFFMISBRUKERE	54
PROSJEKT 5.2: ENDRINGER I MISBRUKSPROFILER OVER TID	55
PROSJEKT 5.6: BEHANDLING AV RUSMIDDELMISBRUKERE I NORDEN, ORGANISERING OG FINANSIERING	55
PROSJEKT 5.8: MANAGEMENT OF HIGH RISK OPIATE ADDICTS IN EUROPE (ROSE-PROSJEKTET)	55
PROSJEKT 5.9: MØTET MELLOM ANSATTE I TILTAKSAPPARATET FOR RUSMIDDELMISBRUKERE OG KLIENTER MED INNVANDRERBAGGRUNN	56
HOVEDOMRÅDE 6: NASJONAL OG INTERNASJONAL DOKUMENTASJON	57
PROSJEKT 6.1: EMCDDA – VIDerefØRING AV FOCAL POINT FUNKSJONEN I NORGE	57
PROSJEKT 6.2: RUSMIDLER I NORGE	59
PROSJEKT 6.3: DET NASJONALE DOKUMENTASJONSSYSTEMET INNEN RUSSEKTOREN	59
PROSJEKT 6.4: KOMMUNENES FORVALTNING AV ALKOHOLLOVEN	60
PROSJEKT 6.5: NORDISK ALKOHOLSTATISTIKK	60
PROSJEKT 6.6: RAPPORTERING TIL INTERNASJONALE INSTITUSJONER (UNDCP, UNGASS, O.L.)	61
PROSJEKT 6.7: NASJONALT DOKUMENTASJONSSYSTEM PÅ FOREBYGGINGSFELTET	61
7 PUBLIKASJONER	62
7.1 BØKER OG FORSKNINGSRAPPORTER	62
7.2 VITENSKAPELIGE ARTIKLER OG BOKKAPITLER	62
7.3 POPULÆRARTIKLER, DEBATTINNLEGG, BOKANMELDELSER OG LIGNENDE	65
7.4 DOKUMENTASJON	67
8 MEDARBEIDERNE ØVRIGE VIRKSOMHET	68
8.1 FOREDRAG OG KONGRESSDELTAGELSE	68
8.2 UNDERVISNING	73
8.3 KONSULENTARBEID, KOMITÉ- OG STYREVERV	74

1. INNLEDNING

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS), opprettet 1. januar 2001 ved en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i Rusmiddeldirektoratet, har som formål å utføre og formidle forskning og dokumentasjon omkring rusmiddelspørsmål, herunder tobakk, med særlig vekt på samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Instituttet er også Norges kontaktpunkt for Det europeiske narkotikaovervåkningssenter i Lisboa, EMCDDA.

I vedtektene, fastsatt av Sosial- og helsedepartementet 9 desember 2000, § 1 heter det om instituttets formål:

“Statens institutt for rusmiddelforskning er en forskningsfaglig selvstendig institusjon som har som formål å utføre forskning som kan bidra til økt kunnskap omkring bruk og misbruk av rusmidler og andre avhengighetsskapende midler, med særlig vekt på sosialvitenskapelige problemstillinger.

Instituttet skal:

- *kartlegge sosiale og helsemessige skadevirkninger som bruken av rusmidler fører til, problemenes årsaker og hvordan disse skal kunne løses eller reduseres gjennom offentlig og privat innsats*
- *bidra med kunnskap av betydning for arbeidet med å forebygge misbruk av rusmidler*
- *kartlegge virkninger av eksisterende ordninger og muligheter for forbedringer*
- *vurdere sammenhenger og mulige tiltak på tvers av gjeldende inndeling i forvaltningssektorer og nivåer*
- *sikre at kunnskap gjøres tilgjengelig.*”

Dette fastsetter rammen for instituttets virksomhet. For det første avgrenses virksomhetens art. Instituttets formål er å drive forskningsbasert kunnskapsproduksjon og -formidling. Hovedsakelig vil dette være av sosialvitenskapelig karakter. Klinisk forskning, eller biomedisinsk forskning, faller som utgangspunkt utenfor instituttets forpliktelser.

For det andre avgrenses også området for virksomheten. Mandatet er primært knyttet til rusmidler, jf. de mer detaljerte forpliktelser som fastsettes i annet ledd. Vedtektene sikter her først og fremst til alkohol og narkotika. Fra 1. januar 2002 er virksomhetsområdet for instituttet utvidet. Etter at en gruppe tobakksforskere ble overført fra Folkehelse i forbindelse med reorganiseringen av den sentrale sosial- og helseforvaltningen, vil primærområdet heretter også omfatte tobakksforskning. Vedtektene åpner imidlertid også opp for virksomhet knyttet til andre avhengighetsskapende midler, som f.eks. legalt forskrevete legemidler.

Også andre former for avhengighet kan falle innenfor virksomhetens ramme, f.eks. spilleavhengighet. I 2001 påtok instituttet seg, i samarbeid med NOVA, et oppdrag fra Lotteritilsynet om å kartlegge omfanget av slik avhengighet.

I vedtektenes § 2 om instituttets oppgaver heter det i første ledd:

“Instituttet skal ha forskning som sin primæraktivitet. For å sikre kunnskapsspredning og tilgjengelighet til forskningsresultater, statistikk og fagmateriale for viktige målgrupper, skal instituttet også ha dokumentasjon, formidling og faktainformasjon som viktige oppgaver. Som ledd i dette skal instituttet ha et nasjonalt kompetansebibliotek for rusmiddelspørsmål.”

Instituttet er altså ikke et rent forskningsinstitutt, selv om forskningsvirksomheten utgjør kjerneområdet. Inkorporeringen av tobakksforskingsmiljøet fra 2002 har imidlertid en mer begrenset rekkevidde. Dette omfatter ikke tilsvarende dokumentasjonsoppgaver som for alkohol og narkotikas vedkommende.

Hovedmålene for virksomheten kan etter dette formuleres slik:

1. Drive forskning av faglig høy kvalitet på rusmiddelfeltet og tilstøtende områder.
2. Fremskaffe relevant dokumentasjon knyttet til alkohol og narkotika.
3. Formidle eksisterende kunnskap til viktige brukergrupper.

Instituttet er en selvstendig institusjon under Sosialdepartementet og ledes av en direktør ansatt på åremål. Det har et styre på sju medlemmer med personlige varamedlemmer. Styret oppnevnes av Sosialdepartementet. To av styremedlemmene oppnevnes etter forslag fra Norges forskningsråd og to etter forslag fra instituttets ansatte. Dessuten møter direktøren og forskningssjefen i styret uten stemmerett. Administrasjonssjefen er styrets sekretær.

2. INSTITUTTETS STYRE

Styret hadde i 2002 følgende sammensetning (utløp av funksjonstid i parentes):

Ordfører Alf E. Jakobsen (2004), leder
Varamedlem: Karstein Bye

Forsker Bergljot Baklien (2004), nestleder
Varamedlem: Forsker Sten-Erik Clausen

Avdelingssjef Torild Almnes (2002)
Varamedlem: Erik Stene

Sten Magne Berglund (2004)
Varamedlem: Marte H. Grindaker

Prof.dr.med. Jørg Mørland (2002)
Varamedlem: Avd.sjef Asbjørg Solberg Christophersen

Oppnevnt etter forslag fra instituttets ansatte:

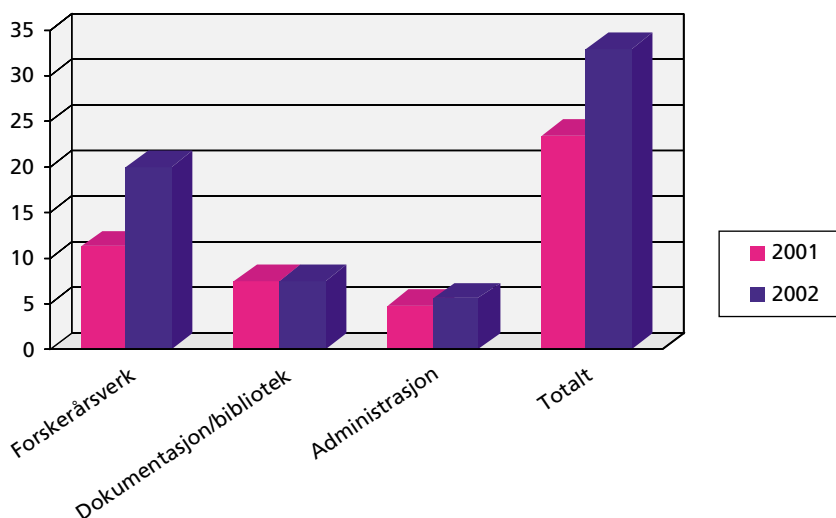
Forsker Einar Ødegård (2002)
Varamedlem: Rådgiver Grethe Lauritzen

Rådgiver Hege Lauritzen (2002)
Varamedlem: Avd.bibliotekar Johanne Longva

Det ble holdt tre styremøter i 2002: 4. mars, 14. oktober og 2. desember.

3. PERSONALE

I 2002 ble det ved SIRUS utført ca. 33 årsverk. Av dette var 20 forskerårsverk, 7,5 årsverk knyttet til dokumentasjons-/EMCDDA-/biblioteksfunksjonen og 5,5 årsverk knyttet til administrasjonen. Utvikingen i antall årsverk fremgår av figur 1.

Figur 1 Antall årsverk

Instituttets personale ble f.o.m. 1.1.02 utvidet med fem stillinger, hvorav to faste, i forbindelse med at SIRUS overtok ansvaret for tobakksforskningen som tidligere hadde vært utført ved Folkehelse. To tidligere ubesatte forskerstillinger ble besatt i 2002. I tillegg har vi besatt enkelte engasjementer på prosjektbasis.

En sjettede tobakksforsker, som er ansatt av Kreftforeningen, har kontor plass ved instituttet.

Alle de fast ansatte forskerne har nå kompetanse på minst doktorgradsnivå. Seks ansatte har arbeidet mot en doktorgrad. Trygve Ugland forsvarte sin avhandling 8. mars. Anne Line Bretteville-Jensen fikk sin avhandling godkjent i 2002 og forsvarte den i januar 2003, mens en annen, Ellen J. Amundsen, fikk sin avhandling godkjent på samme tidspunkt og disputerte i mars 2003.

De ansatte har vært:

Faste stillinger:

Direktør:	Knut Brofoss, cand.jur.
Forskningsjef:	Sturla Nordlund, cand.real. (i statistikk)
Forsker:	Ellen J. Amundsen, cand.real. (i statistikk)
Forsker:	Anne Line Bretteville-Jensen, cand.oecon.
Forsker:	Ragnar Hauge, cand.jur.
Forsker:	Per Holth, dr.psychol. (tiltrådte 1.3.02)

Forsker:	Øyvind Horverak, cand.oecon.
Forsker:	Karl Erik Lund, dr.polit.
Forsker:	Edle Ravndal, dr.philos.
Forsker:	Jostein Rise, dr.philos.
Forsker:	Ingeborg Rossow, dr. philos. (permisjon fra sin faste stilling, men engasjert i 10% bistilling)
Forsker:	Astrid Skretting, cand.sociol.
Forsker:	Trygve Ugland, dr.polit.
Forsker:	Einar Ødegård, mag.art. (i sosiologi)
Seniorrådgiver:	Odd Hordvin, sosionom
Rådgiver:	Elin K. Bye, cand.polit.
Rådgiver:	Grethe Lauritzen, klinisk sosionom, cand.mag.
Rådgiver:	Hege Lauritzen, cand.polit.
Rådgiver:	Marte K. Ødegård Lund, cand.polit.
Rådgiver:	Reidun Lohiniva, cand.polit. (permisjon fra 8.2.02)
Administrasjonssjef:	Inger Lill Sørberg, cand.mag.
Førstekonsulent:	Tove Sophie Hoff Nielsen
Førstekonsulent:	Rigmor Tindberg
Konsulent:	Jann-Henrik Bardal
Konsulent:	Jorunn Anita Hannasvik (permisjon til 1.4.02)
Hovedbibliotekar:	Jorunn Moen
Avdelingsbibliotekar:	Johanne Longva

Midlertidige stillinger:

Forsker:	Hans Olav Melberg, cand.oecon. (forsker fra 11.3.02; permisjon fra stipendiatstilling)
Stipendiat:	Ingeborg Lund, cand.oecon.
Stipendiat:	Inger Synnøve Moan, cand.polit.
Stipendiat:	Janne Scheffels, cand.polit.
Prosjektleder:	Elin Berg, cand.polit.
Prosjektleder:	Randi Ervik, cand.polit. (eng. fra 1.10.02)
Prosjektleder:	Marianne Lund, cand.polit. (permisjon fra 1.6.02)
Førstekonsulent:	Øyvind O. Alver, cand.mag. (eng. fra 11.3.02)
Førstekonsulent:	Elisabeth Larsen, cand.polit. (eng. fra 4.11.02)
Førstekonsulent:	Astrid Skatvedt, cand.polit. (eng. fra 26.8.02)
Bibliotekar:	Marianne Almås
Konsulent:	Birger Brynhildsen, bibl.student (25%) (sluttet 13.6.02)
Konsulent:	Ritha Helland, bibl.student (25%) (sluttet 2.10.02)

Stipendiat Silje Skalle har kontor plass ved instituttet (jf. ovenfor) og er integrert her faglig og sosialt.

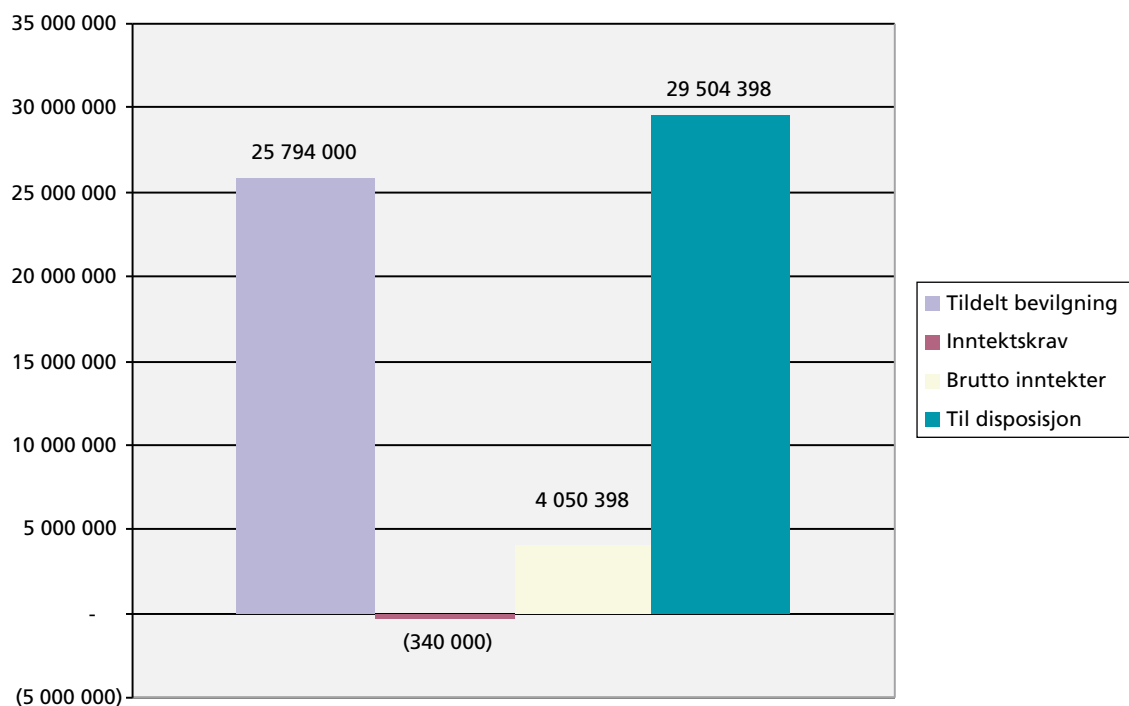
4. INSTITUTTETS ØKONOMI

4.1 INNTEKTER

SIRUS finansieres dels direkte over statsbudsjettet og dels gjennom eksternt finansierte oppdrag. SIRUS fikk i 2002 tildelt en grunnbevilgning over Sosialdepartementets budsjett (kap. 612) på kr 24 300 000. Med overføring av ubrukt bevilgning fra 2001, kr 1 125 000, samt tilleggsbevilgning som følge av lønnsoppgjøret i 2002, kr 369 000, ble bevilgningen på til sammen kr 25 794 000.

SIRUS disponerte i tillegg oppdragsmidler på kr 3 543 259 og refusjon fra folketrygden av fødsels- og sykepenger mv. på kr 507 139. Etter fratregg av pålagt inntektskrav på kr 340 000 var nettoinntektene på til sammen kr 3 710 398.

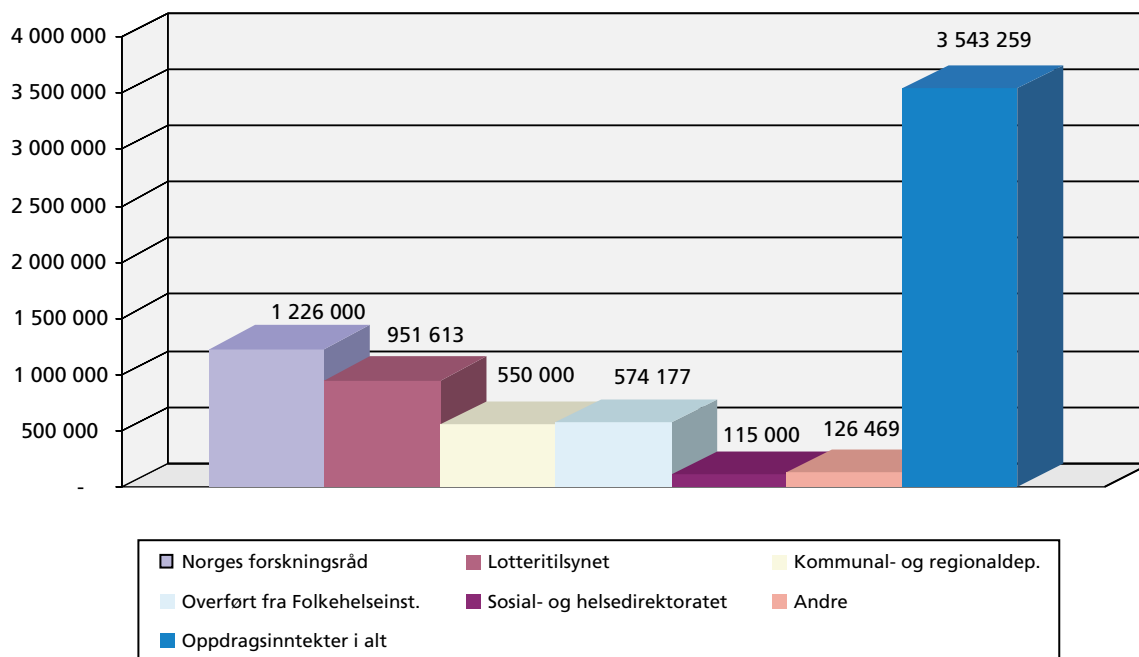
Fordelingen av instituttets samlede disponible midler fremgår av figur 2.

Figur 2 Disponible midler 2002

Instituttets inntekter ut over tildelt bevilgning er som figur 2 viser, vesentlig høyere enn det inntektskravet som er forutsatt i statsbudsjettet. Det er gitt merinntektsfullmakt ut over budsjett-rammen. Dette er nødvendig for å kunne drive på et forsvarlig nivå.

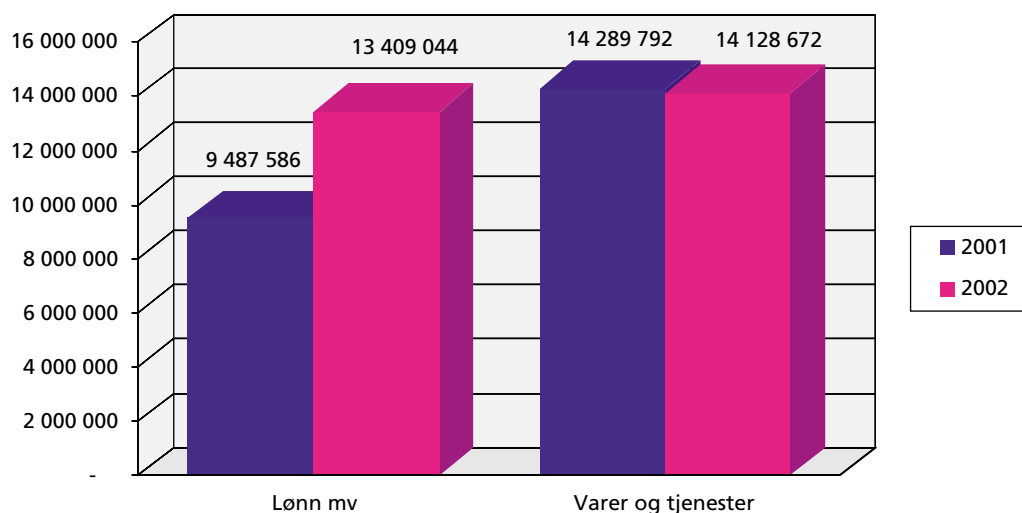
Instituttets oppdragsinntekter knytter seg i sin helhet til forskningsprosjekter. Inntektene fra forskningsoppdrag fordelte seg i 2002 slik:

Figur 3 Fordeling av oppdragsinntekter

4.2 UTGIFTER

De samlede utgifter i 2002 utgjorde kr 25 537 716. Utgiftsprofilen som fremgår av figur 4, er ikke uten videre sammenliknbar med rene forskningsinstitutter. Som følge av forpliktelser knyttet til dokumentasjonsvirksomheten, er det i 2002 bl.a. brukt ca. 4,3 mill. kroner knyttet til utviklingen av det nasjonale dokumentasjonssystemet og nettsiden www.forebygging.no.

Figur 4 Utgifter

4.3 REGNSKAPET

Mens 2001 var et "prøveår" for instituttet, har virksomheten i 2002 kommet i mer normal gjenge. Imidlertid var heller ikke i 2002 alle stillingene ved instituttet besatt på årsbasis. Samtidig var flere medarbeidere ved instituttet involvert i utvalgsarbeidet angående forskning på rusmiddelområdet (Forskerkommisjonen), der utgiftene er ført på kap. 614 i statsbudsjettet.

Regnskapet for 2002 viser et overskudd på kr 1 966 682.

Budsjett- og regnskapstallene for 2002 fordeler seg slik:

Tabell 1 Budsjett- og regnskapstall

	Tildelt bevilgning	Regnskap
Bevilgning (statsbudsjettet) og brutto driftsutgifter	25 794 000	27 537 716
Oppdragsinntekter og refusjoner		4 050 398
Inntektskrav	(340 000)	
Netto bevilgning, og netto driftsutgifter	25 454 000	23 487 318
Ubenyttede midler		1 966 682

Kr 1 233 450 (5% av bevilgningen for 2002) vil bli søkt overført til 2003.

5. OM VIRKSOMHETEN

5.1 FORSKNINGSVIRKSOMHETEN

Det var i gang 47 ulike forskningsprosjekter ved SIRUS i 2002. Av disse var 16 nye i 2002 hvorav 8 prosjekter knyttet til gruppen av tobakksforskere som ble overført fra Folkehelsa til SIRUS fra 1.1.2002. 8 prosjekter ble avsluttet i løpet av 2002.

Forskningsprosjektene kan inndeles i fem hovedområder:

- 1) Rusmiddelmarkedet (4 prosjekter)
- 2) Rusmiddelbruk og rusmiddelkultur (16 prosjekter)
- 3) Forebyggende tiltak (15 prosjekter)
- 4) Konsekvenser av rusmiddelbruk (7 prosjekter)
- 5) Behandling og omsorg (5 prosjekter)

1) Rusmiddelmarkedet er et område med stor politisk relevans. På alkoholsiden har vi et legalt marked som er regulert gjennom en lang rekke lover, forskrifter og tiltak. I tillegg er det et relativt stort uregistrert marked, som dels er legalt og dels illegalt. På narkotikasiden er hele markedet illegalt, noe som gjør det ekstra vanskelig å skaffe gode data. Etter at tobakksforskning ble et ansvarsområde for SIRUS er det satt i gang drøftinger for å få overført data for tobakksforbruket, som tidligere har vært samlet inn av Statens tobakksskaderåd, til SIRUS. Den forskningsmessige utfordring består i å beskrive utviklingen og de faktorer som påvirker utviklingen i alle disse markedene.

En av de viktigste faktorene som påvirker alkoholmarkedet i øyeblikket er den dynamiske utviklingen innenfor EU, noe som har påvirket situasjonen i Norge allerede og som utvilsomt vil påvirke den ytterligere. Grensehandelen med alkohol, særlig fra Sverige, er det mest åpenbare uttrykk for den indirekte påvirkning endringene i EU har på norske forhold. Et prosjekt er derfor i gang for å estimere, og følge utviklingen i, omfanget av grensehandelen. Et annet prosjekt har studert hvordan omsetningen av ulovlig sprit (hjemmebrent og smuglersprit) har blitt brukt i den alkoholpolitiske debatten i Norge. Narkotikamarkedet, særlig heroinmarkedet, i Oslo er studert i et prosjekt som har pågått siden 1993, og som bl.a. har innbrakt den prosjektansvarlige en internasjonal pris i 2000 og en norsk pris i 2002. Det ble innlevert en doktorgradsavhandling i 2002 der særlig de økonomiske faktorenes innvirkning på narkotikabruken er studert.

2) Området rusmiddelbruk og rusmiddelkultur (herunder også tobakksbruk og –kultur) spenner vidt og omfatter epidemiologi, via lærings- og sosialiseringsteori til kulturhistorie, kultursosiologi og antropologi. Instituttet har på dette området hovedsakelig konsentrert seg om epidemiologiske undersøkelser. Slike undersøkelser utfyller det bildet som framkommer av offisiell statistikk, og gir dessuten et inntrykk av mørketallenes størrelse. Kunnskap om rusmiddelbruken i befolkningen danner grunnlag for studiet av skader, forebygging og behandling.

Flere av instituttets prosjekter tar sikte på å kartlegge bruken av rusmidler i ulike deler av befolkningen: Det gjennomføres en årlig undersøkelse av rusmiddelbruk blant ungdom. I 1995 ble det gjennomført en komparativ undersøkelse om bruk av rusmidler blant 15-16 åringer i 23 europeiske land (ESPAD-undersøkelsen). En ny tilsvarende undersøkelse ble gjennomført i 1999, og en tredje er planlagt i 2003. Med jevne mellomrom har instituttet foretatt undersøkelser av drikkevaner, holdninger

og bruk av ulike stoffer i den voksne befolkningen. I 1999 ble det gjennomført en slik undersøkelse, og en ny skal gjennomføres i 2004. Disse undersøkelsene utgjør et vesentlig datatilfang for flere av instituttets forskere og brukes innen flere prosjekter. Etter anmodning fra Sosialdepartementet gjennomføres et prosjekt der det årlig innhentes data for å beskrive narkotikasituasjonen i kommunene. Et prosjekt studerer ulike sider ved vinjournalistikken, bl.a. for å se hvordan den påvirker vinmarkedet. I et samarbeidsprosjekt med Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) gjennomføres en analyse av et allerede innhentet datamateriale, bl.a. for å undersøke den vanlige påstanden om at såkalte kontinentale drikkevaner er i ferd med å bre seg til Norge. På bakgrunn av data fra en nylig gjennomført helseundersøkelse i Oslo (HUBRO) gjøres det en analyse av alkoholkonsumet blant 1. generasjons nordmenn med ulik etnisk/religiøs bakgrunn, og en mer metodeorientert analyse av stabiliteten i den enkeltes alkoholvaner over tid. I et prosjekt studeres rusmidlene i et langt historisk og kulturelt perspektiv, og i et annet skal man bl.a. prøve å anslå omfanget av rusmiddelbruk i norske fengsler. På oppdrag fra Lotteritilsynet gjennomføres et prosjekt som skal beskrive nordmenns adferd når det gjelder pengespill, og estimere andelen spilleavhengige. To prosjekter er knyttet til tobakksbruk: I det ene vil man beskrive ulike idealtypiske brukertyper av tobakk, og i det andre skal man studere endringer i sigarettenes symbolverdi gjennom tidene.

3) Forebygging omfatter mange ulike tiltak, både på tilbudssiden og etterspørselssiden. Studier av effekter av forebyggende tiltak har gjennom mange år stått sentralt i instituttets forskningsprogram, særlig effekten av rusmiddelpolitiske tiltak. I et prosjekt har man studert virkningene i kommunene av den nye alkoholloven av 1989, og spesielt lovendringene fra 1997. De endringer det er åpnet for i Vinmonopolets situasjon er utgangspunkt for flere prosjekter. Et prosjekt skal studere virkningene på drikkemønsteret og grensehandelen av at det er etablert vinmonopolbutikk i Trysil. I et annet prosjekt skal man studere de virkninger den vedtatte etableringen av 70 nye vinmonopolbutikker rundt om i landet vil få. Selvbetjening i vinmonopolets butikker ble evaluert i forbindelse med en prøveordning i noen kommuner. Dessuten er en studie avsluttet av hvordan de nordiske lands ulike tilknytninger til EU har påvirket prisdannelsen på alkoholvarer. I et annet nordisk prosjekt har man studert virkningene av ulike alkoholpolitiske tiltak, med spesiell vekt på differensielle effekter i ulike befolkningsgrupper. En internasjonal forskergruppe, med deltagelse fra SIRUS, har arbeidet med en oppfølger til boken "Alcohol Policy and the Public Good" som ble utgitt i 1994. I et prosjekt skal man teste ut påstanden om at Olweus' kjente anti-mobbeprogram også fører til redusert rusmiddelbruk. Det er også satt i gang en evaluering av forebyggingsprosjektet "Ansvarlig vertskap" i Bergen. Det er 6 ulike prosjekter om forebygging av tobakksbruk: De studerer dels effekten av ulike typer forebyggende intervensjon, herunder en fryktvekkende kampanje som Sosial- og helsedirektoratet gjennomfører, og dels mer generelle sosialpsykologiske prosesser som ligger til grunn for å begynne, eller slutte, å røyke.

4) Forskning omkring konsekvenser av rusmiddelbruk er spesielt fremhevet i instituttets vedtekter og da særlig problemaspektet. Ved siden av at forskning på dette området har stor praktisk interesse, er mange av spørsmålene interessante også på et rent vitenskapelig grunnlag. Mange forskningsoppgaver på dette feltet vil være av biomedisinsk art, men instituttet avgrensner seg til det som er knyttet til det sosialvitenskapelige området.

I et prosjekt er det utført studier av både akutte og kroniske skader, dels på individnivå og dels på befolkningsnivå. Både helsemessige og sosiale skadevirkninger av rusmiddelbruk er studert. I samme prosjekt studeres også karakteristika ved gruppen av alkoholavholdne med tanke på å bidra til å forklare den påviste J-formede sammenhengen mellom alkoholkonsum og hjerte-kar-sykkelighet/dødelighet. I et prosjekt studeres de forhold som har særlig betydning for overdoserisiko. I et annet prosjekt studeres dødeligheten blant sprøytemisbrukere som er kontaktet ved den såkalte "Sprøytebussen" i Oslo. To prosjekter med utgangspunkt i data fra en helseundersøkelse i Oslo (HUBRO) skal studere alkoholkonsumets innvirkning på hhv. hjerte-karsykdom og kreft. I flere av disse prosjektene er man avhengig av å få konsesjon og tilgang på ulike dataregistre.

5) I årene etter krigen har det foregått en stor utbygging av hjelpeapparatet slik at det i dag finnes mange ulike behandlingstilbud. Dette utgjør nå en betydelig sektor også økonomisk. Effektene av behandlingen er imidlertid lite dokumentert og er et vanskelig tema både praktisk, metodisk og etisk. Spørsmålet om hvilken effekt ulike behandlingsformer har i forhold til de økonomiske midler som settes inn er ofte reist fra politisk hold. Det er i gang en omfattende kostnad-nytte-analyse av ulike behandlingstilbud for narkomane. Dette er et meget ressurskrevende prosjekt, særlig når det gjelder datainnsamling. Et annet prosjekt vil belyse den såkalte "svingdørsproblematikken" blant klientene ved en avrusingsstasjon i Oslo. I et prosjekt initiert av NAD vil man prøve å kartlegge de ulike typer behandlingstiltak, herunder lovhjemling, organisering og finansiering, i de nordiske land. Møtet mellom klienter med innvandrerbakgrunn og ansatte i rusmiddelomsorgen er tema for et prosjekt.

Instituttets forskningsprosjekter er i årsrapporten plassert under ett av fem hovedområder, men ofte er det slik at prosjektene også berører andre hovedområder, noe som vil framgå av den mer detaljerte beskrivelsen av prosjektene i kapittel 5. Prosjektene varierer også betydelig når det gjelder størrelse, f.eks. målt i arbeidsinnsats (antall månedesverk). Antall prosjekter innenfor hvert hovedområde er derfor ikke noe godt mål på ressursbruken på de ulike områdene. F.eks. er antall forskerårsverk benyttet innen området "Behandling og omsorg" langt større enn det beskjedne antall prosjekter kan tyde på.

5.2 DOKUMENTASJON

Forskning er ifølge vedtektene instituttets primæraktivitet, men også dokumentasjon, formidling og faktainformasjon er nevnt som viktige oppgaver. Som ledd i dette skal instituttet bl.a. ha et nasjonalt kompetansebibliotek for rusmiddelspørsmål. To av dokumentasjonsprosjektene er spesielt store og vil bli omtalt særskilt:

5.2.1 EMCDDA – Focal Point funksjonen i Norge

Det europeiske overvåkingssenteret for narkotika og narkotikamisbruk (EMCDDA) ble opprettet i 1993 og er en selvstendig, desentralisert EU-institusjon. Norge ble medlem av senteret fra 2001. Senteret som er plassert i Lisboa, har til oppgave å samle og analysere informasjon og kunnskap om narkotika og narkotikapolitiske spørsmål. Formålet er å sette medlemslandene bedre i stand til å utforme effektive tiltak mot narkotika og narkotikarelaterte problemer innen en nasjonal eller en felles europeisk ramme. Herunder å legge til rette for narkotikapolitiske strategier og tiltak for å redusere etterspørselen etter narkotiske stoffer.

Det er opprettet et informasjonsnettverk (REITOX) som knytter sammen de 16 nasjonale kontaktpunktene i medlemslandene, og muliggjør elektronisk utveksling av data. SIRUS er det norske nasjonale kontaktpunktet. SIRUS er også representert i EMCDDAs vitenskapskomite. Avtalen med EMCDDA styrer i stor grad den norske innsatsen ved at det er en rekke faste oppgaver en forplikter seg til å gjennomføre.

Det skal samles data og informasjon om narkotikasituasjonen i Norge, og disse opplysningene skal rapporteres til Senteret i form av en årlig nasjonal rapport. Dette er i hovedsak epidemiologiske data og data/informasjon om etterspørselsreducerende tiltak. Medlemslandene forplikter seg til å koordinere et "Early warning system"; et varslingssystem med en umiddelbar rapportering fra medlemslandene om nye stoffer i omløp og endring i misbruksmønstre. Et tredje hovedområde er å bidra med norske prosjekter og programmer til en database over forebyggende og behandlingsrettede tiltak – EDDRA (Exchange on Drug Demand Reduction Action). En fjerde oppgave er å delta aktivt i en harmonisering av fem nøkkelindikatorer for registrering av epidemiologiske data:

Etterspørsel etter behandlingstiltak ; narkotikarelaterte dødsfall og dødelighet; estimering av antall stoffmisbrukere; narkotikabruk i befolkningen og data om narkotikarelaterte infeksjonssykdommer,

I tillegg er det fra Senterets side også ønskelig at Norge deltar i enkeltprosjekter og oppgaver på andre områder, men som ikke er direkte avtalefestet. SIRUS har deltatt i møter i REITOX nettverket og i ekspertmøter. Til enkelte møter har SIRUS nominert eksterne fagpersoner.

Arbeidet som følger forpliktelsen som kontaktpunkt er omfattende, og oppgavene byr på til dels store faglige og administrative utfordringer. Rapporteringene har i seg selv vist seg å være meget ressurskrevende, og forutsetter bl.a. et forpliktende samarbeid med eksterne partnere om å påta seg utføring av enkeltoppgaver. Etablering av kontaktnett av sentrale aktører og informanter på rusmiddelfeltet i Norge står sentralt. Den nasjonale rapporten for 2002 med standardiserte tabeller ble levert innen tidsfristen. Rapporten vil også bli publisert i en modifisert norsk utgave. Nettverksarbeidet i Norge som ble påbegynt i 2002 vil bli videreutviklet i 2003.

5.2.2 Det nasjonale dokumentasjonssystemet for tiltak for rusmiddelmisbrukere

Hovedhensikten med et nasjonalt dokumentasjonssystem er å samle informasjon om klient-/pasientpopulasjonen i tiltak for rusmiddelmisbrukere, behandlingsforløp og utarbeide en best mulig oversikt over ulike behandlingstiltak. I foregående år er det foretatt to endringer. Klientstrømsregisteret som hadde til hensikt å kartlegge klientstrømmen i og mellom tiltakene, ble avviklet p.g.a. lav og synkende dekningsgrad. I tillegg ble det besluttet å opprette et interaktivt nettsted "rustiltak.no" som en erstatning for institusjonsdatabasen NIDaR. I dag består derfor systemet av to hoveddeler; klientkartleggingssystemet og nettstedet "rustiltak.no".

Klientkartleggingssystemet

Stiftelsen Bergensklinikkene har driftet klientkartleggingssystemet siden 1997, først på vegne av det tidligere Rusmiddeldirektoratet og fra 2001 på vegne av SIRUS. Klientkartleggingssystemet består av et klientkartleggingsskjema med tilhørende veileder, en nasjonal arbeidsgruppe med medlemmer fra de regionale kompetansesentrene på rusmiddelfeltet og en brukerstøtte i form av regionale brukersamlinger.

Klientkartleggingen skal bidra til å bringe frem systematisert informasjon om klientmassen for å gi tiltaksapparatet, lokale og nasjonale myndigheter, bedre grunnlaget for beslutninger, endringer eller videreføring av tiltak innen behandlingsfeltet. Anslagsvis har 90 % av tiltakene tatt i bruk klientkartleggingsskjemaet.

På bakgrunn av manglende konsesjon fra Datatilsynet forligger data så langt bare på aggregert nivå. Informasjonen som framkommer er derfor begrenset til å beskrive kjønnsfordeling, hvilken region og tiltakstype inntaket er foretatt ved. Registreringssystemet kan så langt ikke skille mellom klienter som i hovedsak har et stoffproblem og klienter som i hovedsak har et alkoholproblem og kan derfor ikke brukes i rapportering til EMCDDA.

Klientstrømsregisteret ble avviklet fra 1.1.2002. Det arbeides videre med å få til et krypteringssystem for klientregistreringen som kan godtas av Datatilsynet. Dette vil gjøre registreringssystemet individbasert og kan dermed dekke så vel forskningsmessige formål som rapportering til EMCDDA. Samtidig vil det kunne brukes til å beskrive klientstrømmen mellom tiltakene. Stiftelsen Bergensklinikkene har den daglige driften av klientregistreringssystemet på oppdrag fra SIRUS.

"rustiltak.no"

Nettstedet "rustiltak.no" består hovedsakelig av en søkbar database med oversikt over alle tiltakene for rusmiddelmissbrukere i Norge. Nettstedet gir både informasjon om karakteristika ved de ulike tiltakene og om driftsavtaler de enkelte fylkeskommuner/helseforetak/kommuner har med ulike tiltak. Internettsiden er først og fremst beregnet på ansatte i helse- og sosialsektoren, men er tilgjengelig for den som måtte ønske å benytte seg av databasen.

På sikt har nettstedet ambisjoner om også å gi oversikt over antall ledige plasser/kapasitet. Databasen er bygget opp av informasjon innhentet fra landets tiltak via spørreskjema. Fremtidig oppdatering av informasjon vil delvis skje ved at SIRUS innhenter informasjon eller at tiltakene selv oppdaterer/redigerer informasjon om eget tiltak direkte på nettstedet.

Nettstedet har erstattet den tidligere NIDaR institusjonsdatabasen og databasens tiltakskatalog. SIRUS vil imidlertid i 2003 utgi en tiltakskatalog i papirutgave med en oversikt over tiltak fordelt på fylke.

5.2.3 Annen dokumentasjon

I tillegg til de to prosjektene nevnt spesielt ovenfor driver SIRUS også en god del annen dokumentasjonsvirksomhet. En viktig publikasjon er **Rusmidler i Norge** som kommer årlig. Denne gir oversikt over det meste av den rusmiddelrelaterte statistikk som samles inn i Norge. Annethvert år er det en fyldig oversikt over statistikken, og i de mellomliggende år lages spesialnummer knyttet til bestemte temaer, der det i tillegg til statistikken på området blir presentert artikler om temaet. Utgaven i 2002 var et spesialnummer viet temaet norsk og nordisk alkoholpolitikk i et EU-perspektiv.

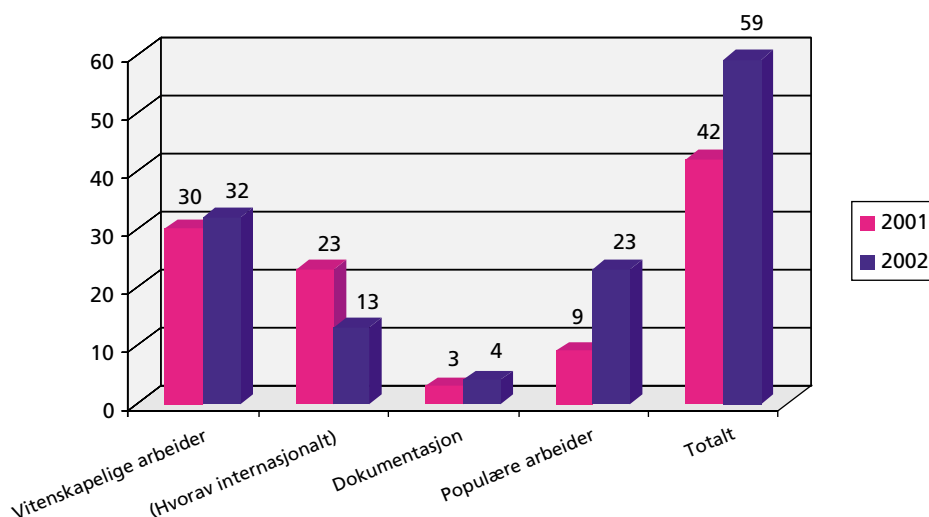
SIRUS har også, fram til 2002, hatt koordineringsansvar for den **nordiske alkoholstatistikken** som hvert år presenteres på nettsidene til Nordisk alkohol- og narkotikatidskrift. Dessuten følger instituttet **kommunenes forvaltning av alkoholloven** ved å samle inn data om antall salgs- og skjenkesteder for alkohol, bevillingstyper, skjenketider og lignende. Publiseringen skjer på SIRUS' nettsider.

5.3 FORMIDLING

5.3.1 Publikasjoner

Instituttets medarbeidere har i alt publisert 59 arbeider i 2001. Av de 59 arbeidene er 32 klassifisert som vitenskapelige arbeider. 13 av disse ble publisert i internasjonale tidsskrifter eller bøker. 4 arbeider knytter seg til dokumentasjon, hvorav en bare er publisert på vår nettside. 23 arbeider er av mer populær karakter. I tillegg har instituttets medarbeidere deltatt i offentlige debatter.

I serien *SIRUSrapporter* er det publisert 4 arbeider, hvorav en på engelsk, mens to rapporter fra instituttet, hvorav en på engelsk, er publisert av Sosial- og helsedirektoratet. Utviklingen fra 2001 til 2002 går frem av følgende figur:

Figur 5 Publisering

I den nyetablerte serien *SIRUS* skrifter er publisert:

K. Brofoss og J. Ferkis (eds.): Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care. Proceedings from a symposium in Moscow June 17-18. SIRUS skrifter 1/2002. Norwegian Institute for Alcohol and Drug Research and University of Oslo, Centre for Medical Studies, Moscow

Det vises forøvrig til kapittel 7.

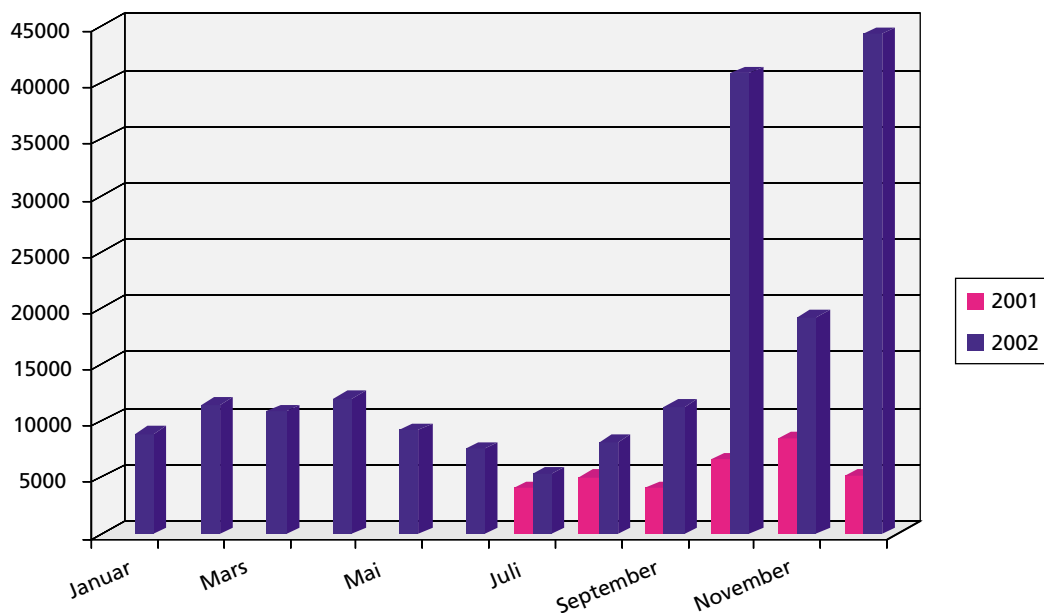
5.3.2 Website

SIRUS driver en egen website, www.sirus.no, etablert pr.1. juli 2001. Siden er databasebasert og bygget på samme plattform som www.forebygging.no. Primært vil den fungere som en presentasjon av SIRUS og dets virksomhet. Den inneholder bl.a. oversikt over pågående forskningsprosjekter, presentasjon av nye resultater, årsmelding, oppdatert publikasjonsliste og sammendrag av forskningsrapporter og tidsskriftartikler.

Egne publikasjoner er lagt ut i sin helhet. Det gjelder bl.a. "Rusmidler i Norge" og vår rapportserie. Statistikken blir også lagt ut som enkelttabeller. Arbeider publisert andre steder blir så vidt mulig lagt ut også på vår nettside, ev. ved hjelp av lenker.

Vi tar sikte på i noen grad å bygge siden ut til å fungere som en nettportal til andre relevante sider. En viktig slik portalfunksjon er til EMCDDAs sider.

www.sirus.no hadde 129 024 oppslag i annet halvår 2002. I den tilsvarende perioden for 2001 var antall oppslag 33 067. Bruken av vår nettside viser denne utviklingen:

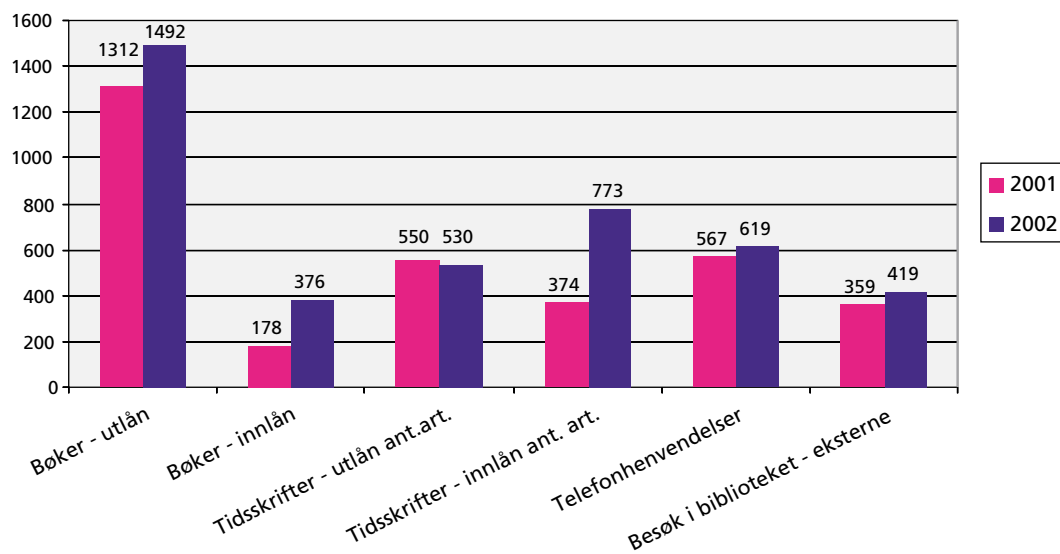

Figur 6 Antall sideoppslag på sirussiden.

5.3.3 Det nasjonale kompetansebiblioteket

Instituttets bibliotek har status som nasjonalt kompetansebibliotek. Det er et viktig senter for dokumentasjon for alle som i faglig og organisasjonsmessig sammenheng har behov for kunnskap innenfor rusmiddelfeltet. En viktig brukergruppe er de regionale kompetansesentrene (Norgesnettet). Biblioteket anser behandlingssektorens behov for faglig dokumentasjon som en viktig utfordring.

Biblioteket har en boksamling på ca. 10.000 bind og abonnerer på ca. 300 tidsskrifter. I tillegg har biblioteket tilgang til en rekke generelle og spesialiserte databaser. Følgende figur viser utviklingen i bruk av biblioteket:

Figur 7 Bruk av biblioteket

Biblioteket har deltatt i Bibsys-samarbeidet siden 1999. Bibsys er et biblioteksystem for universitet- og høyskolebibliotekene samt en del mindre fagbibliotek. I løpet av året er alle bibliotekets 302 tidsskriftabonnementer registrert i Bibsys.

Biblioteket er medlem av ELISAD (European Association of Libraries and Information Services on Alcohol and other Drugs). Det har deltatt på årets fagmøte i Bremen og er blitt innvalgt i organisasjonens styre.

ELISAD er i ferd med å etablere en emneportal for det europeiske rusmiddelfeltet. Prosjektet er finansiert av EU. Biblioteket har bidratt til prosjektet ved å kartlegge norske websider innenfor rusmiddelfeltet.

Biblioteket har utgitt en egen informasjonsbrosjyre som gir en detaljert oversikt over tjenestene. Bibliotekets tjenester er gratis for alle.

5.3.4 Annen informasjon og formidling

Det drives en utstrakt informasjonsvirksomhet, dels initiert av SIRUS og dels som svar på en pågang utenfra som til tider kan være stor. Fra instituttets side drives informasjonsvirksomheten gjennom forelesninger, foredrag, seminarinnlegg, deltakelse i paneldebatter osv. Dessuten besvarer instituttets ansatte en rekke henvendelser om rusrelaterte spørsmål fra fagpersonell på ulike hold i samfunnet, fra offentlige myndigheter, massemedier, organisasjoner og privatpersoner. I media er instituttet brukt 292 ganger i løpet av annet halvår 2002, ifølge statistikk fra Observer. På grunn av tekniske problemer, har det ikke vært mulig å få ut data for første halvår. Vi har derfor ikke sammenliknbare data med 2001 da instituttet ble nevnt 454 gange i løpet av hele året.

SIRUS har egen webside på Internett. Den er tilgjengelig på adressen www.sirus.no og inneholder bl.a. årsmelding, oppdatert publikasjonsliste og sammendrag av forskningsrapporter og tidsskrift-artikler.

Beskrivelsen av forskningsprosjektene i kapittel 5 og oversikten over forskernes øvrige virksomhet i kapittel 7 viser at instituttets medarbeidere har drevet en betydelig formidling av rusmiddelforskning i 2002. Ved siden av innlegg ("papers") på fagkongresser og publisering av forskningsrapporter og artikler i fagtidsskrifter, var instituttets medarbeidere også ansvarlige for foredrag og artikler av mer populærvitenskapelig art.

5.4 VIRKSOMHETEN FOR ØVRIG

5.4.1 Styrets arbeid

Det ble holdt tre styremøter i 2002, jf. punkt 2 ovenfor. Styret har bl.a. arbeidet med instituttets årsmelding og regnskap for 2001, budsjett og virksomhetsplan for 2002, den løpende regnskapsoppfølgingen og framdriften av vedtatte prosjekter. Styret har på hvert styremøte fått en orientering om et aktuelt tema.

5.4.2 Veiledning og utredningsvirksomhet

Medarbeidere ved instituttet ga også i 2002 veiledning til studenter som arbeider med avhandlinger innenfor instituttets fagfelt. Dessuten gis det en viss bistand og veiledning til forskere ved andre institutter.

Instituttet brukes også av offentlige organer i ulike former for utredningsarbeid. Blant annet bistod

instituttet Sosialdepartementet i forbindelse med dets arbeid med Handlingsplanen mot rusmiddelmissbruk.

Knut Brofoss har vært leder, og *Øyvind Horverak* og *Astrid Skretting* medlemmer og sekretærer for en forskerkommisjon som skulle gi en kunnskapsstatus for forskning omkring effekter av forebygging og behandling på rusmiddelfeltet.

5.4.3 Internasjonalt samarbeid utenom EMCDDA

Som i tidligere år har det også i 2002 vært et utstrakt internasjonalt samarbeid på det faglige plan. Det organiserte samarbeidet utenfor Norden foregår i stor grad gjennom *Kjetil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol* (KBS), der *Ingeborg Rossow* er president (til 1.6.2003) og *Trygve Ugland* er kasserer.

SIRUS er også medlem av *The International Council on Alcohol and Addictions (ICAA)*, og av *Consortium of European Alcohol Research Centres*. Konsortiet ble etablert i 1997 og *Trygve Ugland* er medlem i koordineringskomiteen.

På narkotikaområdet skjer dessuten et samarbeid gjennom *The European Society for Social Drug Research* som arrangerer årlige konferanser.

I Norden er *Nordiska nämnden för alkohol- og drogforskning* (NAD) det sentrale samarbeidsorganet. NAD har i 2002 avholdt flere prosjektmøter med deltakelse fra instituttet. *Sturla Nordlund* er medlem av det vitenskapelige rådet i NAD.

Nordisk alkohol & narkotikatidsskrift (tidligere *Nordisk Alkohol Tidsskrift*) er et forum for nordiske rusmiddelforskere. Tidsskriftet utgis av Forsknings- og utvecklingscentralen för social- och hälsovården (Stakes) i Finland i samarbeid med NAD, og med bidrag fra Nordisk Ministerråd, Vinmonopolet, SIRUS, Folkhälsoinstitutet (S), Alkoholpolitisk Kontaktutvalg, Sundhedsministeriet (D) og Alko-Bolagen Ab (FIN). *Astrid Skretting* er leder av redaksjonsrådet.

Instituttets ansatte er engasjert i flere internasjonale prosjekter. I tillegg til de prosjektene som beskrives spesielt i neste kapittel, kan vi nevne:

Astrid Skretting deltar i arbeidet med de regelmessige utgavene av *Narkotikasituasjonen i Norden* som utgis av NAD.

Ragnar Hauge er engasjert i et prosjekt om "European Drug Policies in the Nineties" som organiseres av det tyske Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, med støtte fra EU. Prosjektet tar sikte på å beskrive og sammenlikne den strafferettslige utvikling på narkotikaområdet innenfor ulike europeiske land.

Ingeborg Rossow har deltatt i det internasjonale EU-finansierte prosjektet *European Comparative Alcohol Study (ECAS)*. *Sturla Nordlund* har vært "support partner" i prosjektet. Det er publisert 2 rapporter fra dette prosjektet i 2002.

Ingeborg Rossow og *Sturla Nordlund* har vært engasjert i et Kanadisk-Nordisk prosjekt som har studert utviklingen av alkoholpolitiske virkemidler og deres effekter i Kanada, med henblikk på relevans for utviklingen i Norden. Det ble i desember 2002 avholdt en konferanse i Oslo i forbindelse med dette prosjektet.

Sturla Nordlund deltar i et internasjonalt EU-finansiert prosjekt kalt "Gender, culture and alcohol: a multi-national study" (GENACIS), ledet av Kim Bloomfield, p.t. Universitetet i Esbjerg, Danmark.

Jostein Rise deltar i et prosjekt sammen to forskere fra England omkring utvidelse og forbedring av teorien om planlagt atferd, med røyking som eksempel.

Karl Erik Lund deltar i et nordisk samarbeid om tobakk koordinert ved Centrum for Tobacco Prevention ved Karolinska Institutet ved Universitetet i Stockholm. Samarbeidet gjelder prosjekter vedrørende bruk av snus, prosjekter om evaluering av metoder for røykeavvenning og prosjekter om tobakkintervensjoner fra helsepersonell.

5.4.4 Administrative saker

På personalområdet er en del regelverk og retningslinjer kommet på plass i løpet av 2002. For det første er SIRUS' personalreglement forhandlet ferdig mellom ledelsen og de tillitsvalgte ved SIRUS og senere stadfestet av Arbeids- og administrasjonsdepartementet. For det andre er det utarbeidet og forhandlet lokale tilpasningsbestemmelser (tilpasningsavtale) til Hovedavtalen i staten – ang. utøvelsen av medbestemmelse ved SIRUS. For det tredje er det utarbeidet et opplegg for Helse, Miljø og Sikkerhet (HMS) ved SIRUS, altså et opplegg for internkontroll i henhold til HMS-lovgivningen. Det er også inngått avtale med Oslo HMS-senter om (forebyggende) bedriftshelsetjenester til SIRUS.

SIRUS ble pr. 1. juli 2002 en såkalt "inkluderende arbeidslivsvirksomhet" (IA-virksomhet), idet det ble inngått avtale mellom instituttet og Trygdeetatens arbeidslivssenter i Oslo om dette. I denne forbindelse har SIRUS bl.a. utarbeidet særskilte rutiner for oppfølging av sykefravær ved instituttet.

Når det gjelder økonomioppfølgingen ved instituttet, har SIRUS utviklet et godt samarbeid med vår regnskapsentral Skattefogden i Oslo og Akershus. Det er utarbeidet lokale rutiner for behandling av fakturaer, lønn, innkreving av oppdragsinntekter og anskaffelser av varer og tjenester (bestillinger). For øvrig vises det til kapitlet om instituttets økonomi.

Det er i 2002 innført et elektronisk journalføringssystem (Doculive), og også saker fra 2001 er lagt inn i det nye systemet. Som hovedregel blir all inn- og utgående post skannet, og også en del interne dokumenter skannes – søkemodul er planlagt installert hos enkelte medarbeidere slik at de kan få dokumentene opp på sine skjermer. SIRUS har foreløpig valgt ikke å innføre saksbehandlermodulen. Hovedbibliotekar Jorunn Moen har funksjonen som arkivleder ved instituttet.

Det ble i 2002 også laget nye intersider for SIRUS (intranett). Intranettet vil bli videreutviklet og forbedret i tiden framover.

5.4.5 Maskiner og utstyr

Dataseksjonen har i 2002 konsentrert seg om to oppgaver. For det første har en arbeidet kontinuerlig med å bedre sikkerheten for å unngå inntrenging utenfra, for det andre har vi gjennomført overgangen til Windows 2000 på alle arbeidsstasjoner. I forbindelse med arbeidet med å styrke sikkerheten, er det installert en ny brannmur på vår server.

SIRUS benytter Elektro Nettverk IT as (som nå heter Lantech as) til å drifte vårt datasystem.

Det er i 2002 kjøpt inn 6 stasjonære og 3 bærbare PCer.

Ansvarlig for dataseksjonen har vært Øyvind Horverak.

6 FORSKNINGS- OG DOKUMENTASJONS- PROSJEKTER

HOVEDOMRÅDE 1: RUSMIDDELMARKEDET

PROSJEKT 1.1: ALKOHOLPOLITIKK OG ALKOHOLKONSUM I ET EU-PERSPEKTIV

Ansvarlig:	Sturla Nordlund
Medarbeidere:	Øyvind Horverak, Ingeborg Lund og Trygve Ugland
Samarbeidspartnere:	Forskere i de nordiske land og USA
Varighet:	1996-
Finansiering:	Sosial- og helsedepartementet og SIRUS

Tema: Det overordnede spørsmål i dette prosjektet er: Hvordan påvirkes Norges alkoholpolitikk av den europeiske integrasjonsprosessen, og hvilke konsekvenser vil dette ha for alkoholforbruket og de alkoholrelaterte skadene. Det har vært ønskelig å få en samlet framstilling av den politisk/juridiske prosess som har pågått, og som fortsatt pågår, i EU med tanke på å harmonisere regelverket i de ulike land. Som eksempler på slike prosesser er forhandlingene og domstolsavgjørelsene om alkoholmonopolenes stilling i de nordiske land, virkningene av privatiseringen av grossistmarkedet fra 1.1.96, og våre nabolands forhandlinger om de tollfrie kvotene for privat import. Prisutviklingen, og særlig prisdifferensene til våre naboland (spesielt Sverige) vil det være interessant å følge over en lengre periode med tanke på å studere hvordan grensehandelen med alkohol varierer med denne prisdifferensen. Grensehandelen og forbruket av andre typer uregistrert alkohol er viktige temaer i den alkoholpolitiske diskusjonen. Dette prosjektet er derfor nært knyttet til flere andre prosjekter, f.eks. prosjektet "Grensehandel med alkohol" (prosjekt 2.5).

Etter hvert som alkoholpolitiske endringer innføres, både her i landet og i våre naboland, påvirkes også opinionen som så i sin tur kan påvirke den alkoholpolitiske utviklingen. Også endringene i opinionen er det derfor av interesse å følge.

En vesentlig side ved prosjektet er selvfølgelig å studere hvordan de endringer som dels er vedtatt, og dels kan ventes å komme, på det politiske plan vil slå ut i endringer i alkoholforbruket. En dokumentasjon av virkningene på alkoholforbruket av endringer i prisenivå og omsetningsformer for alkohol vil kunne få stor betydning for den alkoholpolitiske debatt, både i Norge og internasjonalt, spesielt innen EU.

Status: En beskrivelse og analyse av forhandlingsprosessen om alkoholmonopolenes stilling i de nordiske land er gjennomført og en rapport er publisert. En rapport som beskriver de endringene som skjedde i alkoholmarkedet i Norge i løpet av 1996 ble publisert tidlig i 1997. Datainnsamling og analyse i et nordisk komparativt prosjekt i NAD-regi er gjennomført, og en rapport ble publisert i 1999. En artikkel fra prosjektet ble publisert i 2001. Prosjektmedarbeiderne har vært engasjert i to internasjonale prosjekter som vedrører de alkoholpolitiske endringene i Norden. Det ene ble delvis finansiert av Systembolaget og ble avsluttet med publikasjonen av en engelskspråklig bok i 1998. Det andre ("SNAPS-prosjektet") er finansiert av NAD og ble avsluttet med publisering av en engelsk-

språklig bok i 2000. Det er foretatt to datainnsamlingsrunder fra norske skjenkesteder, den siste høsten 1998, med tanke på å studere deres tilpasning til den nye situasjonen i grossistmarkedet, og en rapport er publisert i 2001. En doktorgradsavhandling om EU og alkoholpolitikken ble forsvart ved UiO i 2002.

Resultater: I en rapport vises det hvordan Finland, Norge og Sverige reagerte ulikt da de nasjonale alkoholmonopolssystemene ble satt under press fra EU. På tross av felles alkoholpolitiske tradisjoner valgte de tre landene ulike strategier framfor en felles nordisk i responsen på EUs krav og i de påfølgende forhandlinger. Den manglende enighet mellom de nordiske land kan forklares ved at det nasjonale utgangspunktet for integrasjonsprosessen var forskjellig.

I en annen rapport beskrives og analyseres den sterke økningen i antall aktører i grossistmarkedet det første året etter at monopolet på import, eksport og engroshandel falt bort. De fleste aktørene holder til i Oslo og omegn. Økningen i antall aktører har ført til økt merkeutvalg, særlig når det gjelder vin, mens prisene på alkohol ikke endret seg i noen større grad.

Hovedkonklusjonen i boken "European Integration and Nordic Alcohol Policies" som ble publisert høsten 1998, kan oppsummeres under tre hovedpunkter. A) Liberaliseringen i alkoholpolitikken i de nordiske land, og i folks alkoholpolitiske holdninger, har pågått i det meste av etterkrigstiden, men deltakelsen i EØS-samarbeidet, og det finske og svenske medlemskapet i EU, har ført til et økt press i alkoholliberal retning. B) I løpet av de årene som har gått siden EØS-avtalen trådte i kraft, har den fysiske tilgjengeligheten av alkohol økt i Finland, Norge og Sverige, mens alkoholprisene har blitt noe redusert. På bakgrunn av allerede vedtatte planer forventes det at begge disse trendene vil forsterkes i de nærmeste årene. C) Det skjedde ikke betydelige endringer i alkoholkonsumet i løpet av den aktuelle perioden (til 1996), og heller ikke det alkoholrelaterte skadeomfanget hadde økt til da.

Resultater fra NAD-prosjektet ble publisert i en SIFA rapport i 1999: "Drinking Habits in the Nordic Countries". Der presenteres sammenlignbare data fra Danmark, Finland, Norge og Sverige om drikkevaner og holdninger til alkoholrelaterte spørsmål. Planen er at denne undersøkelsen skal gjentas om noen år for å se om endringene blir annerledes i EU-landene enn i Norge. En artikkel med data fra dette prosjektet ble publisert i 2001.

En engelskspråklig bok ("Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control") ble publisert i 2000 med resultater fra det såkalte SNAPS-prosjektet. Boken tar for seg ideene bak, og utviklingen av, de nordiske landenes alkoholpolitikk gjennom hele det 20. århundre, med spesiell vekt på utviklingen de senere år i forbindelse med integrasjonsprosessen i Europa, endringer i markedsstrukturene og endringer i holdningene. Målet er å forstå endringene på dette feltet i lys av mer generelle endringer i samfunnet.

Trygve Uglands doktorgradsavhandling, som ble forsvart i 2002, har tittelen "Policy Re-categorization and Integration: Europeanisation of Nordic Alcohol Control Policies". En hovedkonklusjon er at alkoholpolitikken i de nordiske land er mindre unik i dag enn den var i 1990. Dette skyldes endringer i de nordiske land, men også at oppmerksomheten omkring alkoholrelaterte skader har økt i EU.

Formidling/publisering i 2002: En SIRUS rapport og en artikkel er publisert, og en artikkel er godkjent for publisering i 2003. Det er holdt seks foredrag på nasjonale og internasjonale konferanser med utgangspunkt i dette prosjektet.

PROSJEKT 1.2: ULOVLIG SPRIT OG ALKOHOLPOLITISKE ARGUMENTER

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Varighet: 2000-2002
Finansiering: SIRUS

Tema: Omsetning av ulovlig sprit (hjemmebrent og smuglersprit) sees gjerne som 'prisen vi må betale' for en restriktiv alkoholpolitikk, og i den alkoholpolitiske debatten brukes ofte omfanget av ulovlig sprit som et argument for en liberalisering av norsk alkoholpolitikk. Vi vet imidlertid relativt lite om omfang og variasjon (i tid og mellom regioner) i omsetning og bruk av ulovlig sprit og om ev. variasjoner kan sees i lys av endringer eller variasjoner i alkoholpolitiske virkemidler. I dette prosjektet ønsker vi å belyse dette nærmere samt beskrive holdninger til omsetning av ulovlig sprit langs flere ulike dimensjoner.

Status: Prosjektet bygger på tilgjengelige survey-data fra årene 1962, 1966, 1968, 1973, 1979, 1985, 1991, 1994, 1995 og 1999. Disse er analysert med hensyn på to forhold; sammenheng mellom kjøpevillighet og holdninger til ulovlig sprit, og etterspørsel etter ulovlig sprit i forhold til tilgjengelighet til vinmonopolutsalg.

Resultater: Holdningene til ulovlig sprit varierer svært mye, og avtegner et mangefasettert og flerdimensjonalt holdningspanorama. Folk flest vil, ser det ut til, både uttrykke forståelse eller aksept for omsetning av ulovlig sprit, og samtidig mene at virksomheten er forkastelig.

Formidling/publisering i 2002: En artikkel er klar for innsending.

PROSJEKT 1.3: GRENSEHANDEL MED ALKOHOL

Ansvarlig: Sturla Nordlund
Medarbeidere: Øyvind Horverak, Ingeborg Lund og Trygve Ugland
Samarbeidspartnere: Bjørn Trolldal (Sverige) og Esa Österberg (Finland)
Varighet: 1995-
Finansiering: SIRUS

Tema: Det kanskje viktigste virkemidlet myndighetene rår over for å begrense alkoholkonsumet er alkoholavgiftene. Men dette virkemidlet har sine begrensninger, og det er opplagt avhengig av avgiftsnivået i våre naboland, spesielt Sverige. Grensehandelen mellom to naboland, både når det gjelder alkohol og andre varer, tiltar alltid når prisforskjellen mellom landene blir av en viss størrelse. Dette, og endrede kvotebestemmelser for import, har vært de viktigste drivkreftene for den store økning man fikk i grensehandelen fra Tyskland til Danmark i slutten av 80- og begynnelsen av 90-årene, noe som resulterte i betydelige reduksjoner i ølavgiftene i Danmark. Tilsvarende effekter er også registrert pga. grensehandel mellom Danmark og Sverige. Sverige reduserte allerede fra 1.1.1997 avgiftene på "starköl" med 39 prosent, og reduserte avgiftene på vin 19 prosent fra 1. desember 2001. Det vil også være interessant å følge utviklingen i prisnivå og grensehandel mellom Finland og Norge, og eventuelt mellom Russland og Norge. Selv om Norge ikke er EU-medlem vil grensehandelen være en faktor som åpenbart også kan påvirke Norges avgiftsnivå. Alkoholdebatten i de senere år har vært sterkt preget av bl.a. grensehandels-argumenter, noe som førte til at alkoholavgiftene (spesielt på hetvin) i Norge ble redusert i statsbudsjettet for 2000. Visse alkoholavgifter (særlig for brennevin) ble også redusert i 2002 og 2003.

Status: Det er innhentet data fra Vinmonopolet og Systembolaget om omsetningen i de enkelte butikker fra 1990 til 1997, samt prisindekser for vin og brennevin for samme periode. På basis av

disse dataene ble det publisert en SIFA rapport i 1999, og en artikkel på engelsk i 2000. Utviklingen er også fulgt ved hjelp av survey-data, og nye data ble innhentet høsten 2002. Det forventes at grensehandelsproblematikken fortsatt vil være aktuell i de kommende år, særlig pga. Sveriges tilpasning til EUs liberale grensehandelskvoter innen utgangen av 2003, og de prisendringer dette kan føre til. Temaet er også diskutert i en doktorgradsavhandling (se prosjekt 1.1).

Resultater: Vinmonopolets og Systembolagets omsetningsutvikling i grenseregioner tyder på at nordmenns grensehandel i Sverige har økt i alle de periodene vi har sett på. Fra 1991-93 var økningen på om lag 120 000 - 177 000 liter ren alkohol. Av dette besto 53-65% av brennevin, mens vin utgjorde resten av økningen. Det så ikke ut til å ha skjedd noen økning i grensehandelen med sterkøl. Fra 1993-94 har vi beregnet en økning på ca. 22 000 - 34 500 liter ren alkohol. I denne perioden besto økningen av 41-55% brennevin, 35-47% vin og 5% sterkøl. I perioden 1996-97 lå økningen på ca. 30 000 - 43 500 liter ren alkohol. Brennevin utgjorde 28-43% av denne økningen, mens resten besto av vin. Som i årene 1991-93 ser det ikke ut til å ha forekommet økninger i grensehandelen med sterkøl.

Resultatene tyder videre på at det særlig er den delen av befolkningen som bor nærmest grensen som reagerer som forventet på endringer i det relative prisforholdet på norsk og svensk alkohol. Disse prisene ser ut til å ha mindre betydning for folk som bor noe lenger unna. I tillegg kan det se ut til at grensehandelen med alkohol påvirkes av endringer i prisforholdet på andre varer, bl.a. matvarer. Survey-data fra 2002 tyder på en betydelig økning i nordmenns grensehandel i Sverige.

Formidling/publisering i 2002: Et foredrag ved en internasjonal forskerkonferanse behandlet utviklingen basert på survey-data. Grensehandelsproblematikken ble også behandlet i en doktorgradsavhandling som ble forsvart ved UiO.

PROSJEKT 1.4: NARKOTIKAMARKEDET I OSLO

Ansvarlig: Anne Line Bretteville-Jensen
Varighet: 1993-
Finansiering: SIRUS

Tema: Formålet med prosjektet er å studere det illegale narkotikamarkedet generelt og heroinmarkedet i Oslo spesielt. En første målsetting har vært å øke kunnskapen om rusmiddelbruken hos den enkelte misbruker, finansiering og betalingsmåter, priser og nyrekruttering og se disse faktorene over tid og eventuelt i forhold endring i kontrollpolitiske tiltak. Det har skjedd forandringer på selgersiden i markedet og en sterk reduksjon i prisen på heroin. Spørsmål av interesse er bl.a. hvilke virkninger et slikt drastisk prisfall har hatt for bruken av heroin og andre narkotiske stoffer, for kriminalitet, nyrekruttering og "avgang" fra markedet. Det er herunder blitt arbeidet med å estimere priselastisitet for heroin og antall misbrukere.. Økonomiske faktorerers innvirkning på rusmiddelbruken er interessant for bl.a. å vurdere effektiviteten av narkotikapolitiske tiltak.

Data er innhentet ved intervjuing av sprøytemisbrukere, gjennom offentlig statistikk og gjennom skjemaer fylt ut av Narkotikapolitiet i Oslo.

Status: Innsamlet data er blitt registrert og kvalitetssikret. Statistiske analyser av materialet har pågått lenge og flere artikler er publisert fra prosjektet. Intervjuingen er ment å fortsette også i 2003, men nå med 6 måneders mellomrom mot tidligere kvartalsvise intervjuer.

Resultater: Det ble i 2002 foretatt ytterligere analyser av heroinmisbrukeres prispfølsomhet gjennom bruk av tverrsnittsdata, tidsseriedata og pseudo paneldata. Resultatene bekrefter at også sprøytemisbrukere endrer sitt forbruk vesentlig når pris eller inntekt forandres. Personer som både

bruker og selger stoff ser ut til å være noe mindre prisfølsomme enn de som bare bruker. Også i dette utvidede materialet finner vi at kvinner oppgir å bruke mer heroin enn mannlige misbrukere. Økonomiske data for amfetaminmisbrukere er analysert for første gang. Vi finner signifikante forskjeller mellom gruppene som oppgir å hovedsakelig injisere henholdsvis heroin og amfetamin både når det gjelder bakgrunnsvariable og respons på endringer i priser og inntekt.

Formidling/publisering i 2002:

Et "Working-paper" er publisert ved Universitetet i Bergen (medforfatter Erik Biørn) i tillegg til at en avhandling er levert for vurdering til dr.polit graden ("Understanding the demand for illicit drugs: An empirical approach based on self-reported data"). Det er holdt foredrag over temaet både nasjonalt og internasjonalt.

HOVEDOMRÅDE 2: RUSMIDDELBRUK OG RUSMIDDELKULTUR

PROSJEKT 2.1: UNGDOM OG RUSMIDLER

Ansvarlig:	Astrid Skretting
Medarbeidere:	Jann-Henrik Bardal, Anne Line Bretteville-Jensen og Arvid Amundsen
Varighet:	1968-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Prosjektet tar sikte på å følge utviklingen i ungdoms bruk av tobakk og ulike typer legale og illegale rusmidler, samt holdning til narkotika. Det er foretatt årlige postale spørreskjemaundersøkelser blant ungdom i Oslo fra 1968. Fra 1990 er det også foretatt parallelle landsomfattende undersøkelser som også omfatter Oslo. Målsettingen er først og fremst å ha datagrunnlag for å følge utviklingen når det gjelder ungdoms bruk av alkohol og eksperimentering med narkotika.

Status: Arbeidet har i 2002 bestått av den årlige innsamlingen av data i aldersgruppa 15-20 år ved hjelp av postsendte spørreskjema og registrering av innkomne svar, samt analyse av data. Framdriften følger de oppsatte planer.

I 2002 er det dessuten sendt spørreskjema til et representativt utvalg i aldersgruppa 21-30 år. Det ble foretatt en tilsvarende undersøkelse i denne aldersgruppa i 1998. Disse data er ikke analysert, men vil bli sett i sammenheng med data fra 2002.

Resultater: De årlige ungdomsundersøkelsene viser at det i siste halvdel av 1990-tallet har vært en økning i antall unge som oppgir at de noen gang har brukt cannabis. I Oslo har andelen de siste åra vært omkring 27-28 prosent, mens den tilsvarende andelen på landsbasis nå ligger på omkring 15-18 prosent. Resultatene fra de to siste årene (2001 og 2002) kan imidlertid tyde på at økningen har stoppet opp. Undersøkelsene viser også at holdningen til cannabis har utviklet seg i en mer aksepterende retning. På landsbasis har det i de siste par år vært 10-12 prosent som oppgir at de mener hasj burde kunne selges fritt her i landet, mens 10-13 prosent oppgir at de kunne tenke seg å prøve hasj hvis det ikke var fare for å bli arrestert av politiet. De tilsvarende andelenene for Oslo var i 2002 henholdsvis 13 og 17 prosent. Når det gjelder bruken av andre narkotiske stoffer ser det også ut til at økningen vi har sett i de senere år, har stoppet opp. Andelen unge i aldersgruppa 15-20 år som oppgir at de har brukt amfetamin noen gang, var i 2002 omkring 3 prosent på landsbasis mens den i de to foregående år var omkring 4 prosent. Tilsvarende var det i Oslo 5 prosent som i 2002 oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin, mens andelen i de foregående år var 7 prosent. Andelen som oppgir å ha brukt ecstasy ser ut til å ha stabilisert seg på omkring 2-3 prosent på landsbasis og 4-5 prosent i Oslo.

Videre kan det se ut til at den relativt stor økning vi har sett i de seinere år i forbruket av alkohol blant unge også har stoppet opp.

Data for aldersgruppa 21-30 år er ennå ikke analysert.

Formidling/publisering i 2002: Det ble sendt ut en fyldig pressemelding om de siste resultatene, og disse er også publisert i Rusmidler i Norge. Det er holdt foredrag på basis av undersøkelsene.

PROSJEKT 2.3: EUROPEAN SCHOOL SURVEY PROJECT (ESPAD)

Ansvarlig:	Astrid Skretting
Medarbeider:	Arvid Amundsen
Samarbeidspartnere:	Den internasjonale delen av prosjektet foregår i regi av Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN) i Sverige med støtte fra Europarådets samarbeidsorgan for narkotikasørsmål, Pompidougruppen. Omkring 30 europeiske land deltar i undersøkelsen. Norsk Gallup A/S har bistått SIRUS med datainnsamling i Norge.
Varighet:	1994-
Finansiering:	SIRUS

Tema: Komparativ europeisk skoleundersøkelse blant 15-16 åringer om bruk av rusmidler.

Status: Den første undersøkelsen fant sted i 1995, og det ble gjennomført en ny i 1999. Data er analysert og formidlet til CAN som er ansvarlig for utarbeidelse av den internasjonale rapporten. Det vil bli foretatt en tredje datainnsamling i mars/april 2003.

Resultater: Undersøkelsen i 1999 viste at omkring 25 prosent av elevene oppga at de røykte tobakk daglig. 55 prosent oppga at de hadde drukket alkohol i løpet av de siste 30 dager. Bortimot 25 prosent oppga at de hadde drukket minst fem drinker, tre ganger eller mer i løpet av de siste 30 dager. 12 prosent oppga at de hadde røykt cannabis.

Formidling/publisering i 2002: Det er holdt foredrag på basis av undersøkelsene.

PROSJEKT 2.4: DEN VOKSNE BEFOLKNINGS DRIKKEVANER

Ansvarlig:	Sturla Nordlund
Varighet:	1999 -
Finansiering:	SIRUS

Tema: Prosjektet er en videreføring av de landsomfattende intervju-undersøkelser som tidligere er foretatt i 1956, 1962, 1966, 1968, 1973, 1979, 1985, 1991 og 1994. Disse undersøkelsene er ment å gi datagrunnlag for belysning av en rekke forskjellige problemstillinger, noe de også er brukt til, og vil kunne brukes til i framtiden. En hovedproblemstilling for prosjektet er å skaffe kunnskaper om norske alkoholvaner og holdninger som den offisielle alkoholstatistikken, eller andre data, ikke kan gi. Siden 1985 er det også samlet inn data om enkelte andre stoffer som f.eks. tobakk, sovetabletter, beroligende midler og hasj/marihuana, og fra 1994 også om amfetamin, kokain og heroin. Mye av de samme typer data er innhentet ved undersøkelsen i 1999 som ved de tidligere, slik at lange tidsserier oppnås. I tillegg vil det i hver undersøkelse bli tatt inn spørsmål som kan belyse aktuelle temaer eller som er av betydning for spesielle prosjekter. Disse vil ikke nødvendigvis bli gjentatt for å få tidsserier. I 1999 ble et landsrepresentativt utvalg på 2170 personer i alderen 15 år og over intervjuet.

Status: Datainnsamlingen ble foretatt høsten 1999 av MMI. En del analyser er gjort, særlig i forbindelse med en rapport som ble publisert i 2001. Datamaterialet utgjør en ressurs for alle forskerne ved instituttet. Det er brukt, og vil bli brukt, i mange av instituttets prosjekter og publikasjoner. Det brukes også til å besvare mange av de henvendelser instituttet får fra andre forskere, fra media, politikere, organisasjoner og privatpersoner.

Resultater: Det er vanskelig å referere enkeltresultater fra en så "bredspektret" undersøkelse. Dataene vil bli brukt i mange sammenhenger og enkelte resultater basert på dette datamaterialet vil etter hvert bli omtalt under andre prosjekter. Det kan likevel nevnes at dataene bekrefter at vi er inne i en periode med økende alkoholforbruk, og da først og fremst av alkohol fra registrerte kilder. Det uregistrerte forbruket synes totalt sett ikke å ha økt særlig siden 1994, men fordelingen på lovlige og ulovlige kilder har forandret seg: En større andel av det uregistrerte er nå skaffet fra taxfri import, grensehandel og hjemmeproduksjon av vin og øl, dvs. i hovedsak lovlige varer, og en mindre andel er ulovlige varer som hjemmebrent og smuglersprit.

Formidling/publisering i 2002: Publisering med utgangspunkt i data fra denne og tidligere undersøkelser er referert under andre prosjekter. Også mange foredrag og svar på henvendelser utenfra er basert på data fra dette prosjektet.

PROSJEKT 2.7: NARKOTIKASITUASJONEN I KOMMUNENE

Ansvarlig: Ragnar Hauge
Medarbeidere: Hege C. Lauritzen og Marte K. Ødegård Lund
Varighet: 1992-
Finansiering: SIRUS

Tema: Etter anmodning fra Sosialdepartementet utarbeidet SIFA i 1990 en betenkning om opplegg av et løpende registreringssystem angående narkotikasituasjonen i kommunene. Ett av forslagene som ble fremsatt- og som fikk tilslutning av departementet - var å innhente informasjonen på årlig basis av narkotikasituasjonen i kommuner. På grunnlag av et rapportsskjema er det for årene fra og med 1992 t.o.m. 2000 innhentet opplysninger fra politiet og helse- og sosialvesenet i 46 kommuner. I rapport-skjema gis det et anslag over antallet brukere av narkotiske stoffer i kommunen, hvorvidt det er registrert noen økning i antall brukere, endringer i tilgangen på stoffer og prioriteringen av narkotikarettet arbeidet i etaten i løpet av året. Skjema ble revidert i 2002 og sendes ut i ny form til et utvalg på 60 kommuner.

Status: I forbindelse med revurdering det eksisterende spørreskjema ble det i 2001 utført en pilotundersøkelse. Undersøkelsen bestod i personlige intervjuer av ruskonsulent og politi i et utvalg kommuner. Hensikten med pilotundersøkelsen var å kartlegge hva kommunene vet om narkotikasituasjonen i egen kommune. Pilotundersøkelsen ble avsluttet i mars 2002. Utvalget ble i forbindelse med revideringen av skjemaet utvidet til 60 kommuner, hvorav alle landets største kommuner er representert. Det reviderte skjemaet ble sendt ut til politiet, sosial- og helseetaten og utekontaktene i 60 kommuner.

Resultater: I de årene undersøkelsen har vært foretatt har bruk av de ulike stoffer ifølge rapportørene spredt seg til så å si samtlige kommuner som inngår. Det eneste unntaket er kokain, hvor bruk fremdeles ikke er konstatert i enkelte mindre kommuner. Det rapporteres også at tilgjengeligheten av de ulike stoffer og andelen brukere i hovedsak har vært økende hele perioden.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 2.8: DRIKKEMØNSTRE OG FAMILIE SOM REGULERENDE FAKTOR I ULIKE DRIKKE-KULTURER - KOMPARATIVE STUDIER AV DATA FRA QUEBEC OG NORGE

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Medarbeider: Andree Demers, University of Montreal, Quebec
Varighet: 1998-2003
Finansiering: SIRUS og University of Montreal

Tema: Hensikten er å studere familiens betydning for sosialiseringen av drikkevaner i to kulturer (Norge og Quebec) med omtrent samme gjennomsnittskonsum, men med svært ulike normer for alkoholbruk.

Status: Prosjektet baserer seg på sekundæranalyser av helseundersøkelsene i Quebec og Norge. En artikkel er i manus, og analyser for ytterligere en artikkel er ferdige. Prosjektet er forskjøvet i tid pga. mye arbeidsbelastning på andre prosjekter.

Formidling/publisering i 2002: Det har ikke vært publisert noe fra dette prosjektet i år.

PROSJEKT 2.9: HVEM DRIKKER HVA, NÅR – OG TIL HVA?

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Medarbeider: Elin K. Bye
Samarbeidspartner: Statens institutt for forbruksforskning - SIFO
Varighet: 1999-2003
Finansiering: Sosial- og helsedepartementet

Tema: På grunnlag av data som er samlet inn av Statens institutt for forbruksforskning i 1998 og av SIFA i 1973-1999, vil vi se på drikkevanene i ulike sosiale grupper, og om materialet gir støtte til den stadig mer vanlige påstand om at kontinentale drikkevaner er i ferd med å bre seg i Norge.

Status: En forskningsrapport er på det nærmeste ferdig og vil bli publisert våren 2003. Det er skrevet et utkast til en artikkel på engelsk.

Resultater: Resultatene viser at med unntak av at en stadig større del av befolkningen drikker alkohol, at vin utgjør en stadig større del av norske menn og kvinners alkoholbruk, og at brennevinsforbruket har gått betydelig ned, har det bare skjedd mindre endringer i det norske drikkemønsteret.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 2.10: VINJOURNALISTIKK – MARKEDSFØRING ELLER FORBRUKERVEILEDNING?

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Varighet: 1999-2003
Finansiering: SIRUS

Tema: Vinmonopolet lanserer nye vinmerker 6 ganger i året, og ved hver lansering "anmeldes" vinene i de største avisene i Norge. Vi vil se om anmeldelsene gir grunnlag for å kunne si at noen viner er bedre kjøp enn andre, eller om de ulike anmelderne har sine egne smaks-, pris- og leverandørprofiler. Vi vil også se på hvordan anmeldelsene påvirker salget av de ulike merkene.

Status: Det er skrevet et utkast til en artikkel på engelsk. Det er ikke blitt arbeidet på prosjektet i 2002.

Resultater: Vinanmeldelsene har en betydelig virkning på salget av et vinmerke, og medvirker til å avgjøre om en vin forblir i Vinmonopolets sortiment eller ikke. Vinanmelderne er til dels nokså uenige i sine bedømmelser av de ulike vinmerkene.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 2.11: ALKOHOLKONSUM BLANT 1. GENERASJONS NORDMENN MED ULIK ETNISK/RELIGIØS BAKGRUNN

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeider: Ingeborg Rossow
Samarbeidspartner: Svetlana Skurtveit, Nasjonalt folkehelseinstitutt
Varighet: 2000-2003
Finansiering: SIRUS, data hovedsakelig finansiert av Statens helseundersøkelser

Tema: Om og i hvilken grad 1. generasjons norsk ungdom tilpasser seg en norsk "drikkekultur", og om det eventuelt også skjer en "tilpasning" av drikkevaner blant ungdom med norsk familiebakgrunn i miljøer med stort innslag av ungdom med annen etnisk /religiøs bakgrunn hos foreldrene. Det benyttes data fra Ung-HUBRO, ungdomsdelen av Helseundersøkelsen i Oslo 2000/2001.

Status: Analyser og skriving av artikkel høsten 2002, men arbeidet er ikke avsluttet.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 2.12: STABILITET I ALKOHOLVANER OVER TID

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Varighet: 2000-
Finansiering: SIRUS, data hovedsakelig finansiert av Statens helseundersøkelser

Tema: Den alt overveiende delen av prospektive studier av alkoholkonsum og ulike helsemessige eller sosiale konsekvenser bygger på (ofte implisitte) forutsetninger om at alkoholkonsum målt på ett tidspunkt er et tilnærmet mål på alkoholeksponisjon over tid. Det finnes imidlertid svært få studier av stabilitet i drikkevaner over tid, spesielt innenfor voksenpopulasjoner. Vi vet lite om i hvilken grad totalkonsum og drikkemønstre endres i voksen alder, og hvilke forhold som eventuelt er av vesentlig betydning for slike endringer (eksempelvis familieforhold, arbeidsforhold, helsetilstand).

Status: Studien er basert på en forutsetning om at (ev. deler av) kohorten fra HUBRO (Helseundersøkelsen i Oslo) følges opp med en ny datainnsamling ca. 5 år etter undersøkelsen i år 2000/2001. Data fra HUBRO er mottatt ved SIRUS. Det er nå lite trolig med en gjentatt undersøkelse senere. Det må vurderes om det skal tas initiativ til annen type datagrunnlag. Det ble ikke gjennomført en pilotstudie av korttidsvariasjon i forbruk.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 2.13: RUSMIDLER I HISTORISK OG KULTURELT PERSPEKTIV

Ansvarlig: Ragnar Hauge
Varighet: 1995-
Finansiering: SIRUS

Tema: I slutten av 1980-årene ble det arbeidet med en generell fremstilling vedrørende psykoaktive stoffer i historisk og kulturelt perspektiv. Deler av materialet er benyttet i tre arbeider utgitt av Rusmiddeldirektoratet: "Alkoholpolitikken i Norge" (1987), "Fra opiumskrig til legemiddelkontroll" (1989) og "Historien om LSD" (1990). På grunn av andre arbeidsoppgaver måtte dette arbeidet legges til side, men ble tatt opp igjen i slutten av 1995. I 1997 ble en ny utgave av "Historien om LSD" med en omtale av ecstasy utgitt. I 1998 utga Rusmiddeldirektoratet "Norsk alkohollovgivning gjennom 1000 år", som beskriver norsk alkohollovgivning fra de gammelnorske landskapslovene og frem til i dag. Dessuten ble de viktigste lover om alkohol og alkoholbruk fra landskapslovene frem til 1814 - som ellers er vanskelige å få tilgang til - samlet, oversatt og utgitt i "Lover om alkohol i Norge. Fra landskapslovene til 1814". I 2000 ble "Alkoholoven - en lov under endring" publisert.

Status: Arbeidet med en monografi om ulike stoffer i historisk og kulturelt perspektiv har fortsatt i 2002, men arbeidet har gått senere enn forutsatt som følge av andre arbeidsoppgaver.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 2.14: BRUK AV NARKOTIKA I NORSKE FENGSLER OG SONINGS VIRKNING PÅ NARKOTIKAMISBRUK OG MISBRUKERKARRIERE

Ansvarlig: Einar Ødegård
Samarbeidspartnere: Kristen Ringdal, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Universitetet i Trondheim og Serge Brocy, Centre International de criminologie comparee, Universitetet i Montreal.
Varighet: 1997-2004
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektets siktemål er for det første å undersøke graden og omfanget av rusmisbruksproblemer knyttet til fangepopulasjonen. For det andre, ønsker vi å analysere effekten fengselsstraff har på bruk av rusmidler.

Status: For det førstnevnte siktemålet gjør vi bruk av spørreskjema. En pilotundersøkelse ble gjennomført ved Oslo fengsel i juli. I desember ble spørreskjemaundersøkelsen, som gikk til innsatte ved alle fengselsanstalter, gjennomført.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 2.17: RUS I BALTIKUM – EN STUDIE AV ENDRING I BRUK OG HOLDNINGER PÅ 1990-TALLET

Ansvarlig: Trygve Ugland
Samarbeidspartner: Anette Brunovskis, Fafo
Varighet: 2002-2003
Finansiering: SIRUS og Avholdsfolkets Landsråd

Tema: Dette prosjektet har som formål å beskrive utviklingstendenser i holdninger og forbruk av alkohol i Estland, Latvia og Litauen.

Status: En foreløpig rapport er ferdigskrevet, og den vil bli publisert i Fafo's notatserie (under trykking). Basert på denne rapporten vil det i 2003 bli skrevet en artikkel med sikte på publisering i et internasjonalt tidsskrift.

Resultater: Andelen som rapporterte å ha drukket alkohol i løpet av siste år økte fra 1994 til 1999 i de baltiske land. Økningen var størst blant kvinner. Personer i Estland, Latvia og Litauen rapporterte også å drikke alkohol oftere i 1999 sammenliknet med 1994. Konsumet av vin og øl har i denne perioden økt relativt i forhold til konsumet av brennevin.

Formidling/publisering i 2002: Hovedresultatene fra dette prosjektet har blitt presentert i et FAFO-notat, samt ved en internasjonal konferanse.

PROSJEKT 2.18: SPILLEADFERD OG SPILLEAVHENGIGHET I NORGE

Ansvarlig: Sturla Nordlund
Medarbeider: Ingeborg Lund
Samarbeidspartner: Ingeborg Rossow, NOVA/SIRUS
Varighet: 2001-2003
Finansiering: Lotteritilsynet

Tema: Omsetningen på spillemarkedet i Norge har økt meget sterkt de siste 10 år, og det er grunn til å tro at dette har gitt seg utslag i at langt flere har fått problemer av ulik art i forbindelse med sin spilling. En viss andel vil også, ut fra spesielle internasjonale kriterier, kunne sies å være spilleavhengige. Den mest sentrale problemstilling i dette prosjektet er å estimere denne andelen. Vi vil imidlertid også kartlegge "normalbefolkningens" spilleadferd, finne hvordan adferden er fordelt i befolkningen, hvordan innsats og tap er fordelt, osv. Av spesiell interesse er det å få vite litt om spilleadferd og –problemer blant ungdom, og vi har derfor inngått et samarbeid med NOVA som har tatt med en del spørsmål om dette emnet i sin ungdomsundersøkelse som gjennomføres i februar 2002. En annen gruppe som sies å drive mye med pengespill er de kriminelle. Vi har derfor også fått med noen få spørsmål om dette temaet i en undersøkelse som ble gjort i fengslene i desember 2002 (se prosjekt 2.14).

Status: Det er utviklet et spørreskjema som ble brukt til å innhente data fra et representativt utvalg på, i utgangspunktet, 10 000 personer i alderen 15-74 år fra hele landet. Det ble primært brukt telefonintervjuer, men for dem som ikke kunne nås pr. telefon, eller som spesifikt ønsket det, ble data innhentet ved postsendte spørreskjemaer. Datainnsamlingen ble foretatt i perioden fra september til november 2002. Svarprosenten ble 55. Analysearbeidet ble så vidt påbegynt i 2002.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen i 2002, men en rapport skal være ferdig i mai 2003. Før det vil det foreligge en rapport fra NOVAs ungdomsundersøkelse. Senere vil det antagelig være aktuelt å skrive artikler.

PROSJEKT 2.19: BEREGNING AV OMFANG AV NARKOTIKAMISBRUK OVER TID

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeidere: Einar Ødegård, Astrid Skretting og Anne Line Bretteville-Jensen
Samarbeidspartnere: IFI/UiB - Silje Welle, Alexei Sioutine og Pål Davidsen
Varighet: 2002-
Finansiering: SIRUS

Tema: Beregning av omfang (prevalens) av narkotikamisbruk over tid gjennom utvikling av et modell-verktøy som beskriver rekruttering til, varighet av og opphør av slikt misbruk. Arbeidet skal bidra til å kartlegge hvilke observasjoner som best vil redusere usikkerheten i beregning av omfang. Grunnlag for rapportering til EMCDDA om omfang av alvorlig narkotikamisbruk.

Status: Foreløpig konkretisering av modell er gjort i samarbeid med IFI. Modellverktøy er implementert, men den planlagte pilotversjon er ikke utviklet.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 2.20: IDEALTYPISE BRUKERTYPER AV TOBAKK

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeider: Jostein Rise
Samarbeidspartner: Rita Lindbakk, Sosial og helsedirektoratet, avdeling tobakk
Varighet: 2002-2004
Finansiering: SIRUS

Tema: Uforstyrret av medisinske motforestillinger ble masseutbredelsen av tobakksbruk etablert i løpet av første halvpart av forrige århundre. I et diffusjonsperspektiv var tidlig-adoptørene av røyking det mannlige, velsituerte, urbane borgerskap. Røyking signaliserte lenge høy status, konnoterte modernitet og kunne utøves på de fleste menneskelige fellesarenaer. Når røykingen begynte å avta i løpet av 1960-årene var det igjen de samme karakteristika som preget tidlig-adoptørene. Etter fire tiår med helseinformasjon røyker fortsatt 1,2 millioner nordmenn årlig 7000 tonn tobakk for ca. 10 mrd. kroner. Likevel har det foregått formidable endringer både i produktpreferanse og i den sosiodemografiske sammensetningen av brukerne. Fire forbruksperioder kan karakteriseres ved produkt dominans. Kronologisk har dette vært bruk av tyggetobakk (snus og skrå), piperøyking, rullerøyking og røyking av fabrikkframstilte sigaretter. I forhold til mønsteret for utbredelse i 1960-årene er tobakksbruk delvis marginalisert, feminisert, ruralisert og sosialt deklassert.

Brukerkategorier kan opprettes både etter bruksfrekvens (for eksempel daglig røykere vs. av-og-til røykere) og i henhold til produktet som anvendes. Prosjektet tar sikte på å dokumentere sosiale, kulturelle, økonomiske og demografiske kjennetegn ved ulike brukergrupper. Herunder undersøke om det eksisterer holdnings- og kunnskapsdifferanser mellom brukergruppene, samt eventuelle forskjeller i risikopersepsjon. Resultatene fra prosjektet vil, sammen med teorier i helsekommunikasjon, være verdifulle for valg av budskapsform og budskapskanal i det tiltaksrettede arbeidet.

Status: Analyse pågår av allerede akkumulerte data over røykevaner og forbruk samlet inn av Statistisk sentralbyrå på oppdrag fra Statens tobakksskaderåd.

Resultater: Foreløpige resultater viser at brukere av snus har lengre utdanning, høyere inntekt og oftere urbant bosatt enn røykere. Bruksintensitet er lavere enn for røyking. Prosjektet har dessuten identifisert store ulikheter mellom røykere av fabrikkframstilte sigaretter og rulletobakk.

Formidling/publisering i 2002: Et notat til Sosial- og helsedirektoratet, avd. tobakk. Syv foredrag i Norge. Populærvitenskapelig formidling gjennom intervjuer i eter- og printmedia.

PROSJEKT 2.21: ENDRINGER I DET SOSIOKULTURELLE KLIMA FOR BRUK AV TOBAKK – HVA SIGNALISERER SIGARETTEN?

Ansvarlig:	Karl Erik Lund
Medarbeidere:	Janne Scheffels, Marianne Lund og Jostein Rise
Samarbeidspartnere:	Asbjørn Kjørstad, Institutt for offentlig rett, UiO, Sosial- og helsedirektoratet, avdeling tobakk (delprosjekt I), Willy Pedersen Institutt for sosiologi, UiO, Kirsten Costain Schou, HEMIL-senteret (delprosjekt II)
Varighet:	2001-2003 (delprosjekt I) og 2002-2004 (delprosjekt II)
Finansiering:	Sosial- og helsedirektoratet, Forskningsrådet og SIRUS

Tema: Prosjektets overordnede mål er å betrakte røyking som en type sosial distinksjonsmarkør og undersøke sigarettens ulike symbolverdier i tid og rom (ulike kulturer).

Delprosjekt I: Vi skal dokumentere endringer i de informasjonsmessige, kulturelle og sosiale rammevilkår for røyking med henblikk på å forstå årsakene til masseutbredelsen av røyking på 1960 tallet (75% menn i 40-50 årene røykte). I et underprosjekt skal avisenes dekning av tobakk som et helseanliggende studeres. Det er av interesse å dokumentere hva avisene faktisk skrev om røyking i den periode som epidemiologien avdekket tobakksbruk som en risikofaktor for lungekreft. Avisenes dekning formet i større eller mindre grad observatørens kunnskap om tobakk og deres opplevelse av risiko. Andre kilder for tobakksinformasjon var tobakksreklame og opplysningsmaterieell fra helseaktører - avsendere av budskap som innbyrdes var motstridende. 3000 avisartikler fra perioden 1948-69 er samlet inn og gjennomgått. Meningsinnholdet er dekodet og lagt inn i en SPSS-fil sammen med opplysninger om tidspunkt for publisering, avistype, emneområde etc.

Delprosjekt II: 4000 ungdommer har svart på et spørreskjema om sigarettens symbolske og meningsbærende sider. I tillegg vil det bli foretatt intervjuer av ca. 20-25 ungdommer fra ulike sosiale miljø, samt at et foreliggende intervjumateriale fra Den Norske Kreftforening trolig vil inngå. Hovedmålet med prosjektet er å studere ungdoms forståelse av hvilken mening og funksjon røyking har i dag. Vi ønsker å studere oppfatninger om og holdninger til røyking, og å forsøke å få en innsikt i de sosiale og kulturelle faktorene som understøtter disse. Røyking er en type livsstilsatferd som i stor grad handler om å bekrefte identitet og tilhørighet, vi ønsker å studere prosessene som ligger bak dette. En tilleggsproblemstilling er ungdoms forståelse og håndtering av nikotinavhengighet.

Status:

Delprosjekt I: Datainnsamling er ferdig, ca. 3 000 avisartikler for perioden 1949-1969 er lest, kategorisert, tastet inn i fil, tilrettelagt for kvantitativ innholdsanalyse og analysert. Det samme er 1 800 reklameannonser. Rapportering er i slutfasen.

Delprosjekt II: Datainnsamling kvantitativt materiale ferdig, analyse- og skrivearbeid med første

artikkel basert på dette pågår. Datainnsamling kvalitativt materiale har kommet halvveis. Utskrift pågår. Det arbeides for at prosjektet også skal få adgang til et datamateriale innsamlet ved NOVA.

Resultater:

Delprosjekt I:

a) Reklameundersøkelsen: I NOU 2000;16 "Tobakksindustriens erstatningsansvar", konkluderes det med at norsk lov og rettspraksis gir grunnlag for erstatningssøksmål mot tobakksindustrien. Sentralt i disse sakene vil være anklager om tilbakeholdelse av informasjon om helserisiko og avhengighet, og at industrien isteden kommuniserte et budskap som uthulte helseinformasjonen som ble iverksatt etter utgivelsen av rapportene om røyking og helse fra den amerikanske og den norske helsedirektør i 1964. Vi har undersøkt tobakksindustriens reklamevirksomhet før og etter 1964.

1 945 annonser i Hjemmet og Norsk Ukeblad i perioden 1955-75 ble fotografert og lagret i en database sammen med opplysninger om tidspunkt for utgivelse, annonsenes areal, ordlyd og meningsinnhold, antatt målgruppe, samt kjennetegn ved personene og situasjonene i annonsene.

Annonsearealet frem til 1964 var omkring 100 dm² per år. Deretter steg omfanget frem til 1973, da 2 033 dm² tobakksreklame ble publisert. Kvinnerepresentasjonen i annonsene steg fra 33% i perioden 1955-64 til 62% i perioden 1965-75. I siste periode hadde 51% av annonsene bilde av kvinner som røykte, mens 39% hadde bilde av røykende menn. Fra å inneholde opplysninger til røykerne om pris, tobakkstype, emballasje og opphavsland hadde annonsene etter 1964 en mer universell appell der røykesituasjoner ble plassert inn i mange ulike sosiale sammenhenger preget av stil, velvære og hygge. Tobakken ble beskrevet som ren, frisk, mild, naturlig, mens filteret skulle ha beskyttende egenskaper. Kognitiv dissonans skapt av økt helseinformasjonen om røyking etter 1964 - et bevegelsesgrunnlag blant røykere for å slutte - ble sannsynligvis redusert som følge av strategiske endringer i tobakksreklamens omfang og meningsinnhold i perioden 1964-75.

b) Avis-undersøkelsen: Generasjoner født 1920-40 hadde sin formative ungdomstid plassert inn i en historisk epoke hvor myndighetene hadde gitt tobakk status som et nødvendighetsgode og politikere deltok i tobakksreklamen. Røyking var en majoritetsatferd blant menn og var en allment akseptert norm i de fleste sosiale kontekster - bla. utøvd av et flertall av mannlige leger, samt kjente toppidrettsfolk. Legene - kanskje som følge av et klart råd fra sitt tidsskrift - var nesten fraværende som informatører om helseeffekter ved tobakksbruk. Statlige kampanjer kom først i 1970-årene. Anti-tobakks propaganda ble i stort utstrekning drevet av aktører uten særlig troverdighet, og denne ble i tillegg uthult gjennom intensivert reklameaktivitet som satte befolkningen i krysspress. Det samfunnsmessige tobakksklima i 1950- og tidlig i -60 årene forsynte allmennheten med en referanseramme for røyking hvor forståelsen av risiko sannsynligvis har vært meget dårlig.

Delprosjekt II:

a) Kvantitativt materiale: Materialet viser at det er tydelige sosiale skillelinjer mellom de ungdommene som røyker daglig og de som røyker av og til. En langt større andel av dagligrøykerne (57%) går på yrkesfaglig studieretning sammenlignet med 35% av av og til-røykerne. Dobbelte så stor andel av og til - røykere som dagligrøykere sier at de har planer om å ta høyere utdanning. Av og til-røykerne kjennetegnes også - i motsetning til dagligrøykerne og på linje med ikke-røykerne - av et kultur-konsum karakterisert av høy kulturell kapital og identifikasjon med ungdomsgrupper preget av organisert fritid, mestring og prestasjon. Av og til - røykere og dagligrøykere oppgir ulike grunner til å røyke, har ulik forståelse av røykingens sosiale funksjon og av egen mestringsevne mht. røykeslutt.

b) Resultater fra den kvalitative undersøkelsen foreligger ikke ennå.

Formidling/publisering i 2002: To artikler på norsk, "Utenrettslig erklæring" i forbindelse med anke til Høyesterett. Fem foredrag ved norske og internasjonale konferanser.

HOVEDOMRÅDE 3: FOREBYGGENDE TILTAK

PROSJEKT 3.1: VIRKNINGER AV ENDRINGENE I ALKOHOLLOVEN

Ansvarlig:	Ragnar Hauge
Medarbeider:	Reidun Lohiniva
Varighet:	1998-2002
Finansiering:	SIRUS. Dekning av reiseutgifter fra Sosial- og helsedepartementet

Tema: Undersøkelsen er initiert av Sosial- og helsedepartementet, og har tatt sikte på å evaluere de endringene som ble innført i alkoholloven i 1997 når det gjaldt det kommunale bevillingssystemet overfor salgs- og skjenkesteder. Blant annet ble vandelskravene for å få bevilling - og adgangen til å inndra en bevilling - endret dit hen at det i tillegg til krav om uklanderlig vandel i forhold til alkohollovgivningen også krevdes uklanderlig vandel i forhold til bestemte økonomiske forhold. Dessuten ble åpningstidsbestemmelsene endret, det ble åpnet en utvidet adgang til å sette vilkår for virksomheten mv. Formålet med undersøkelsen har vært å belyse hvordan de nye regler praktiseres, og hvilke konsekvenser de har hatt for den kommunale alkoholpolitikken.

Status: Undersøkelsen ble påbegynt høsten 1998, og er i hovedsak basert på resultatene av Rusmiddeldirektoratets tidligere datainnsamling gjennom spørreskjemaer til landets kommuner om det kommunale rusmiddelarbeidet - som nå er overført til og gjennomføres av SIRUS. Spørreskjemaet er blitt supplert med ytterligere spørsmål når det gjaldt opplysningene for året 2000 - da samtlige bevillinger utløp og måtte fornyes - som ble innhentet våren 2001. Dessuten er det blitt foretatt intervjuer med sentrale personer når det gjelder bevillingsbehandlingen i kommunene. Undersøkelsen er avsluttet i 2002.

Resultater: Gjennomgående er de målbare endringer som følge av lovendringene i 1997 forholdsvis beskjedne. En vesentlig endring innebar at kommunene fikk adgang til å avslå bevillingssøknader og å inndra bevillinger dersom bevillingshaveren ikke oppfylte visse krav om økonomisk vandel. I 2000 - da samtlige bevillinger utløp og det ble gitt nye bevillinger - var det f.eks. bare 6 av 421 kommuner som oppga at de hadde avslått søknader om salgsbevilling og 27 kommuner skjenkebevillinger av denne grunn. I alt 12 kommuner hadde inndratt bevillinger på grunn av manglende økonomisk vandel. Til tross for dette gir informantene uttrykk for at kravet om økonomisk vandel har bidratt til mer akseptable forhold i bransjen, ved at det har ført til at det har avholdt de mest tvilsomme søkerne fra å søke om bevilling. Lovendringen bestemte også at en bevilling skulle falle bort ved konkurs. Dette er noe som skjer noe mer hyppig - og gjaldt 76 kommuner - og også denne endringen ble oppfattet som positiv. Også når det gjaldt andre områder som lovendringen rettet seg mot - som salgs- og skjenketider, adgang til å sette vilkår for bevillingene, mv. - hadde lovendringen bare ført til mindre endringer. Og også etter lovendringen har antallet skjenkesteder vist en jevn og sterk økning samtidig som stadig flere skjenkesteder har fått bevilling til å selge også brennevin. Fra et alkoholpolitisk synspunkt har derfor lovendringene hatt lite betydning - betydningen ligger i stedet i at kriminalpolitiske hensyn har fått gjennomslag innenfor alkoholloven.

Formidling/publisering i 2002: Rapporten fra undersøkelsen er publisert i SIRUS rapport nr. 3/2002: "Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel".

PROSJEKT 3.2: VIRKNINGER PÅ DRIKKEMØNSTER OG GRENSEHANDEL AV ETABLERING AV VINMONOPOLBUTIKK I TRYSIL

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Varighet: 1998-2003
Finansiering: AS Vinmonopolet

Tema: I 1999 ble det etablert vinmonopolbutikk i Trysil. Vi ønsker å se om etablering av Vinmonopol i Trysil fører til endringer i drikkemønsteret i kommunen, og om etableringen påvirker grensehandelen i regionen.

Status: Det har ikke blitt arbeidet på prosjektet i 2002. Prosjektet vil bli avsluttet i 2003.

Resultater: Foreløpig ingen

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 3.3: VIRKNINGENE PÅ ALKOHOLFORBRUK OG DRIKKEMØNSTER VED ETABLERING AV 70 NYE VINMONOPOLBUTIKKER.

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Varighet: 1999-2004
Finansiering: AS Vinmonopolet

Tema: I perioden 1998-2002 blir det åpnet 70 nye vinmonopolbutikker i Norge. Prosjektet ser på hvilke følger dette får for drikkemønster, alkoholforbruk og alkoholomsetning både i landet som helhet, og i de regioner som får nye butikker.

Status: Innsamlingen av data har fortsatt. Antallet nye butikker er utvidet fra 50 til 70.

Resultater: Foreløpig ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 3.4: PRISDANNELSEN PÅ ALKOHOL I NORDEN ETTER FINLAND OG SVERIGES MEDLEMSKAP I EU OG ISLAND OG NORGES MEDLEMSKAP I EØS

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Samarbeidspartner: Esa Österberg, STAKES (National Research & Development for Welfare and Health, Social Research Unit for Alcohol Studies), Finland
Varighet: 1999-2002
Finansiering: AS Vinmonopolet, Systembolaget, ALKO AB, NAD

Tema: I 1995/1996 ble monopolene på import- og engrosomsetning av vin og brennevin i Finland, Sverige, Island og Norge konkurranseutsatt. Vi vil se på hvilke følger dette har hatt for prisdannelsen på vin og brennevin i landene. Vi vil også sammenlikne prisene i Finland, Sverige, Norge og Island med prisene i Danmark. Prosjektet vil også gi en beskrivelse av avgiftssystemet for alkohol og nivået på avgiftene i de 5 landene.

Status: Prosjektet er avsluttet.

Resultater: Forskjellene i avgiftene mellom de nordiske landene har økt i løpet av 1990-årene. Norden er i dag delt i tre avgiftsregimer: Det danske, det finsk-svenske og det islandsk-norske. Prisene på alkoholdrikker var lavest i Danmark, som også har de laveste avgiftene.

Undersøkelsen viser at det ikke er noen grunn til å hevde at ordningen med en monopolisert detaljomsetning i seg selv virker til at forbrukerne må betale høyere priser.

Formidling/publisering i 2002: En artikkel er publisert i Nordisk alkohol & narkotikatidskrift. Et paper ble presentert på møtet i Kettil Bruun Society i Paris i juni.

PROSJEKT 3.5: FØLGER AV INNFORING AV SELVBETJENING I NOEN VINMONOPOLBUTIKKER

Ansvarlig: Øyvind Horverak
Samarbeidspartner: AS Vinmonopolet (dataleverandør)
Varighet: 1999-2002
Finansiering: AS Vinmonopolet

Tema: Departementet har bedt Vinmonopolet gjennomføre forsøk med selvbetjente butikker. Prosjektet ser på hvilke følger innføring av selvbetjening får for omsetningens størrelse og sammensetning og kundenes tilfredshet.

Status: Prosjektet er avsluttet.

Resultater: Innføringen av selvbetjening på Vinmonopolet har bidratt til å øke dets salg av alkohol med rundt 10 prosent. Både kundene og de ansatte var svært godt fornøyde med innføringen av selvbetjening.

Formidling/publisering i 2002: Det er publisert en rapport i SIRUS' rapportserie.

PROSJEKT 3.6: DIFFERENSIELLE EFFEKTER AV ALKOHOLPOLITISKE TILTAK? – EN NORDISK STUDIE

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Medarbeidere: Robin Room, Börje Olsson, Anders Romelsjö, Kalle Tryggvesson, Pia Mäkelä, Heli Mustonen og Hildigunnur Olafsdottir
Varighet: 2000-2002
Finansiering: NAD og SIRUS

Tema: Evaluering av alkoholpolitiske tiltak inngår i en lang forskningstradisjon i flere nordiske land. Funnene fra evalueringsstudiene er i liten grad publisert i internasjonale tidsskrift og dermed i liten grad vært tilgjengelig for en internasjonal leserkrets. Generelt kan det synes som om alkoholpolitiske tiltak (spesielt mht. tilgjengelighetsregulering) ofte har en beskjeden effekt i hele populasjonen, mens enkeltfunn fra noen av disse studiene kan peke i retning av at effekten av tiltak kan være betydelig innenfor enkelte grupper i befolkningen. I dette prosjektet vil vi lage en engelskspråklig oversikt over nordiske evalueringsstudier av alkoholpolitiske tiltak i etterkrigstiden med særlig vekt på mulige differensielle effekter. Videre vil vi i de enkelte land foreta re-analyser eller nye analyser på historiske data med hensyn på mulige differensielle effekter. For Norges del vil de nye analysene være knyttet til et del-prosjekt hvor effektene av den andre store vinmonopol-streiken (i 1982) studeres på aggregert nivå. Dette representerer en delvis replikasjon av studiene knyttet til streiken i 1979.

Status: Gjennomgangen av alle nordiske studier på feltet er avsluttet, og en oversiktsartikkel og bokkapittel på dette foreligger i manus. Studien av vinmonopolstreiken i 1982 foreligger også som manus til et bokkapittel.

Resultater: Under vinmonopolstreiken i 1982 skjedde det en svært liten nedgang i det totale alkoholkonsumet i befolkningen. Det skjedde imidlertid en viss nedgang i anmeldte voldstiltfeller, og en betydelig nedgang i antallet innleggelser ved en avrusningsstasjon i Oslo. Funnene gir delvis støtte for en antakelse om at en begrensning av tilgjengeligheten av alkohol som ved en vinmonopolstreik, har større betydning for grupper av høykonsumenter enn for befolkningen som helhet.

Formidling/publisering i 2002: En antologi er publisert høsten 2002.

PROSJEKT 3.7: ALCOHOL POLICY AND THE PUBLIC GOOD II

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Medarbeidere: Tom Babor, Sally Casswell, Griffith Edwards, Norman Giesbrecht, Harold Holder, Esa Österberg, Jürgen Rehm og Robin Room
Varighet: 1999-2002
Finansiering: WHO (Europa-kontoret), Society for Studies of Addiction og de enkelte deltakeres egne forskningsinstitusjoner (inkludert SIRUS)

Tema: Prosjektet er en oppfølger til bøkene "Alcohol Policy and Public Health" fra 1975 og "Alcohol Policy and the Public Good" som ble utgitt i 1994. Som i de foregående bøkene er bokas siktemål å gi et oppdatert forskningsbasert grunnlag for potensiale, effekter og begrensninger ved ulike alkoholpolitiske strategier, men i denne boka vil kunnskap fra de siste års alkoholforskning blant annet gjenspeiles i et mer globalt perspektiv og i større grad en vektlegging på betydning av drikkemønstre. Boka vil bli redigert av Tom Babor og forfattet av styringsgruppen (se ovennevnte) i fellesskap.

Formidling/publisering i 2002: Boken er under trykking på Oxford University Press.

PROSJEKT 3.8: HOLDNINGER TIL OG BRUK AV RUSMIDLER BLANT GRUNNSKOLEELEVER

Ansvarlig: Edle Ravndal og Arne Schanche-Andresen, Rusmildeletatens Kompetansesenter
Medarbeider: Elin K. Bye
Samarbeidspartnere: Christine Hassel Bergerud, Rusmildeletatens Kompetansesenter, Skoleetaten i Oslo og 6 Oslo-skoler
Varighet: 2001-2004
Finansiering: SIRUS og Rusmildeletatens Kompetansesenter, Oslo kommune

Tema: I forbindelse med oppstartingen av Olweus' mobbeprogram i 23 Oslo-skoler, ønsket vi å sette i gang en evaluering av grunnskoleelevers (7-9 klassetrinn) holdninger til og bruk av ulike rusmidler (inkludert tobakk). "Olweus-programmet" er ikke lagt opp med spesielt siktemål på å endre holdninger til og bruk av rusmidler. Olweus og medarbeidere hevder likevel at en positiv sideeffekt synes å ha vært at rusmiddelbruken har blitt betydelig redusert (ca. 35%). Fordi "Olweus-programmet" gjennom metodisk holdbar evaluering har vist seg å ha en god forebyggende effekt i forhold til mobbing, ønsker vi å måle eventuelle positive sideeffekter i forhold til holdninger til og bruk av rusmidler. Fire "eksperiment-skoler" og to "kontroll-skoler" deltar i undersøkelsen.

Status: Data fra den første runden er kodet og analysert og tilbakemeldinger er gjort til den enkelte skole. I desember ble spørreskjemaene sendt ut for annen gang til de seks skolene. Dataene vil innsendes og bearbeides i løpet av neste år.

Resultater: Ingen endelige.

Formidling/publisering i 2002: Formidling av resultatene fra den første datainnsamlingen til de enkelte skoler.

PROSJEKT 3.9: RØYKING BLANT NORSKE 9. OG 10. KLASSINGER

Ansvarlig:	Jostein Rise
Medarbeidere:	Silje Skalle, Inger Synnøve Moan og Karl Erik Lund
Samarbeidspartnere:	Sosial- og helsedirektoratet og Den Norske Kreftforening
Varighet:	2000-2004
Finansiering:	Norges forskningsråd, Sosial- og helsedirektoratet og Den Norske Kreftforening

Tema: Ungdomsundersøkelsen fra 2000 viste at andelen dagligrøykere blant ungdomsskoleelever i Norge er økende på alle alderstrinn, både blant gutter og jenter sammenlignet med en tilsvarende undersøkelse i 1995. Dette prosjektet skal blant annet forsøke å få innsikt i hvorfor dette skjer og hva som kan gjøres for å stanse utviklingen. Mer spesifikt har prosjektet tre formål. For det første å skape innsikt i prosessene som styrer ulike typer av røykebeslutninger blant norske 9. klassinger. Til dette formål er ulike teoretiske modeller anvendt. Blant annet er teorien om planlagt atferd utvidet med begreper fra identitetsteori og prototype-villighetsmodellen for at den skal gi en bedre forståelse av underliggende prosesser. En annen tankegang er at røykere og ikke-røykere har stereotypiske oppfatninger av hverandre og at det er med å skape de sosiale bildene av røykere og ikke-røykere og at de sosiale bildene i sin tur påvirker unges handlinger. For det andre å studere effekten av VærRøykFri, et landsomfattende forebyggende program som er implementert i om lag halvparten av alle ungdomsskoler i Norge. Vekten er lagt på å studere de mellomliggende sosial kognitive prosessene, dvs. det som foregår mellom intervensjonen og en eventuell atferdsendring. For det tredje skal prosjektet (som er longitudinelt) belyse endringer i røykeatferd og underliggende sosial kognitive prosesser.

Undersøkelsen er longitudinell og ble gjennomført ved hjelp av spørreskjema til 816 ungdomsskoler i november 2000 og november 2001. En elev fra hver 9. klasse ble trukket ut og det utgjorde ca. 2500 elever på begge tidspunkt. Svarprosenten var 85% i 2000 og 82% i 2001. Ved hjelp av kodesystem er det mulig å identifisere de enkelte elevene slik at analysene kan foregå både på individ- og aggregat-nivå. Fordi ca. halvparten av klassene har deltatt i VærRøykFri og resten ikke har deltatt, er undersøkelsen et naturlig eksperiment med en gruppe som er eksponert for VRF og en kontroll-gruppe som ikke er eksponert og muliggjør en sammenligning av de to gruppene på sentrale variable.

Status: Utskriving av fire internasjonale artikler fortsetter. En medarbeider deltar på doktorgradsprogrammet ved Psykologisk Institutt, UiO.

Resultater: Ingen foreløpig.

Publisering/formidling i 2002: Det har vært holdt to foredrag og to posterpresentasjoner ved nasjonale og internasjonale konferanser.

PROSJEKT 3.10: INTENSJON OM Å SLUTTE Å RØYKE

Ansvarlig:	Jostein Rise
Medarbeidere:	Inger Synnøve Moan og Silje Skalle
Samarbeidspartner:	Paschal Sheeran, University of Sheffield
Varighet:	2001-2003
Finansiering:	SIRUS (dvs. midler fra STR) og Psykologisk Institutt, UiO

Tema: Teorien om planlagt atferd er en teori som har stor utbredelse når det gjelder å forklare ulike former for helseatferd. Den bygger på en ide om at folk på en systematisk måte bearbeider informasjon om en atferd før de beslutter å involvere seg i den. Dette gjelder i særlig grad nye atferdsformer, eksempelvis endring av atferd. Teorien antar at folk bruker tre typer av informasjonskilder som grunnlag for sine beslutninger: hvilken nytte atferden har (holdninger), hva andre betydningsfulle mener (subjektive normer), og om en tror en klarer å gjennomføre prosjektet (opplevd kontroll). Flere empiriske undersøkelser har vist at teorien ikke gir en tilstrekkelig forklaring på mange former på atferd, først og fremst fordi tidligere atferd predikerer intensjon om å utføre atferden utover komponentene i teorien. I tillegg har det vist seg at subjektive normer (dvs. sosial påvirkning) vanligvis er en svakere prediktor for intensjon enn holdninger og normer, og at dette kan skyldes at subjektiv norm ikke fanger opp den reelle sosiale påvirkning som folk er utsatt for. I dette prosjektet ønsker vi å belyse empirisk disse to svakhetene ved teorien ved å inkludere ideer og begreper fra tre teoretiske retninger. Identitetsteori forsøker blant annet å knytte selvet til den sosiale struktur. Den postulerer at vi anvender sosiodemografiske kjennetegn, sosiale roller og sosiale kategorier når vi besvarer spørsmålet "hvem er jeg?" og at denne type selv-forståelse/beskrivelse tas i betraktning når vi handler. Sosial identitetsteori postulerer at det å slutte å røyke er en intergruppeprosess i den forstand at det ikke bare handler om å endre atferd, men også et skifte i gruppe-identitet (fra røyker til ikke-røyker) og at beslutningen om å slutte å røyke derfor vil avhenge av hvor sterkt en identifiserer seg med gruppen av røykere. En tredje teoretisk ide er hentet fra skjema-teori som postulerer at selv-opplevelsen er mer stabil enn de to teoriene antar og at både "nåværende" selv som røyker og "mulige" selv om ikke-røyker vil predikere intensjon om å slutte å røyke. Hensikten med prosjektet er tredelt. For det første å belyse empirisk om begreper fra de tre teoriene gir en bedre forklaring på sluttintensjoner enn teorien om planlagt atferd alene. Dernest å teste de teoretiske ideene på en annen helseatferd, regelmessig fysisk aktivitet. Til slutt, men ikke minst, å studere selvbegrepenes validitet (diskriminerende og divergerende). Fra et anvendt perspektiv vil resultatene kunne gi bedre innsikt i prosessene som styrer folks sluttintensjoner.

Det er planlagt fire datainnsamlinger ved hjelp av selvadministrerte spørreskjema (survey-undersøkelse) blant studenter ved UiO (ca. 200 respondenter i hver datainnsamling). Prosjektet gjennomføres som en del av prosjektgrupper ved Psykologisk Institutt og psykologistudenter foretar datainnsamlingen.

Status: To datainnsamlinger er gjennomført i 2002 og en meta-analyse er gjennomført. Analyse av data er påbegynt, men ny datainnsamling vil bli gjennomført våren 2003 for å kunne studere sammenhengen mellom intensjon og atferd. Foreløpige resultater er presentert på internasjonale konferanser og en artikkel er sendt til et internasjonalt tidsskrift. En psykologistudent skal skrive hovedoppgave på prosjektet. Tre internasjonale artikler er planlagt.

Resultater: Meta-analysen omfattet 24 studier fra en rekke atferdsområder. Selv-identitet forklarte 8% av variansen i intensjon utover komponentene i TPB. Dette indikerer at begrepet bør vurderes som en permanent prediktor i TPB på linje med de andre teoretiske komponentene. Gruppeidentifikasjon som røyker bestod av tre distinkte komponenter. I tråd med teorien var det bare den emosjonelle komponenten som predikerte intensjon om å slutte å røyke. Resultatene bekreftet ideen om at det å slutte å røyke kan studeres fra et gruppekonflikt- perspektiv.

Publisering/formidling i 2002: Det har vært holdt tre foredrag ved internasjonale konferanser, og en artikkel er sendt til et internasjonalt tidsskrift.

PROSJEKT 3.11: EMPIRISK ANALYSE AV INFORMASJONSMATERIELL

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Elisabeth Larsen
Samarbeidspartner: Sosial- og helsedirektoratet
Varighet: 2002-2003
Finansiering: Sosial- og helsedirektoratet

Tema: STR ønsker en gjennomgang av sitt informasjonsmaterieell for bedre å kunne tilpasse form og innhold på det helsebudskap som skal overleveres ulike målgrupper for å forebygge og redusere røyking i målgruppene. Analysene vil bli basert på en gjennomgang av relevant empirisk litteratur, sosialpsykologisk teori og kommunikasjonsteoretisk gjennomgang for å finne frem til relevante dimensjoner og kriterier for effektive og hensiktsmessig utforming av budskap. Analysene vil også trekke veksler på en tidligere gjennomgang av teorier om fryktvekkende informasjon og en empirisk undersøkelse av effekten av et fryktvekkende budskap. Et sentralt empirisk spørsmål blir om det finnes noen universelle dimensjoner (kognitive og affektive) som et budskap vurderes langs?

Analyse av eksisterende materiale når det gjelder dimensjoner i kognitiv og emosjonell vurdering av helseopplysningsbudskap. Litteraturgjennomgang for å identifisere sentrale dimensjoner og kategorier for et effektivt helsebudskap. Koding av eksisterende materieell etter disse dimensjonene og kategoriene.

Status: Modell og dimensjoner for å vurdere informasjonsmaterieell er utviklet. Fortsetter i 2003.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 3.12: RISIKO-OPPLEVELSE OG RØYKING

Ansvarlig: Jostein Rise
Medarbeider: Karl Erik Lund
Samarbeidspartner: Sosial- og helsedirektoratet
Varighet: 2001-2003
Finansiering: SIRUS

Tema: I forbindelse med de forestående rettssakene som er anlagt mot tobakksindustrien ønsker STR en belysning av i hvor stor grad helseisiko tas i betraktning når man begynner å røyke og ev. slutter å røyke. I tillegg ønsker de en belysning av eksisterende data om kunnskapsnivået knyttet til sammenhengen mellom lungekreft og røyking på 1950-tallet og i hvilken utstrekning dette hadde nedfelt seg som grunnlag for beslutninger. Prosjektet skal belyse følgende problemstillinger: (i) sammenhengen mellom forskjellige former for risiko-opplevelse og ulike røykebeslutninger hos ungdom og voksne, (ii) graden av urealistisk optimisme hos ungdom og voksne som røyker når det gjelder risikoen for å få lungekreft og bli avhengige av nikotin, (iii) tar ungdom et informert valg når de begynner å røyke slik den amerikanske forskeren Viscusi hevder? Hypotesen er at risikobetraktninger er relativt fraværende når unge tar beslutningen om å begynne å røyke, (iv) hvordan blir risikoinformasjon i media og aviser fortolket og innkodet? Teoretisk analyse av hvordan denne type informasjon blir tilgjengelig som grunnlag for beslutninger. Ideen er at det er enda svakere grunnlag for å hevde at unge gjorde seg risikobetraktninger når de besluttet seg for å begynne å røyke på 1950 tallet.

Datagrunnlaget hentes fra ulike kilder: (i) Nasjonale survey-data fra voksne nordmenn 1995 og 2000 (SSB/STR), (ii) nasjonale survey-data (longitudinell us.) fra norske 9. og 10. klassinger gjennomført november 2000 og november 2001, (iii) undersøkelse av 14-16 åringer i to bydeler i Oslo gjennomført januar 2001, (iv) opinionsundersøkelser om kunnskapsnivået på 1950-tallet.

Status: Datagrunnlaget er allerede innsamlet. En artikkel er publisert i et internasjonalt tidsskrift og en rapport er skrevet. Prosjektet fortsetter i 2003 med skriving av to internasjonale artikler.

Resultater: Graden av urealistisk optimisme når det gjelder røyking og lungekreft er liten, men ser ut til å avhenge av hvilken målemetode som er benyttet.

Publisering/formidling i 2002: En artikkel i internasjonalt tidsskrift og en "utenrettslig erklæring" i forbindelse med en anke til Høyesterett.

PROSJEKT 3.13: BARNES EKSPONERING FOR PASSIV RØYKING

Ansvarlig:	Karl Erik Lund
Medarbeidere:	Inger Synnøve Moan og Jostein Rise
Samarbeidspartnere:	Marianne Andersen, Den Norske Kreftforening, Asgeir Helgason Institut för samhällsmedicin, Universitetet i Stockholm
Varighet:	1995-2003
Finansiering:	SIRUS, DNK, Centrum for tobacco prevention, SWE

Tema: En undersøkelse av prosjektansvarlig i 1995 viste at mer enn 230 000 norske barn under tenåringsalder var regelmessig eksponert for tobakksrøyk i sine hjem. Barn som utsettes for passiv røyking har økt risiko for luftveisinfeksjoner, bronkitt, lungebetennelse, væskende betennelse i mellomøret, nedsatt lungefunksjon, redusert immunforsvar, allergi, astma og død i første leveår. Røykeloven, som ble innført i Norge i 1988, regulerer luften på menneskelige fellesarenaer i det offentlige rom. Loven gjelder ikke i private hjem hvor små barn er mest utsatt for tobakksrøyk. Helsemyndigheter og frivillige organisasjoner har derfor brukt informasjon for å stimulere til et røykfritt innemiljø for småbarn. Budskapet er hovedsakelig kommunisert i masseutsendelser av materiell til småbarnsforeldre via barselavdelinger, helsestasjoner og barnehager og i samtaler helsepersonell har med foreldre i barselavdelingen og på helsestasjonen. I 2001 ble samme undersøkelse gjentatt for å finne andel barn eksponert for passiv røyking. I denne undersøkelsen ønsker vi dessuten å undersøke hvilke faktorer som styrer foreldrenes intensjoner om å opprette røykfritt innemiljø for barn ved hjelp av teorien om planlagt atferd. Et delprosjekt er å studere endringer i selvrapportert eksponering for passiv røyking blant voksne i alderen 16-74 år.

Status: Et randomisert utvalg av 1000 husstander med barn i alderen 3 år har svart på et spørreskjema om røykevaner, atferdsrestriksjoner for røyking hjemme, arenaer for eksponering, eksponeringshyppighet og motivasjon for å unngå eksponering. Resultatene vil bli sammenlignet med utfallet av 1995-undersøkelsen. Rapportering er i avslutningsfasen.

I delprosjektet vil vi bruke data fra gjentatte tversnittundersøkelser utført av Statistisk sentralbyrå på oppdrag fra Statens tobakksskaderåd. De årlige utvalgene består av 2 500 personer.

Resultater: Norske barns eksponering for passiv røyking har gått ned fra 1995 til 2001. Både andel foreldre som eksponerer barn og eksponeringsmengde, er kraftig redusert. I tillegg har foreldre i husstander hvor det røykes endret holdninger i røykepreventiv retning samtidig som det har skjedd en kunnskapsøkning i helse risikoen forbundet med passiv røyking og barn. De observerte endringene må fortolkes i lys av mediens fokus på passiv røyking i denne perioden og en omfattende informasjonskampanje organisert av Den Norske Kreftforening.

Publisering/formidling i 2002: Tre nasjonale foredrag, to poster-presentasjoner ved internasjonale konferanser. Populærvitenskapelig formidling i print- og etermedia. En artikkel innsendt.

PROSJEKT 3.14: TOBAKKSFOREBYGGING I PRIMÆRHELSETJENESTEN -UNDERSØKELSER BLANT HELSEPERSONELL

Ansvarlig: Karl Erik Lund
Medarbeidere: Marianne Lund og Jostein Rise
Samarbeidspartnere: Asgeir Helgason Institutt för samhällsmedicin, Universitetet i Stockholm, Den Norske Lægeforening, Den Norske Tannlegeforening, Den Norske Tannpleierforening
Varighet: 2001-2003
Finansiering: SIRUS, Den Norske Kreftforening, Sosial- og helsedirektoratet, avdeling tobakk, Den Norske Tannlegeforening

Tema: I Skandinavia er det en sterk sosial gradient i utbredelsen av røyking i befolkningen. Helsepersonell kan nå fram til befolkningsgrupper av røykere som ellers har vist seg vanskelig å påvirke ved massekommunikasjon – nemlig personer som kjennetegnes av kort utdanning og visse etniske grupperinger. Det er av interesse å vite i hvor stor grad allmennleger og tannhelsepersonell bruker av sin kliniske hverdag til å intervensjon for tobakksrøyking, overfor hvilke pasientgrupper som intervensjon eventuelt skjer og hvilke årsaker som eventuelt hindrer eller stimulerer helsepersonell i å intervensjon. Nordiske ulikheter vil identifiseres.

Et delprosjekt er å identifisere effekter av å drive proaktive tjeneste overfor innringere til Sluta-Röka-Linjen i Sverige. Også effekter og bieffekter fra bruk av nikotinholdige legemidler og bupropion (Zyban) vil studeres.

Status: Et anonymisert spørreskjema ble sent til et randomisert utvalg av 3 167 allmennleger i Sverige, Norge, Finland og på Island. Spørsmålene identifiserte praksis og opplevde hindringer vedrørende samtaler om røyking og røykeavvenning i konsultasjoner, samt legenes egne tobakksvaner. En spørreskjemaundersøkelse er i tillegg utført blant 1500 tannleger og 600 tannpleiere i Norge. I delprosjektet er data hentet inn fra 600 innringere. Rapportering er i avslutningsfasen.

Resultater: Allmennleger og tannhelsepersonell er tilbakeholdne med å ta opp spørsmål om røyking med sine pasienter. Det er begrenset kunnskap om hvordan dette problemet kan reduseres.

En stor majoritet av legene og tannhelsepersonellet anså at samtaler om pasientenes røykevaner var å anse som en del av deres regulære arbeidsutførelse. Imidlertid ble slike samtaler etablert først når pasientene hadde utviklet røykerelaterte symptomer eller sykdommer. Regelmessig kartlegging av røykevaner for alle pasientgrupper ble praktisert av et lite mindretall. Få forsøkte å veilede pasienter i røykeavvenning. De hyppigst rapporterte barrierene for intervensjon var mangel på tid og fravær av effektivitet fordi de fleste pasientene likevel ikke klarte å slutte. Fravær av røykeavvenningsklinikker som pasientene eventuelt kunne sendes videre til, ble rapportert som en vesentlig grunn for ikke å involvere seg. Utbygging av regionale klinikker eller team for røykeavvenning vil sannsynligvis få flere leger til å ta opp røyking regelmessig i møte med pasienter.

Formidling/publisering i 2002: En artikkel i internasjonalt tidsskrift. En artikkel innsendt. I tillegg to artikler under utarbeidelse. Fem foredrag i Norge. Populærvitenskapelig formidling gjennom intervjuer i print- og etermedia.

PROSJEKT 3.16: EVALUERING AV ANSVARLIG VERTSKAP I BERGEN

Ansvarlig:	Per Holth
Samarbeidspartnere:	Sosial- og helsedirektoratet, Ansvarlig Vertskap i Bergen, Kulturoperatørene
Varighet:	2002-2004
Finansiering:	Sosial- og helsedirektoratet, SIRUS

Tema: Sosial- og helsedirektoratet har bedt SIRUS om å evaluere prosjektet Ansvarlig vertskap i Bergen. Prosjektet pågår i perioden 2001-2003. Hovedmålet for prosjektet Ansvarlig vertskap er å forebygge og redusere rusrelatert vold i tilknytning til skjenkesteder. Hensikten med evalueringen er å vurdere i hvilken grad prosjektet har oppnådd sine mål og hvilke effekter det har hatt.

Direktoratet ber om at evalueringen belyser hvordan prosjektet har påvirket kunnskapsnivået, holdninger og atferd i målgruppene, og hvilken effekt prosjektet har hatt. I tillegg evalueres også opplæringsmal og -tiltak som lages for enkelte serveringssteder, og dessuten organiseringen og gjennomføringen av prosjektet.

Rusmiddeldirektoratet laget en kartlegging "Hvordan motvirke alkohol-, narkotika- og voldsproblemer i forbindelse med alkoholservering" som forprosjekt i Bergen i 2000. Evalueringen skal relateres til denne kartleggingen.

Status: Plan for evaluering er utarbeidet. Det er innhentet data fra spørreundersøkelse før og etter gjennomføring av informasjonskampanje rettet mot gjester ved utesteder i Bergen.

Resultater: Resultatene fra før- og etterspørreundersøkelse viser ingen effekt av informasjonskampanjen rettet mot gjester ved utesteder.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

HOVEDOMRÅDE 4: KONSEKVENSER AV RUSMIDDELBRUK

PROSJEKT 4.1: RUSMIDDELBRUK OG SKADER

Ansvarlig:	Ingeborg Rossow
Medarbeider:	Grethe Lauritzen
Samarbeidspartnere:	Anders Romelsjö, Håkan Leifman, Knut Boe Kielland, Lars Wichström og Hilde Pape
Varighet:	1995-
Finansiering:	Norges forskningsråd og SIRUS

Tema: Prosjektet vil belyse to aspekter ved konsekvenser av rusmiddelbruk:

1) Kunnskapen om og dokumentasjonen av helsemessige skader av egen alkoholbruk er etter hvert omfattende, men det vil likevel være et behov for å dokumentere omfanget av alkoholrelaterte helseskader i befolkningen til enhver tid. I tillegg er kunnskap om omfanget og fordelingen av sykkelighet og til dels dødelighet ved bruk av andre rusmidler og vanedannende midler i mindre grad kjent, og det vil derfor også være behov for å skaffe en bredere kunnskapsbasis på dette området. Kunnskapen om rusmiddelbrukets sosiale konsekvenser både mht. rusmisbrukets sosialt disintegrerende effekt og mht. konsekvenser for rusbrukerens sosiale relasjoner, er også mangelfull, både mht. omfang og fordeling av konsekvensene. Ett siktemål vil derfor være å gi en beskrivelse av forekomst og fordeling av helsemessige og sosiale konsekvenser av rusmiddelbruk i Norge i vår tid.

2) Både rusmiddelbruk og enkelte helseparametre har, både teoretisk og empirisk, vært knyttet til sosiale nettverk. Både konsummønster og konsumnivå av alkohol for det enkelte individ synes å være betinget ikke bare av normer for alkoholbruk og atferd i individets sosiale nettverk, men også relatert til rent kvantitative aspekter ved individets nettverk. På den annen side synes størrelsen på individets sosiale nettverk også å ha en betydning for ulike helsemessige aspekter. Ett siktemål vil derfor være å analysere samspill mellom sosialt nettverk og rusmiddelbruk og dets helsemessige og sosiale konsekvenser.

Status: Arbeidet i 2002 har i hovedsak vært knyttet til empiriske analyser av 'prevensjonsparadokset'.

Resultater: Analyser fra en rekke ulike datasett bekrefter gyldigheten av prevensjonsparadokset, men illustrerer samtidig at gyldigheten varierer med flere forhold, både av metodologisk og substansiell art.

Formidling/publisering i 2002: Det er presentert et paper på et internasjonalt forskningsmøte.

PROSJEKT 4.3: OVERDOSER

Ansvarlig:	Einar Ødegård
Medarbeider:	Ingeborg Rossow
Samarbeidspartnere:	Bjørn Skuterud (Statens institutt for rettsstoksikologi) Ambulansetjenesten ved Ullevål sykehus
Varighet:	1998-2005
Finansiering:	SIRUS og Norges forskningsråd

Tema: Prosjektet tar sikte på å undersøke om det er en økt risiko for overdose i forbindelse med løslatelse fra fengsel.

Status: Journaldataene fra ambulansetjenesten i Oslo er rensket for "falske positive" enheter. Med utgangspunkt i den nye, reduserte filen er strafferegisterutskrifter på personer hentet ut fra Strafferegisteret. Det arbeides med å konvertere tekstfilen (straffeutskriftene) til en datafil. Personnumrene fra den renskede filen med overdosekasus er blitt koplet til Statens rettskikologiske institutt (SRI) register over analyseresultater fra kriminalomsorgen.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Et paper utarbeidet på basis av journaldataene ble presentert på KBS-konferansen i Paris.

PROSJEKT 4.5: DØDELIGHET BLANT SPRØYTEMISBRUKERE REKRUTTERT VED "SPRØYTEBUSSEN"

Ansvarlig: Anne Line Bretteville-Jensen
Varighet: 2000-
Finansiering: SIRUS

Tema: 2001 ble et nytt dystert rekordår for antall overdosedødsfall. Den høye dødeligheten blant norske sprøytemisbrukere bekymrer både menigmann, politikere og folk i det offentlige hjelpeapparatet. I forebyggingsøyemed er det et stort behov for mer kunnskap omkring overdoser og overdose-dødsfall. Gjennom et annet SIFA-prosjekt ble det i 1997 samlet inn data om forbruk av ulike rusmidler og enkelte bakgrunnsdata for en gruppe på 172 sprøytemisbrukere. Datatilsynet ga tillatelse til å registrere de intervjuedes navn for gjenfinning et år senere. Etter dette første året var 8 personer døde, noe som tilsvarer en årlig dødelighetsrate på 4,7 prosent. Jeg har ønsket å følge denne gruppen videre, via registre, for å undersøke dødeligheten og hva som skiller gruppen av døde fra de som ikke dør i perioden.

Status: Søknad for å koble informasjon innhentet gjennom intervjuene med ulike typer registerdata ble sendt Datatilsynet via NSD Bergen, men Datatilsynet ga ikke konsesjon i henhold til søknaden. De ønsket at nytt samtykke skulle bli innhentet blant de personene i utvalget som fortsatt lever, før eventuell registerkobling skulle kunne skje. Vi anket vedtaket og saken ligger nå til behandling hos Personvernemda.

Resultater: Foreløpige tall tyder på en svært høy dødelighet blant personer i det opprinnelige utvalget også for år 2 i oppfølgingen, men øvrige analyser vil ikke bli foretatt før ny konsesjon foreligger.

Formidling/publisering i 2002: Foreløpig ingen.

PROSJEKT 4.6: ALKOHOLKONSUM OG HJERTE-KARSYKDOM

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeider: Ingeborg Rossow
Varighet: 2000-
Finansiering: SIRUS. Grunnlagsdata hovedsakelig finansiert av Statens helseundersøkelser.

Tema: En rekke epidemiologiske studier har vist en såkalt U- eller J-formet sammenheng mellom alkoholkonsum og dødelighet ved hjerte-karsykdommer. Sammenhengen tolkes gjerne som en beskyttende effekt av et moderat alkoholinntak. Studiene er imidlertid ikke entydige på tvers av kjønn og aldersgrupper, og det er et stort sprik mht. hvor stor en eventuell beskyttende effekt er,

og hvor på konsumskalaen et eventuelt optimum ligger. Ettersom alkoholavholdende er referansegruppe i disse studiene, er kjennskap til eventuelle særtrekk ved gruppen eller seleksjon til alkoholhold, viktig for å kunne spesifisere relevante konfundere.

Status: Grunnlagsdata for studien, Helseundersøkelsen i Oslo 2000/2001, er mottatt av SIRUS. Det er ikke gjort de planlagte styrkeberegninger som vil vise hvor lang tid det må gå før det er relevant å koble mot dødsårsaks-registeret.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 4.7: ALKOHOLKONSUM OG KREFT

Ansvarlig: Ellen J. Amundsen
Medarbeider: Ingeborg Rossow
Varighet: 2000-
Finansiering: SIRUS. Grunnlagsdata hovedsakelig finansiert av Statens helseundersøkelser

Tema: I den internasjonale litteraturen er det en rekke studier som har vist sammenhenger mellom alkoholkonsum og plateepitelkarsinomer i fordøyelsestraktus, og det er trolig en synergistisk effekt av alkoholkonsum og røykevaner. Det synes også å være en sammenheng mellom alkoholkonsum og brystkreft. Det er imidlertid få norske studier på dette området, og vi ønsker derfor å bruke data fra Helseundersøkelsen i Oslo 2000/2001 (HUBRO) til å gjøre en prospektiv studie av alkoholvaner og nye tilfelle av noen typer maligne svulster (i munnhule, svelg, spiserør, mage/tarm, bukspyttkjertel og bryst).

Status: Data fra HUBRO er mottatt av SIRUS. Ingeborg Rossow vil ta over ansvaret for dette prosjekt i 2003.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 4.8: RUS OG PSYKIATRI I INNTEKTSSYSTEMET FOR KOMMUNENE

Ansvarlig: Hans Olav Melberg
Medarbeidere: Øyvind Omholdt Alver (fulltid),
 Anders Thorud og Helga Torskenæs (timebasis)
Varighet: 2002-2003
Finansiering: Kommunal- og regionaldepartementet og SIRUS

Tema: Formålet med forprosjektet er å lage en oversikt over kommunenes kostnader i forbindelse med rus og psykiatri og hvordan disse varierer med ulike faktorer som - eksempelvis - gjennomsnittsalder på kommunens innbyggere og kommunens størrelse. Denne informasjonen skal så brukes til å se på mulige endringer i systemet som brukes ved overføringer av penger fra staten til kommunene (kostnadsnøklene i inntektssystemet).

Status: Forprosjektet ble avsluttet i august 2002. Man hadde da samlet informasjon om hva slags utgifter kommunene hadde og i hvor stor grad disse kunne identifiseres via kommuneregnskapene

(bl. a. KOSTRA) og andre kilder. I det etterfølgende hovedprosjektet har man bygget opp en database med informasjon fra ulike kilder om alle landets kommuner. Basen inneholder opplysninger om kommunenes utgifter, brukergruppene omfang og variabler som kan forklare noe av variasjoner i kostnader og brukergruppene størrelse.

Resultater: I gjennomsnitt brukte kommunene 114 kroner pr. innbygger på "Tilbud til rusmiddel-misbrukere" (til sammen 501 millioner kroner, nettobeløp på funksjon 243 i KOSTRA). I tillegg til disse direkte kostnadene kommer indirekte kostnader knyttet til sosialhjelp, barnevern.

Kostnadene varierer sterkt mellom kommunene. Mens kommuner med under 5000 innbyggere brukte omtrent 30 kroner pr. innbygger, var beløpet mer enn syv ganger så stort i de store kommunene med over 40 000 innbyggere (230 kroner). Som prosent av kommunenes totale nettoutgifter er beløpene små (0,44%).

At store kommuner har større utgifter enn små kommuner, er ikke spesielt overraskende. Et noe mer overraskende resultat var at enkelte store kommuner hadde større utgifter enn storbyene. Det blir derfor feil å fokusere på kostnader til rus som kun et storbyproblem.

Når det gjelder psykiatri er resultatene så langt at det er vanskelig å identifisere kostnadene direkte bortsett fra de som finansieres via øremerkede tilskudd under opptrappingsplanen for psykisk helse. Tall på innleggelses tyder imidlertid på det samme mønsteret som for rus: Store kommuner har i gjennomsnitt flere konsultasjoner og innleggelses per innbygger enn små kommuner.

Formidling/publisering i 2002: Det er publisert en forrapport ("Rus og psykiatri i inntektssystemet for kommunene") og et internt notat ("Hva vet vi om kommunenes utgifter innen psykiatri?"). Det har også vært et oppslag i Dagsavisen om prosjektet og noen av resultatene ble presentert på konferansen "Rus og Samfunn" på Gardermoen i november 2002.

PROSJEKT 4.9: DØDELIGHET OG DØDSÅRSAKER HOS RUSMISBRUKERE

Ansvarlig:	Einar Ødegård
Medarbeider:	Ingeborg Rossow
Samarbeidspartnere:	Knut Boe Kielland, SKN og Ragnar Kristoffersen, KRUS
Varighet:	2003-2005
Finansiering:	SIRUS

Tema:

- 1) Beskrive utviklingen i dødeligheten og fordeling av dødsårsaker i et større utvalg av stoffmisbrukere (tidligere SKN-klienter).
- 2) Analysere sammenhengen mellom fengselsopphold og dødelighet
- 3) Analysere sammenhengen mellom dødelighet og smitte av hepatitt C

Status: Data over døde og dødsårsaker er innhentet og data fra straffeutskriftene er registrert på elektronisk format. Analysearbeidet er i gang.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

HOVEDOMRÅDE 5: BEHANDLING OG OMSORG

PROSJEKT 5.1: "HVLKEN NYTTE, FOR HVEM OG TIL HVLKEN KOSTNAD?" EN PROSPEKTIV MULTISENTER STUDIE AV BEHANDLINGSTILTAK FOR STOFFMISBRUKERE

Ansvarlig:	Edle Ravndal
Medarbeidere:	Grethe Lauritzen og Hans Olav Melberg
Samarbeidspartnere:	Behandlere ved 20 behandlingstiltak i Oslo og omliggende fylker
Varighet:	1997-2003
Finansiering:	SIRUS, Norges forskningsråd, Rådet for psykisk helse

Tema: Prosjektet skal vurdere behandlingstyper og sammensetning av behandlingstyper for rusmiddelmissbrukere for å finne ut om det er noen tiltak som gir bedre resultater enn andre, for ulike grupper av rusmiddelmissbrukere. Siden mange rusmiddelmissbrukere benytter flere behandlingstiltak, er utgangspunktet for prosjektet at resultatet av en type behandling bygger på hva som er oppnådd ved tidligere behandling. Hva som oppnås ved behandling vil bli sett i forhold til hva som er brukt av ressurser i behandlingen(e). Også når det gjelder analyse av ressursbruk vil det bli tatt hensyn til at ressursbruk i en behandling kan komme til nytte i senere behandling. Prosjektet er derfor lagt opp som en prospektiv multisenter studie der 482 klienter fra 6 ulike grupper av behandlingstiltak skal følges over to år. Klientene blir personlig intervjuet ved bruk av et strukturert skjema (ASI) og fyller i tillegg ut 3 skjemaer selv (MCMI, SCL-25, CTQ) for å måle rusmiddelmissbruk og psykososiale forhold. I tillegg innhentes det informasjon om bl.a. klientenes refleksjoner omkring eget rusmiddelmissbruk, om deres vurdering av behandlingen de har mottatt og om oppfølgingen fra 1.linjetjenesten. Klientene blir også bedt om å redegjøre for ulike "livshendelser" etter at de forlot rekrutteringstiltaket. Fra tiltakene hentes det inn opplysninger om ressursbruk fra regnskap og fra et eget spørreskjema. Spørreskjemaet inneholder også spørsmål om behandlingsideologi og -opplegg. Videre registreres det timeverk for ulike behandlingsintervensjoner hver klient mottar.

Status: Annen oppfølging av de 482 klientene ble avsluttet etter planen i juni 2002. Det ble oppnådd en meget høy svarprosent ved begge oppfølgingene, henholdsvis 96% og 87%. Dataregistrering, databearbeidelse og dataanalyser av dette materialet har foregått fortløpende gjennom hele året. Data fra strafferegisteret, rikstrykdeverket og SSB (ulike trygder, sosialstønad) er også innhentet i løpet av året og er under analyse. Den siste delen av loggbøkene, hvor det registreres timeverk av ulike behandlingsintervensjoner, har også blitt innsendt og registrert.

Det er gjennom året avholdt ett møte mellom prosjektgruppen og ledelsen ved de tiltakene som klientene rekrutteres fra. Det er etablert kontakt med miljøer innen behandlingsforskning i Sverige og i Storbritannia.

Den endelige SIRUS rapporten er påbegynt.

Resultater (foreløpige): Ut fra foreløpige opplysninger var 23 personer døde i observasjonsperioden januar 1998 til juli 2002, det vil si en dødelighetsprosent på rundt 1 pr. år. Gjennomsnittstiden i rekrutteringstiltakene var 401 dager, og medianen 289 dager. Unge klienter oppholdt seg signifikant lenger i behandling enn de eldste. Resultatene viser at endringene fra første til andre oppfølging når det gjelder reduksjonen i kriminalitet, rusmiddelmissbruk og psykiske problemer er stabile, det vil si at det nesten er det samme om en bruker resultatene fra første eller andre oppfølging. Den største endringen var reduksjonen i antall dager med illegal virksomhet (fra 8 til 2 dager pr. mnd), i bruk av heroin (fra 11 til 6 dager pr. mnd), i bruk av amfetamin (fra 4 til 1 dag pr. mnd) og reduksjonen i antall dager med psykiske problemer (fra 12 til 8 dager pr. mnd).

Formidling/publisering i 2002: Ett "Nyhetsbrev" (nr. 4) er publisert med foreløpige resultater fra de økonomiske analysene. En artikkel er innsendt til internasjonal publisering. Fremleggelse av prosjektet på diverse møter og på nasjonale og internasjonale kongresser.

PROSJEKT 5.2: ENDRINGER I MISBRUKSPROFILER OVER TID

Ansvarlig: Ingeborg Rossow
Medarbeider: Astrid Skretting
Varighet: 2001-2003
Finansiering: SIRUS

Tema: Dette prosjektet er en videreføring av et tidligere prosjekt. Man ønsker å se nærmere på den såkalte "svingdørsproblematikken" blant klientene ved avrusningsstasjonen i Storgata i Oslo, med tanke på internasjonal publisering.

Status: Journaler for innleggelsene ved avrusningsstasjonen over en 25-års periode er overført til elektronisk form og analysert tidligere. Det er foretatt noen re-analyser og skrevet et "paper" som er under bearbeiding for internasjonal publisering. Det er ikke arbeidet med prosjektet i 2002.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 5.6: BEHANDLING AV RUSMIDDELMISBRUKERE I NORDEN, ORGANISERING OG FINANSIERING

Ansvarlig: Astrid Skretting
Varighet: 2001-2003
Finansiering: SIRUS og NAD

Tema: De nordiske land har et bredt spekter av behandlingstiltak for rusmiddelmisbrukere. Prosjektet tar sikte på en kartlegging av hvilke typer behandlingstiltak for rusmiddelmisbrukere som finnes i de enkelte land, lovhjemling, organisering og hvordan behandlingen ved de ulike typer tiltak finansieres.

Status: Prosjektet var opprinnelig tenkt avsluttet i 2002, men er blitt forsinket pga. andre arbeidsoppgaver og vil derfor fortsette i 2003.

Resultater: Det foreligger ennå ikke resultater fra prosjektet.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 5.8: MANAGEMENT OF HIGH RISK OPIATE ADDICTS IN EUROPE (ROSE-PROSJEKTET)

Ansvarlig: Randi Ervik
Medarbeider: Edle Ravndal
Samarbeidspartnere: Universitetet i Hamburg (prosjektledelse); Addiction Research Institute, Zürich Universitet; Universitet i Bordeaux; Centre for Addiction and Mental Health, Toronto; Universitetet i Wien; Universitet i Liege; SoRAD, Universitet i Stockholm; Amsterdam Institute for Addiction

(AIAR); Heelenic Organization Against Drugs (OKANA); National Addiction Centre, London og Rusmiddeletaten, Oslo kommune.

Varighet: 2002-2004
Finansiering: EU og SIRUS

Tema: Målsettingen er å samle epidemiologiske data om opiatavhengige som faller utenfor de aktuelle behandlingstilbudene, og data fra personlige intervju med opiatavhengige som enten ikke greier å tilpasse seg metadonbehandling, eller som ikke har vært i noen form for behandling i løpet av det siste halve året før intervjuet finner sted. Resultatene skal brukes til å belyse mangler ved aktuelle behandlings- og omsorgstilbud, og til å utvikle retningslinjer i forhold til hvordan behovene til denne gruppen stoffbrukere bedre kan ivaretas ut fra forskjellige europeiske erfaringer.

Status: Prosjektleder ble ansatt i oktober 2002 da undersøkelsen formelt startet. Innsamling av tilgjengelige epidemiologiske data er i gang, og intervjuere er ansatt. Endelig utforming av spørreskjema er i slutfasen.

Resultater: Ingen.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

PROSJEKT 5.9: MØTET MELLOM ANSATTE I TILTAKSAPPARATET FOR RUSMIDDEL- MISBRUKERE OG KLIENTER MED INNVANDRERBAKGRUNN

Ansvarlig: Elin Berg
Varighet: 2002
Finansiering: SIRUS

Tema: Prosjektet er en bearbeiding av hovedoppgaven "Jeg har fortalt" (Berg 2001) med fokus på samhandling mellom 61 ansatte fra forskjellige instanser og institusjoner i hjelpeapparatet og 23 klientene med innvandrerbakgrunn.

Status: Det er skrevet en artikkel i et internasjonalt tidsskrift. Videre er det ferdigskrevet en SIRUS-rapport som er publisert i 2003, rapport nr.1.

Resultater: Prosjektet tok sikte på å se nærmere på den høye andelen av drop-out i klientgruppen ved å undersøke hva som skjer i møtet mellom klientene og de ansatte. Et sentralt funn i undersøkelsen er at de ikke klarer å etablere kontakt med hverandre. Dette handler blant annet om at de legger forskjellige selv-, problem- og løsningsforslag til grunn for behandlingen. Dette fører til at de er dypt uenige om hva behandling innebærer. Vanskelighetene forsterkes når klientenes problem- og løsningsforståelse blir overhørt og ansattes forståelser blir gjeldende i hjelperelasjonen.

Formidling/publisering i 2002: En artikkel i internasjonalt tidsskrift, 3 foredrag og 5 undervisningstimer.

HOVEDOMRÅDE 6: NASJONAL OG INTERNASJONAL DOKUMENTASJON

PROSJEKT 6.1: EMCDDA – VIDEREFØRING AV FOCAL POINT FUNKSJONEN I NORGE

Ansvarlig:	Knut Brofoss - som Head of Focal Point
Koordinator:	Odd Hordvin
Medarbeidere:	Hege C. Lauritzen, Marte K. Ødegård Lund og Astrid Skretting
Samarbeidspartnere:	EMCDDA; det europeiske informasjonsnettverket - REITOX; faginstanser og offentlige institusjoner innen rusmiddelfeltet i Norge.
Varighet:	2001 -. Focal Point funksjonen er en av SIRUSs løpende og pålagte oppgaver.
Finansiering:	Sosialdepartementet (årlig innbetaling til EMCDDA) og SIRUS

Tema: Rapportering i henhold til avtale med EMCDDA om:

Narkotikasituasjonen i Norge med epidemiologiske data.

Etablering av et tidlig varslingsystem for nye misbruksmønstre og trender (Joint Action against new synthetic drugs/Early warning system).

Bidrag til en europeisk database (EDDRA) over etterspørselsreducerende tiltak i Norge.

Implementering av fem nøkkelindikatorer for harmonisering av data i EU landene og Norge.

(Nøkkelindikatorer: Etterspørsel etter behandling, narkotikarelaterte dødsfall og dødelighet, estimering av antall misbrukere, estimering av narkotikabruk i befolkningen og data om narkotikarelaterte infeksjonssykdommer).

Nettverksbygging i Norge. Administrering av samarbeidet med EMCDDA.

Status/resultater: Den nasjonale rapporten om narkotikasituasjonen 2002 og epidemiologiske data ble levert EMCDDA innen tidsfristene. Retningslinjene for 2002 krevde mer utfyllende informasjon enn i 2001. Det gjaldt særlig for de tre spesialtemaene som var nye i 2002. Antall standardiserte tabeller økte fra 17 i 2001 til 21 i 2002. De nye hadde preg av å være kartleggingsundersøkelser mer enn tabeller, noe som krevde mer omfattende arbeid. En rekke instanser utenfor SIRUS har bidratt med tekst og data innenfor sine fagfelt. Det ble gjort direkte avtale med forfattere til spesialtemaene. Selv om hovedformålet er å rapportere til EMCDDA, har rapporten også verdi som dokumentasjon i Norge. Den nasjonale rapporten har i 2002 funnet en form som er tilfredsstillende. Den vil tidlig i 2003 bli publisert i en modifisert norsk utgave.

Arbeidet fra norsk side med *nøkkelindikatorene* er blitt påbegynt, men er for flere kommet kort. Norge kom sent inn i et samarbeid som har pågått over år mellom EMCDDA og medlemslandene og hvor retningslinjene allerede var blitt utviklet og bestemt. Indikatoren, etterspørsel etter behandling, er blitt gitt som oppdrag til Bergensklinikkene. For infeksjonssykdommer er ekspertinstans ikke blitt bestemt. De tre øvrige er blitt lagt til SIRUS. Manglende konsesjon til å registrere individbaserte data har vært en åpenbar bremsekloss i arbeidet med flere av indikatorene. Alle ekspertmøtene som har vært avholdt i 2002 er blitt fulgt opp.

For "the Joint action against new synthetic drugs/ Early warning system", er samarbeidet med laboratoriet ved Kripos og SRI blitt videreført. Med assistanse fra disse er rapportering blitt utført om utvalgte syntetiske stoffer som skal overvåkes spesielt, og stoffer som skal underkastes en særskilt risikovurdering av EMCDDAs vitenskapskomité. Det er ikke identifisert nye syntetiske stoffer eller derivater som ikke allerede er kjent i andre europeiske land.

Når det gjelder utviklingen av et 'tidlig varslingsystem' i bredere skala (mykdata rapportering) er det blitt utviklet et e-post basert kontaktnett av ca. 25 informanter fra utekontakter, psykiatriske ungdomsteam og politiet. Hittil har kommunikasjonen vært mest enveis fra SIRUS, mens lite er kommet tilbake. I tillegg ble det i undersøkelsen "Narkotikasituasjonen i kommunene 2002" lagt inn spørsmål som kan gi et bilde av nye tendenser, trender og bruksmåter. Det er fra SIRUS' side blitt

initiert et samarbeid med Bergensklinikkene (kompetansesenteret) og Rusmiddeletatens kompetansesenter, Oslo kommune, om etablering av et tidlig varslingsystem på bynivå. Bergen har på egenhånd utviklet en modell, og Oslo vil gjøre tilsvarende. Det er mye som tyder på at byomfattende modeller vil gi mer verifiserbare data enn å samle inn vanskelig kontrollerbare informasjoner fra landet som helhet.

Arbeidet med å innlemme norske prosjekter i *EDDRA databasen* er i gang og 4 prosjekter er blitt levert til EMCDDA. Arbeidet i 2002 har ellers vært preget av å formidle informasjon om databasen og kartlegge evaluerte programmer innen forebygging og behandlingsfeltet. Det er blitt arrangert informasjonsmøte med potensielle bidragsytere fra offentlig sektor og dannet en arbeidsgruppe med medlemmer fra de regionale kompetansesentrene og Sosial- og helsedirektoratet. Arbeidsgruppens kortsiktige mål er å oppdatere og vedlikeholde en nasjonal prosjektdatabase over norske forebyggingsprosjekter.

For kompetanseøkning på forebyggingsfeltet, har SIRUS oversatt EMCDDAs "Guidelines for evaluation of drug prevention" til norsk. Denne er foreløpig ikke blitt publisert.

Alle møtene i REITOX nettverket i Lisboa er blitt fulgt opp. SIRUS arrangerte i januar 2002 informasjonsmøte i Oslo med representanter for EMCDDA og et samarbeidsmøte med det svenske, danske og finske kontaktpunktet.

Det norske kontaktpunktet deltok i oktober i lanseringen av EMCDDA rapporten for 2001 og var pressekontakt for norske media. Den europeiske rapporten i norsk utgave, og alt presse-stoffet ble lagt ut på SIRUS' hjemmeside.

Oppdatert informasjon om EMCDDA, nye publikasjoner og relevante prosjekter er fortløpende blitt lagt ut på SIRUS' hjemmeside.

De mer administrative oppgavene som følger EMCDDA samarbeidet er blitt utført fortløpende. Flere av oppgavene var relativt tidkrevende og omfattet blant annet bistand til lanseringen av EMCDDAs internasjonale rapport; presseservice; språkkontroll av EMCDDA utgivelser på norsk; nominering og oppfølging av eksterne eksperter.

Deltakelse i møter i EMCDDA:

Faste møter:

REITOX nettverket - 3 møter for nasjonale kontaktpunkter

(K. Brofoss - 1, O. Hordvin - 3, H. C. Lauritzen - 1)

Early Warning system - 1 møte (O. Hordvin)

EDDRA -1 møte for nasjonale administratorer (H. C. Lauritzen)

Etterspørsel etter behandling - 1 ekspertmøte (Erik Iversen - Bergensklinikkene)

Narkotikarelaterte dødsfall - 1 ekspertmøte (A.L. Bretteville-Jensen, E. Ødegård)

Narkotikabruk i befolkningen - 1 ekspertmøte (S. Nordlund)

Narkotikarelaterte infeksjonssykdommer – ekspertmøte er ikke blitt avholdt.

Ad hoc møter etter invitasjon fra EMCDDA:

Overdoser - 1 ekspertmøte (Knut Reinås - Rusmiddeletaten)

Behandling - 2 ekspertmøter (Erik Iversen - Bergensklinikkene)

Alternativ til fengsel – 1 ekspertmøte (Rune Fjeld - Justisdepartementet)

Forebyggende arbeid - 1 ekspertmøte (O. Hordvin)

PROSJEKT 6.2: RUSMIDLER I NORGE

Ansvarlig:	Elin K. Bye
Medarbeidere:	Hege Lauritzen, Anne Line Bretteville-Jensen, Ragnar Hauge og Sturla Nordlund
Varighet:	1989 -
Finansiering:	SIRUS

Tema: Statistiske oppgaver om alkohol og andre rusmidler. Tallmateriale er hentet fra offentlig statistikk og spesialundersøkelser. Rusmidler i Norge 2002 er det fjortende hefte i en serie av årlige utgivelser. Rusmidler i Norge presenterer annet hvert år et spesialtema. Årets utgave omhandler norsk og nordisk alkoholpolitikk i et EU-perspektiv og tar blant annet for seg hvordan norsk og nordisk alkoholpolitikk har blitt påvirket i møtet med EU. Sentralt står endringene av alkoholmonopolene, omsetningen av alkohol, konsumentenes situasjon, rettsliggjøring, det nordiske alkoholpolitiske samarbeid, forbruksutvikling og alkoholpolitiske virkemidler. RiN er ment som et hjelpemiddel for alle som ønsker statistisk dokumentasjon når det gjelder rusmidler i Norge.

Status: Publikasjonen ble levert ut til ulike aktører desember 2002.

Formidling/publisering i 2002: Rusmidler i Norge ble trykket opp i 5000 eksemplarer og ligger også tilgjengelig på SIRUS nettsider.

PROSJEKT 6.3: DET NASJONALE DOKUMENTASJONSSYSTEMET INNEN RUSSEKTOREN

Ansvarlig:	Hege C. Lauritzen, Marthe K Ødegård Lund, og Astrid Skretting
Medarbeidere:	Elin K. Bye og Grethe Lauritzen
Samarbeidspartnere:	Stiftelsen Bergensklinikkene, De regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, NSD, tiltakene innen russektoren
Varighet:	2001 - (videreføring av arbeid startet av Rusmiddeldirektoratet)
Finansiering:	SIRUS

Tema:

- A) Etablere og vedlikeholde en database over ulike behandlings-/omsorgstiltak for rusmiddel-misbrukere. Ha oversikt over antall tiltak, kapasitet og kapasitetsutnyttelse.
B) Etablere og vedlikeholde et registreringssystem for klienter i de ulike tiltakene.

B) Etablere og vedlikeholde et registreringssystem for klienter i de ulike tiltakene.

Status: A) Det er etablert en database www.rustiltak.no som gir informasjon om de enkelte behandlings- og omsorgstiltak for rusmiddel-misbrukere. Det gjenstår noe arbeid mht. oversikt over kapasitet.

B) Klientregistreringen går etter de oppsatte planer. Med bakgrunn i at det ikke foreligger konsesjon for et individbasert registreringssystem kan data bare presenteres på aggregert nivå. Dette gjør at det f.eks. ikke er mulig å skille mellom klienter som i hovedsak er stoffmisbrukere og klienter som i hovedsak er alkoholmisbrukere. I samarbeid med NSD er det i 2002 utarbeidet konsesjonssøknad til Datatilsynet basert på et krypteringssystem med sikte på at data kan samles inn og analyseres på individnivå.

Formidling/publisering i 2002: www.rustiltak.no.

PROSJEKT 6.4: KOMMUNENES FORVALTNING AV ALKOHOLLOVEN

Ansvarlig: Elin K. Bye
Medarbeider: Ragnar Hauge
Varighet: 1989-
Finansiering: SIRUS

Tema: Formålet er å følge utviklingen i antall salgs - og skjenkesteder, bevillingstyper, skjenketider og lignende. Det er blitt lagt større vekt på de siste år å kartlegge hvordan kommunene forvalter alkoholoven.

Status: Data fra hver kommune ble samlet inn gjennom spørreskjema januar-september 2002. Resultatene er presentert på SIRUS' nettsider (november).

Formidling/publisering i 2002: SIRUS' nettsider.

PROSJEKT 6.5: NORDISK ALKOHOLSTATISTIKK

Ansvarlig: Elin K. Bye
Medarbeidere: Ritva Hein (STAKES), Anders Edin (Statens folkhälsinstitut), Paw (Grønland statistikk), Finn Spieker (Danmark statistikk), Edda Hermannsdottir (Island Statistikk) og Poul Thompsen (Færøyene).
Varighet: 1997-2002
Finansiering: SIRUS

Tema: Det ble besluttet i 1997 at Norge skulle ha koordineringsansvar for den nordiske alkoholstatistikken (etter Finland). Samarbeidet startet opp da flere ønsket å ha en samlet oversikt over utviklingen i antall salgs - og skjenkesteder, omsetning av brennevin, vin og øl, dødsfall etc. i de nordiske land. De nordiske land fører statistikk over registrert årlig forbruk - eller årlig omsetning av øl, vin og brennevin. Tallene er basert på omsetning og /eller alkoholavgifter. Selv om det finnes en del feilkilder som gjør at en del av det som drikkes ikke registreres i tallene - hjemmeproduksjon, turistimport og smugling - vil det likevel være grunnlag for sammenlikninger mellom landene.

Status: Tall for 2000 ble samlet inn fra de nordiske land i perioden januar – september 2002. Tabeller og tallmateriale bør diskuteres med representantene fra de andre nordiske land, da det er mange ufullstendige tabeller (f.eks. tall på dødsfall). Det har også blitt gitt tilbakemelding fra SIRUS hvorvidt tekst bør presenteres hvert år eller annet hvert år. Neste femårsperiode er det Sverige som skal ha koordineringsansvaret.

Resultatene for 1996-2000 skulle vært publisert i NAT 2002. Imidlertid var resultatene for 1995-1999 forsinket, slik at disse ble publisert i NAT vol.19, 2002 (English supplement). Teksten, og noen av tabellene, tok da for seg utviklingen 1993-2000- og ikke 1995-1999. Det er derfor ikke utarbeidet ny tekst for 1996-2000. Tabellene for denne perioden er imidlertid oversendt NAT som vil vurdere om de skal trykkes eller kun legges på nettsiden.

Formidling/publisering i 2002: Statistikken for perioden 1993-1999 ble publisert på STAKES/NATs nettsider mai 2002, og i NAT vol.19, 2002 (English supplement). Statistikken for 1996-2000 vil muligens legges ut på STAKES/NATs nettsider i februar.

**PROSJEKT 6.6: RAPPORTERING TIL INTERNASJONALE INSTITUSJONER
(UNDCP, UNGASS, O.L.)**

Ansvarlig: Hege C. Lauritzen
Samarbeidspartnere: Sosialdepartementet, Justisdepartementet, Statens legemiddelverk og de regionale kompetansesentrene.
Varighet: 1991-
Finansiering: SIRUS

Tema: I henhold til FNs narkotikakonvensjoner er Norge forpliktet til å besvare UNDCPs Annual Reports Questionnaires om narkotikasituasjonen. SIRUS har koordineringsansvaret i tillegg til utfyllingen av skjema. Skjema sendes ut til Sosial- og helsedepartementet, Justisdepartementet, Statens legemiddelverk og kompetansesentrene.

Status: Data for 2001 er samlet inn fra de ulike instansene. UNDCP skjemaet er utfyllt og sendt.

Resultater: UNDCP skjemaet er utfyllt og sendt, ingen publisering utover dette.

PROSJEKT 6.7: NASJONALT DOKUMENTASJONSSYSTEM PÅ FOREBYGGINGSFELTET

Ansvarlig: Hege C. Lauritzen
Medarbeider: Per Holth
Samarbeidspartnere: De regionale kompetansesentrene, Sosial- og helsedirektoratet og Norgesnett
Varighet: 2002-
Finansiering: SIRUS

Tema: Videreutvikling av forebygging.no's prosjektdatabase til en landsdekkende oversikt over rusmiddelforebyggende tiltak ved hjelp av et samarbeid med nettstedet www.forebygging.no, de regionale kompetansesentrene, Sosial- og helsedirektoratet, Norgesnett og SIRUS.

Status: Arbeidsgruppa er etablert, det er avklart hvilke typer tiltak som skal registreres i databasen. Det er også etablert et utvalg som skal utarbeide forslag til endringer i registreringskjemaet til databasen – med bakgrunn i erfaringen fra kompetansesentrene og en eventuell samkjøring av skjemaet fra EU og Sosial- og helsedirektoratet.

Resultater: "Planlegging og evaluering av forebyggende arbeid – en veiledning" foreligger som manuskript. Manuskriptet er til gjennomlesing (bl.a. ved Sosial- og helsedirektoratet) og blir klar for trykking i februar 2003.

Formidling/publisering i 2002: Ingen.

7. PUBLIKASJONER

7.1 BØKER OG FORSKNINGSRAPPORTER

Hauge, Ragnar & Lohiniva, R.J.B.:

Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel. En evaluering av endringene i alkoholloven 1997. SIRUS rapport nr. 3/2002. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo, 165 s.

Horverak, Øyvind:

Selvbetjente vinmonopolutsalg. En evaluering. SIRUS rapport nr. 2/2002, Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo. 85 s.

Lund, Karl Erik og Rise, Jostein:

En gjennomgang av forskningslitteraturen om tiltak for å redusere røyking blant ungdom. Sosial og helsedirektoratet, Oslo. 79 s.

Lund KE & Rise J. A review of research literature on initiatives to reduce adolescent smoking. Executive summary of report written on assignment from Directorate for Health and Social Affairs. Oslo; Directorate for Health and Social Affairs, 2002.

Johansen, Nicolay B.:

Tillit og svik i narkomiljøet. SIRUS rapport nr. 4/2002. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo. 208 s.

Ugland, Trygve:

Policy Re-categorization and Integration: Europeanisation of Nordic Alcohol Control Policies. Oslo: ARENA Report No 3 / SIRUS Report No 1/2002. 254 s. (Også publisert av Universitetet i Oslo – Avhandlingsserie 29/2002).

7.2 VITENSKAPELIGE ARTIKLER OG BOKKAPITLER

Amundsen, Ellen J. & Fekjær, H.:

"Progression to AIDS slowed even more after the first two years with highly active antiretroviral therapy". Scandinavian Journal of Public Health 2002; 30:

Berg, Elin:

"Terapeutisk offentlighet - en kompleks hybrid. Hvorfor avbryter (en del) innvandrere behandling?" Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift. Vol. 19. (3):171-185

Bretteville-Jensen, A.L. og Biørn, E.:

Drug injection, drug dealing, and the influence of economic factors: A two-drug micro-econometric analysis, Working paper no. 11/2002, University of Bergen.

Hauge, Ragnar:

Utviklingslinjer i straffelovgivningen i det 20. århundre. I Ny straffelov, Straffelovkomisjonens delutredning VII. NOU 2002:4, s. 41-77.

Hauge, Ragnar:

Populisme, politikk og straff. I E. Schaanning (red.): Straff i det norske samfunnet. Humanist forlag, Oslo 2002:51-64.

Hauge, Ragnar:

Legal regulation of the alcohol market. I K. Brofoss og J. Ferkis (eds.): Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care. Proceedings from a symposium in Moscow June 17-18. SIRUS skrifter 1/2002 s. 19-25.

Hauge, Ragnar:

Straffelovgivningens utvikling gjennom 100 år. Tidsskrift for Strafferett nr. 4, årg. 2, s. 338-344.

Horverak, Øyvind:

Utviklingen i avgifter og priser på alkoholdrikker i Norden på 1990-tallet. Nordisk alkohol & narkotikatidsskrift, vol. 19-2:91-105.

Lund, Karl Erik:

Hva kommuniserte norsk tobakksindustri til sine forbrukere i reklame for sigaretter i perioden 1955-75? Tidsskrift for Den norske lægeforening, Vol. 122: s. 310-330.

Lund, Karl Erik, Lühr E. og Jøsendal O.:

VÆR røykFRI fra forsøk til nasjonal implementering. Hvor mye av effektene opprettholdes? Tidsskrift for Den norske lægeforening, Vol. 122: s 408-414.

Lund, Karl Erik og Helgason, A.R.:

General practitioners perceived barriers to smoking cessation. Results from four Nordic countries. Scandinavian J Public Health; 30: 141-147.

Melberg, Hans Olav:

Hvor gode er evidensene for evidensbasert metode? Randomiserte forsøk og observasjonsstudier. Nordisk Alkohol- & Narkotikatidsskrift 2002, vol. 19(1), 59-64.

Melberg, Hans Olav og Alver, Øyvind Omholt:

Rus og psykiatri i inntektssystemet for kommunene. Forrapport til Kommunal- og regionaldepartementet.

Pernanen, Kai; Cousineau, Marie-Marthe; Brochu, Serge & Sun, Fu:

Proportions of crimes associated with alcohol and other drugs in Canada. Canadian Centre on Substance Abuse, Ottawa 2002.

Rise, Jostein & Einarsen, S.:

Å lede er å lede grupper: sosial identitetsteori og ledelse. I: A. Skogstad & S. Einarsen (red.) Ledelse på godt og vondt. Effektivitet og trivsel. Fagbokforlaget, Bergen; s. 147-165.

Rise, Jostein, Strype, J. & Sutton, S.:

Comparative risk ratings and lung cancer among Norwegian smokers. Addiction Research & Theory, 10, 313-320.

Rossow, Ingeborg:

Wichstrøm, L. & Rossow I. Explaining the gender difference in self-reported suicide attempts among adolescents, *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 32: 101-116.

Rossow, Ingeborg:

Rusmiddelbruk i Norge. *Norsk Epidemiologi*, 12.

Rossow, Ingeborg:

The strike hits. The 1982 wine and liquor monopoly strike in Norway and its impact on various harm indicators. In: Room, R. (Ed) *The effects of Nordic alcohol policies. What happens to drinking and harm when alcohol controls change?* NAD Publication # 42 Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research, 2002, pp. 133-144.

Rossow, Ingeborg:

Mäkelä, P., Rossow, I., Tryggvesson, K.: Who drinks more and less when policies change? In: Room, R. (Ed) *The effects of Nordic alcohol policies. What happens to drinking and harm when alcohol controls change?* NAD Publication # 42 Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research, 2002, pp. 17-70.

Skretting, Astrid:

Public injection rooms, a help to heroin addicts? *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* vol.19/2002 English Supplement (publisert på norsk i *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* nr 4/2001).

Ugland, Trygve & Lund, Ingeborg:

Norsk og nordisk alkoholpolitikk i et EU-perspektiv. I *Rusmidler i Norge*. Oslo: Sirus: 22-31.

Ugland, Trygve:

Europeanization of alcohol policy and alcohol policy co-operation in the Nordic countries: Status Quo, disintegration, renaissance or transformation? I K. Paaso, C. Tigerstedt and E. Österberg (eds.): *Squeezed between Trade and Health. Nordic Alcohol Policy in a Global World*. Helsinki: Ministry of Health and Social Affairs: 24-31.

Ugland, Trygve:

Legal Monopolies on Alcohol. I K. Brofoss og J. Ferkis (eds.): *Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care. Proceedings from a symposium in Moscow June 17-18*. SIRUS skrifter 1/2002 s 27-33.

Ødegård, Einar & Bretteville-Jensen, Anne Line:

Where Have All the Young Girls Gone or Where Do All the Men Come from? *European Addiction Research*, 8:3:141-146.

Ødegård, Einar; Bretteville-Jensen, Anne Line & Skretting, Astrid:

Utviklingen av narkotikamisbruket i Norge på 1990-tallet, *Nordisk Alkohol & narkotikatidsskrift*, Nr. 2: 106-122.

7.3 POPULÆRARTIKLER, DEBATTINLEGG, BOKANMELDELSER OG LIGNENDE

Brofoss, Knut

An Overview of Norwegian Alcohol Policy. I K. Brofoss og J. Ferkis (eds.): Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care. Proceedings from a symposium in Moscow June 17-18. SIRUS skrifter 1/2002 s.7-17.

Bye, Ein K.:

Patterns and trends in the consumption of alcohol in Norway-Some characteristics of the Norwegian drinking pattern in the period 1973-1999. I Brofoss og Ferkis (eds.): Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care. Proceedings from a symposium in Moscow June 17-18. SIRUS skrifter 1/2002 s. 49-59.

Holth, Per:

Diffust om ikke-målbare fenomener. Rus & avhengighet, 5, nr. 4, 37-38.

Holth, Per:

Veteranmøtet: A Chorus Line eller Les Miserables. Impuls, 56, nr.1, 46-51.

Holth, Per:

Målbeskrivelser for forebygging på rusfeltet. Rus & avhengighet, 5, nr. 5, 34-36.

Horverak, Øyvind:

The use of the price mechanism - Taxes and excise duties on alcohol. I K. Brofoss og J. Ferkis (eds.): Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care. Proceedings from a symposium in Moscow June 17-18. SIRUS skrifter 1/2002 s. 35-48.

Horverak, Øyvind:

Det uregjerlige drikkemønsteret. I Social- og helsevårdsministeriets stencilserie 2002:4: I kläm mellan handel og hälsa. Nordisk alkoholpolitikk i en global värld. Helsingfors.

Lauritzen, Grethe; Melberg, Hans Olav & Ravndal, Edle:

Nyhetsbrev nr. 4 fra Nytte-Kostnad-prosjektet, SIRUS i juni.

Lund, Karl Erik:

Det samfunnsmessige grunnlaget for allmennhetens oppfatning av risiko ved røyking i 1950- og 60-årene. Utenrettslig erklæring for Norsk Høyesterett.

Lund, Karl Erik:

Sosial ulikhet og røyking. Notat. Sosial og helsedirektoratet, avdeling tobakk.

Lund, Karl Erik & Larsen, B.I.:

Det røykfrie California. Kronikk. Aftenposten morgen, 12.september.

Lund, Marianne:

Røyking. I: Håndbok for helsestasjon 0-5 år. Misvær N, Oftedal G (red.). Kommuneforlaget. Kap 17: 273-280.

Nordlund, Sturla:

Forebygging - mellom abrakadabra og simsalabim. Nordisk alkohol- og narkotikatidskrift (2002) 19 (5/6).

Nordlund, Sturla:

The Relation between the Total Consumption of Alcohol and Harmful Effects. I K. Brofoss og J. Ferkis (eds.): Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care. Proceedings from a symposium in Moscow June 17-18. SIRUS skrifter 1/2002 s. 60-66.

Nordlund, Sturla:

Measuring Alcohol Consumption. I K. Brofoss og J. Ferkis (eds.): Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care. Proceedings from a symposium in Moscow June 17-18. SIRUS skrifter 1/2002 s. 68-76.

Nordlund, Sturla:

Casswell, S., Klingemann, H., Holmila, M. & Nordlund, S.: Evaluation of the Centre for Social Research on Alcohol and Drugs (SoRAD). Swedish Council for Working Life and Social Research, Stockholm 2002.

Rise, Jostein:

Kunnskap om sammenhengen mellom røyking og lungekreft på 1950- og 60-tallet: en sosialpsykologisk analyse. Utenrettslig erklæring sak nr 2002/753 sivil sak, anke ved Høyesterett; 17 sider.

Rise, Jostein:

Noen faglige argumenter til diskusjonen om fryktvekkende budskap. Notat, Sosial- og helsedirektoratet, avd. tobakk; 10 sider.

Rise, Jostein:

Book review in Journal of Health Psychology, 7, 737-39. P. Norman et al. (eds.) (2000) Understanding and changing health behaviour. From health beliefs to self-regulation. London: Harwood Academic Publishers.

Rossow, Ingeborg:

Anmeldelse av Calafat et al.: Risk and control in the recreational drug culture: SONAR project, Addiction, 97: 363-364, 2002

Rossow, Ingeborg:

Anmeldelse av Stead et al.: NE Choices: The results of a multicomponent drug prevention programme for adolescents (DPAS paper no. 14), Addiction, 97: 1228-1229, 2002

Rossow, Ingeborg:

Anmeldelse av Kouvonon et al: Bruk, missbruk, marknad och reaktioner, Tidsskrift for Velferdsforskning, 5, 234-235.

Skretting, Astrid:

Idealer og realiteter, Rus & avhengighet nr. 1, 2002.

7.4 DOKUMENTASJON

Rusmidler i Norge. Statistikk -02. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2002.

The Drug Situation in Norway 2002 - Annual Report to the EMCDDA. Norwegian Institute for Alcohol and Drug Research, Oslo 2002.

Narkotikasituasjonen i Norge 2001. Norsk versjon av Annual Report to the EMCDDA 2001., SIRUS 2002

Kommunenes forvaltning av alkoholloven 2002. Publisert på SIRUS nettsider, 2002.

8. MEDARBEIDERNES ØVRIGE VIRKSOMHET

8.1 FOREDRAG OG KONGRESSDELTAGELSE

Ellen J. Amundsen:

- "Estimation of an actual reproduction ratio from results of back calculation models. Application to the HIV epidemics among homosexual men in Denmark, Norway and Sweden". Innlegg på internasjonal workshop i Oslo 11. September 2002: Methods in infectious disease epidemiology arrangert av faggruppe/temaområde Globinf ved Universitetet i Oslo.

Elin Berg:

- Deltok på den syvende internasjonale Metropolis-konferansen i Oslo 9-13 september.
- Foredrag om: "Samhandling mellom klienter med innvandrerbakgrunn og ansatte i tiltaksapparatet for rusmiddelmissbrukere". Konferanse for tillitsvalgte i Sosiale Institusjoners Fagforening (SIF) 18. mars.
- "Samhandling mellom klienter med innvandrerbakgrunn og ansatte i tiltaksapparatet for rusmiddelmissbrukere". Foredrag på NOVA 29. mai.
- Foredrag om "Flerkultur og rusproblematikk". "Etnopsykiatrisk dag ved Furuset DPS" 20. november.

Anne Line Bretteville-Jensen:

- "Rational Addiction and Injection of Heroin". Paper presented at the "Choice, Behavioral Economics, and Addiction" conference at the University of Alabama at Birmingham, Birmingham, Alabama USA, March 15-17.
- "Narkotikamarkedet i Oslo". Foredrag holdt for NAD-møte, Oslo, 12. april.
- "The development of overdose deaths in Norway". Foredrag holdt for EMCDDA's ekspertmøte i Lisboa i juni.

Knut Brofoss

- "An Overview of Norwegian Alcohol Policy". Foredrag på symposiet "Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care", 17.-18. juni i Moskva.
- Paneldeltakelse ved seminar om "Canadian Alcohol Experiences and Nordic Perspectives", Oslo 12.-13. desember.

Elin K. Bye:

- "Patterns and trends in the consumption of alcohol in Norway - Some characteristics of the Norwegian drinking pattern in the period 1973-1999". Foredrag på symposiet "Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care", 17.-18. juni i Moskva.
- "Utviklingen i bruk av rusmidler blant ungdom". Foredrag på BFDs storbykonferanse i Drammen 5. september.

Ragnar Hauge:

- "Utviklingslinjer i straffelovgivningen i det 20. århundre." Foredrag på Justisdepartementets jubileumsseminar i anledning straffelovens hundreårsdag, Oslo 22. mai.

- "Alkohollovgevingen under endring". Foredrag på Fagseminar for Avdeling for rusmidler, Sosial og helsedirektoratet, Oslo 27. mai.
- "Legal regulation of the alcohol market". Foredrag på Symposium on Alcohol Policy, Epidemiology and Primary Health Care, arrangert av Research Institute on Addictions, Russian Ministry of Health and University of Oslo, Center for medical research, Moscow og SIRUS, Moskva 17. juni.
- "Forslaget til ny straffelov". Foredrag på Kriminalitetsforebyggende råd, Oslo 1. oktober.

Per Holth:

- TACTs and the role of 'Joint Attention': An Operant Analysis. Invited address, 6th international congress on behaviorism and the sciences of behavior, Auburn, Alabama 17-22. September.
- Behavior analysis and the prevention of substance abuse. Paper presented at the 6th international congress on behaviorism and the sciences of behavior, Auburn, Alabama 17-22. September.

Øyvind Horverak:

- "Alcohol Policy - Epidemiology - Primary Health Care". Symposium i Moskva, 17.-18. juni.
- "Canadian Alcohol Experiences & Nordic Perspectives". Seminar i Oslo, 12.-13. desember.
- "Det norske drikkemønsteret". Foredrag i Finansdepartementet, Oslo, 16. desember.

Grethe Lauritzen:

- "One year follow-up of drug addicts in the Norwegian methadone programme". Deltok på 5th Conference of the European Opiate Addiction Treatment Association, Oslo 14-16 mai. Paper: i samarbeid med Edle Ravndal.
- "Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad?" Presentasjon av forskningsresultater i samarbeid med Hans Olav Melberg og Edle Ravndal. Sosialdepartementet, Oslo 18. september.

Hege Cesilie Lauritzen:

- Presentasjon av www.rustiltak.no på tiltakssamling i Tromsø.
- Presentasjon av www.rustiltak.no på kongressen Rus og Samfunn, Gardermoen 28. november.

Karl Erik Lund:

- "Norsk tobakspolitikk". Socialstyrelsen/Folkhälseinstitutet, Skövde, Sverige. For 'länsarbetare' og politikere.
- "Skoleintervensjoner". Fylkeslegen i Hordaland/Statens utdanningskontor, Bergen. For helsepersonell, lærere, politikere, elever.
- "Tobaksindustriens markedsføringsmetoder. Fylkeslegen i Hordaland/Statens utdanningskontor, Bergen. For helsepersonell, lærere, politikere, elever.
- "Tannhelsepersonell i preventivt tobakksarbeid". Resultater fra en nasjonal undersøkelse. Landsmøte Den Norske Tannlegeforening, Oslo. For tannleger og tannpleiere.
- "Hva viser forskningslitteraturen om innføring av røykfrie arbeidsplasser?" Landsforeningen for Hjerte og Lungesyke, Oslo. For ledelse og tillitsvalgte i bedrifter.
- "Resultater fra en undersøkelse om holdninger til røykfrie sykehus på Glitrelinikken, Feiringlinikken og i LHL sentralt". Landsforeningen for hjerte- og lungesyke. For ledelse, bedriftshelsetjeneste og tillitsvalgte.
- "Bruk av fryktvekkende informasjon i Helsekommunikasjon". Vest-Agder Fylkeskommune, Kristiansand. For deltakere ved Dr. Oscar Olsen-seminar: Ungdom og rusmidler.
- "Er det nødvendig med kjønnsesifikke tilnærminger i det preventive arbeidet? Overdreven kvinnefokusering?" Den Norske Kreftforening, Oslo. For deltakere ved konferansen; Hvorfor røyker Eva?
- "Helsepersonell i møte med gravide og foreldre. Hva viser forskningen?" Perinatal-komiteen i Vest Agder, Kristiansand. For deltakere ved konferanse om perinatal helse.

- "Oppsummering avkonferansen. Politikernes rolle i det tobakkspreventive arbeidet" Sosial- og helsedirektoratet. Den første nasjonale tobakkskonferansen, Oslo. For deltakere.
- "Røykingens symbolske innhold. Hvilken rolle spiller reklamen?" Sosial og helsedirektoratet, Oslo. For deltakere ved seminar.

Marianne Lund:

- "Tannhelsepersonell i preventivt tobakksarbeid. Resultater fra en nasjonal undersøkelse". Landsmøte Den Norske Tannlegeforening, Oslo. For tannleger og tannpleiere.
- "Røykesluttkonsultasjon med utgangspunkt i dataprogrammet Cessare". Regionsykehuset i Tromsø.
- "Røykeavvenning i allmennpraksis". Landsforeningen for hjerte og lungesyke, Oslo. For "Tobakksforebygging i Nord-Trøndelag". Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag (HUNT).
- Helsepersonells rolle og presentasjon av verktøy for røykeslutt. Deltakelse Den første nasjonale tobakkskonferansen. Soria Moria, Oslo 2002.
- Koordinering av tobakksforebyggende prosjekt i Nord-Trøndelag sammen med Sosial og helsedirektoratet, avdeling tobakk og Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag.

Marte K. Ødegård Lund:

- Presentasjon av www.rustiltak.no på tiltakssamlinger i Oslo og i Tromsø.
- Presentasjon av www.rustiltak.no på kongressen Rus og samfunn, Gardermoen 28. november.

Hans Olav Melberg:

- "The spread of drug use: Contagious disease or Social interaction". Foredrag ved konferansen Choice, Addiction and Behavioral Economics ved University of Birmingham, Alabama, U.S.A. Mars 2002.
- "Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad?" sammen med Edle Ravndal. Presentasjon for Sosialdepartementet.
- "Rusøkonomi: Kostnader og nytte av behandling". Foredrag på konferansen "Rus og Samfunn", Gardermoen, november 2002.

Inger Synnøve Moan:

- Moan, I. S. & Rise, J.: Can willingness to protect children from ETS (environmental tobacco smoke) be explained by the theory of planned behavior. Poster presentation at the 1st National Tobacco Conference in Oslo, Norway, February 25th-26th.
- Moan, I. S. & Rise, J.: Explaining ETS exposure using an extended version of the theory of planned behaviour. Poster Presentation at the 16th Annual Conference of the European Health Psychology Society in Lisbon, Portugal, October 2nd-5th.

Sturla Nordlund:

- "Tax-free import and border trade of alcohol to Norway". Foredrag ved 28th Annual Alcohol Epidemiology Symposium (KBS-symposiet) i Paris, 3.-7. juni.
- "The relation between the total consumption of alcohol and harmful effects". Foredrag ved seminar i Moskva, 17-18. juni.
- "Measuring alcohol consumption". Foredrag ved seminar i Moskva, 17-18.juni (ble ikke framført pga. akutt sykdom).
- "Efficient" drinking in the Nordic countries". Foredrag ved den ellefte årlige Addiction Forumkonferansen i Durham, England, 23.-27. september.
- "Forskningen ved SIRUS". Foredrag for Fondet for forskning og folkeopplysning om edruskap, Oslo, 8. oktober.
- Deltok og var medarrangør i seminar om "Canadian Alcohol Experiences and Nordic Perspectives", Oslo 12.-13. desember.

Edle Ravndal:

- "Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad?" Presentasjon av forskningsresultater for Kompetansesenteret, Rusmiddeletaten, Oslo kommune, 21. januar.
- "Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad?". Presentasjon av forskningsresultater for ledergruppemøte, Rusmiddeletaten, Oslo kommune, 22. januar.
- "Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad?" Presentasjon av forskningsresultater for tiltaksledere, Rusmiddeletaten, Oslo kommune, 13. februar.
- "Narkotikasituasjonen i Norge år 2002 - og hva vi kan lære av behandlingsforskningen". Foredrag i Arbeiderpartiets arbeidsgruppe for sosial rettferdighet, Oslo, 28. februar.
- "Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad?" Presentasjon av forskningsresultater i samarbeid med Hans Olav Melberg på møte i Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning, Oslo 12. april.
- "Research in the concept based therapeutic community – its importance to European treatment research in the drug field". Foredrag, the 4th International Symposium of EFTC, Substance Abuse Treatment and Special Target Groups, Venice/Mestre, 18-20 april.
- "Predictors of treatment non-response: a prospective multicenter study of Norwegian drug abusers". Paper presentert i samarbeid med Grethe Lauritzen på the 8th EASAR Conference, Amsterdam, 9-12 mai.
- "One year follow-up of drug addicts in the Norwegian methadone programme". Paper presentert i samarbeid med Grethe Lauritzen på the 5th Conference of the European Opiate Addiction Treatment Association, Oslo, 14-16 mai.
- "Det moderne terapeutiske samfunn – historikk, utvikling og tilpasning til et nytt årtusen". Deltakelse i paneldebatt. Jubileumskonferanse, Veksthuset, Oslo, 31. mai.
- Deltagelse på seminaret: Stoffavhengighet: sykdom eller svakhet? Etske problem ved substitusjonsbehandling. Senter for medisinsk etikk, Universitetet i Oslo, 19. juni.
- "Personality disorders as predictors of treatment completion: a prospective multicenter study of Norwegian drug abusers". Paper presentert i samarbeid med Grethe Lauritzen på the 5th ISSPD European Congress on Personality Disorders, Munchen, 4-7 juli.
- Deltagelse på møte og kongress: Paradigms in the addiction treatment system and economic Implications. 14th International Congress on Addiction., Zürich, 4-6 september.
- "Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad?" Presentasjon av forskningsresultater i samarbeid med Grethe Lauritzen og Hans Olav Melberg, Sosialdepartementet, Oslo, 18. september.
- "Forskning og praksis i Australia og Norge vedrørende substitusjonsbehandling". Deltagelse på seminar, Seksjon for kliniske rusmiddelproblemer, UiO og MARIO, Rusmiddeletaten, 7-8 oktober.
- "Kvinner og rus - hvem er de og hva trenger de?" Foredrag, Helsetilsynet, 14. oktober.
- Deltagelse på kongressen Rus og samfunn. Gardemoen, 27-29 november.

Jostein Rise:

- Rise, J. & Moan, I.S.M. "Social identifications in the theory of planned behaviour: predicting intentions to quit smoking". Presented at the Conference for the European Society of Experimental Social Psychology in San Sebastian, June 26-29.
- "Extending the TPB: the role of self- and social identifications". Presented at the Bergen Symposium on the Theory of Planned Behaviour, Faculty of Psychology, University of Bergen, August 22-23.
- "TPB-extensions: the role of self- and social identity". Presented at the Conference of the European Society for Health Psychology, October 2-5.
- Skalle, S. & Rise, J.: "Self- prototype comparisons among 14 year old Norwegians". The 16th Conference of the European Health Psychology Society, Lisboa, Portugal, 2002; poster presentasjon.
- Skalle, S. & Rise, J.: "Images of smokers and non- smokers among Norwegian adolescents". "Tobakk Norge", Soria Moria, Oslo 25. og 26. februar, Poster presentasjon.
- "Risikopersepsjon og røyking". Presentasjon på konferansen "Tobakk Norge" Soria Moria, Oslo 25. og 26. februar.

Ingeborg Rossow:

- Ingeborg Rossow & Anders Romelsjö: "Upper ten. Some empirical considerations on the prevention paradox". Paper presented at the Kjetil Bruun Society meeting, Paris.
- "Substance use and suicidal behaviour". Paper presented at the European Suicide Prevention conference, Warwick.
- "Rusmiddelbruk og suicidal atferd". Foredrag på Midtnorsk nettverkskonferanse om selvmord.
- "Alcohol consumption and homicides in Canada" Paper presented at a Nordic-Canadian alcohol policy meeting, Oslo.
- "Social consequences of alcohol consumption: accidents, suicide and violence". Paper presented at the conference 'Alcohol Policy- A public health perspective, Dublin.
- Arrangert heldagskonferanse om ecstasy-bruk, Oslo, september.
- Deltatt på workshop om migrasjon og rusmiddelbruk, Metropolis-konferansen, Oslo.

Janne Scheffels:

- Deltakelse på Nordisk sosiologkongress i Reykjavik i august. Oral presentasjon på sesjon for medisin og helse: "Røyker du? Ikke egentlig, men.. Av og til – røyking blant ungdom i Norge".
- Deltakelse på British Sociological Association Medical Sociology Group Annual Conference i York i september.
- Deltakelse på Den første nasjonale tobakkskonferansen. Soria Moria, Oslo.
- Konsulentbistand til Den Norske Kreftforening/Sosial og helsedirektoratet, avdeling tobakk i forbindelse med evaluering av røykesluttkonkurransen Quit & Win.

Astrid Skretting:

- "Bruk av rusmidler blant ungdom". Foredrag på Fylkestinget i Sogn og Fjordane i april.
- "Sentralstimulerende midler i Norden". Foredrag på nordisk konferanse, Gardermoen i juni.
- "Bruk av ecstasy blant ungdom". Foredrag på seminar NOVA i september.
- "Utviklingstrekk mht. ungdoms bruk av rusmidler". Foredrag på Fagrådets årlige konferanse, Tromsø i november.

Trygve Ugland:

- "Public Health Policies in the European Union". Forelesning ved GRASP (Health and Prevention Social Research Group), Universitetet i Montréal, Canada, i november.
- "Public Health Policies in the European Union" Foredrag ved NordAN-konferansen 2002, Helsinki, Finland i oktober.
- "Alcohol and Public Health in the Baltic Countries". Foredrag ved NordAN-konferansen 2002, Helsinki, Finland i oktober.
- "Legal Monopolies on Alcohol". Foredrag ved "Russian-Norwegian Symposium on Alcohol Policy", Moskva, 17-18. juni.
- "The French-Nordic co-operation on alcohol control at the EU-level". Paper presentasjon ved 28th Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kjetil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol, Paris, Frankrike i juni.
- "Organizing Political Leadership". Prøveforelesning ved Universitetet i Oslo i mars.
- "A Case of Strange Bed-fellows in modern European Politics". Prøveforelesning ved Universitetet i Oslo i mars.

Einar Ødegård:

- "Narkotikamisbrukets utvikling og mangel på kohorteffekt", foredrag holdt på Statens retts toksikologiske institutt, 15. februar.
- "Overdoses and alcohol", paper presentert på KBS konferanse i Paris 3.-7. juni (medforfatter Ingeborg Rossow).

8.2 UNDERVISNING

Ellen J. Amundsen:

- Diverse tema på forskerkurs/grunnkurs i statistikk, ved Seksjon for medisinsk statistikk, Universitetet i Oslo.

Elin Berg:

- Forelesning 18. april og 5. desember ved Høgskolen i Oslo, videreutdanning i flerkulturell forståelse (SEFIA). Tema: "Profesjonspraksis og marginalisering av brukergrupper. Om behandlingsprosesser og samhandling i et flerkulturelt perspektiv".

Anne Line Bretteville-Jensen:

- Sensor for hovedfagkurs ved Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen, vår og høst 2002.

Ein K. Bye:

- Seminarleder og sensor i kvantitativ metode, sosiologi hovedfag, Universitetet i Oslo.

Randi Ervik:

- Diakonhjemmets høgskolesenter, Oslo: "Introduksjon til kriminologi", 4 t (31.10.)
- Høgskolen i Hedmark: "Rusmidler i et livsløpsperspektiv", 6t (19.11.)
- Universitetet i Oslo, sensor kriminologi mellomfag.

Ragnar Hauge:

- Professor II i kriminologi ved Universitetet i Oslo.
- Forelesninger på University of North Dakota
- Forelesninger på University of Oslo Summer School.
- Forelesninger på Kriminalomsorgens utdannelsesenter.

Per Holth:

- Forelesninger i læringspsykologi og utviklingspsykologi ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, vår og høst.
- Forelesning om læringspsykologi og anvendt atferdsanalyse ved NTNU, Trondheim.
- Forelesninger (etikk, anvendt atferdsanalyse, målvalg) ved Høgskolen i Oslo, avd. for vernepleie, videreutdanningen i målrettet miljøarbeid.
- Foredrag om prinsipper for planlegging og evaluering av forebyggende arbeid. Sosial- og Helsedirektoratets årlige kontaktkonferanse for de rusmiddelpolitiske organisasjonene.

Grethe Lauritzen:

- Undervisning i bruk av Addiction Severity Index (EuropASI). Kvalifiseringskurs av tredagers varighet.
 - Institutt for kliniske rusmiddelproblemer, Universitetet i Oslo
 - Levanger sykehus
 - Vinderen psykiatriske klinikk
- Forelesninger ved Høgskolen i Oslo, avd. for videreutdanning av lærere. Tema rusmiddelmisbruk, med vekt på risikovurderinger og forebyggende perspektiver.

Karl Erik Lund:

- Høgskolen i Buskerud, avdeling for helsefag, Drammen. Kurs for studenter.
- Sosial og helsedirektoratet, Oslo. Kurslederkurs for regionalt personell i VÆR røykFRI

Hans Olav Melberg:

- Seminarleder og sensor i statistikk ved Universitetet i Oslo.
- Foreleser i MINITAB og statistikk ved Universitetet i Oslo.

Edle Ravndal:

- En dags undervisning om "Behandlingsforskning, metoder og teori" for studenter i Etter- og videreutdanning i rusmiddelproblematikk, Diakonhjemmets høgskole, 24. april.

Jostein Rise:

- Psykologisk Institutt, NTNU: Professor II I sosialpsykologi ved: forelesninger, veiledning av hovedfagstudenter og sensurering av hovedoppgaver.
- Psykologisk fakultet, UiB: Undervisning i sosial- og helsepsykologi.
- Psykologisk Institutt, UiTø: Sensor i helsepsykologi og hovedoppgave.
- Psykologisk Institutt, UiO: Undervisning i sosialpsykologi, sensor i sosialpsykologi og hovedoppgave.
- Høgskolen i Hedmark: sensor ved Kurset i Informasjon og samfunnskontakt.

Trygve Ugland:

- Sensor på grunnfag statsvitenskap ved UiO, vår.

8.3 KONSULENTARBEID, KOMITÉ- OG STYREVERV

Anne Line Bretteville-Jensen:

- Medlem av redaksjonsutvalget for "Rusmidler i Norge".
- Medlem av ressursgruppe for prosjektet "Hvilken nytte? For hvem? Til hvilken kostnad?".
- Medlem av prosjektgruppe for overdoseproblematikk i Oslo.
- Medlem av referansegruppe for prosjektet "Overdosedødsfall i europeiske byer".
- Nasjonal ekspert i EMCDDA's arbeid med "drug related deaths".
- Referee for
 - Addiction
 - Journal of Health Economics
 - Social Science & Medicine
 - Contemporary Drug Problems.

Knut Brofoss

- Leder av Forskerkommisjon om kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken.
- Formann i Det Nordiske Administrative Forbund, Den norske avdeling.
- Styreleder Stiftelsen for utvikling og godkjenning av renholdsbedrifter (Ren Utvikling).

Randi Ervik:

- Medlem av redaksjonsrådet for tidsskriftet "Rus & avhengighet".
- Medlem av styrings- og referansegruppe for undersøkelse om hepatitt C, Helsevernetaten og Rusmiddeletaten i Oslo.
- Medlem av referansegruppe ved forskningsstiftelsen FAFO ifbm evaluering av tiltaket Nattergalen, Kirkens Bymisjon.
- Medlem av referansegruppe om overdoseproblematikk i Oslo.
- Medlem av faggruppe for utredning av sprøyterom, Oslo kommune.
- Veileder for personalgruppen ved Marcus Thranes Hus, Rusmiddeletaten i Oslo.

Ragnar Hauge:

- Medlem av Straffelovkommisjonen, som i mars 2002 avga delutredning VII: Ny straffelov, NOU:2002:4.
- Sakkyndig ved bedømmelse av personlig opprykk til professor i kriminologi ved Universitetet i Oslo.
- Sakkyndig ved bedømmelse av søkere til lektorat/professorat i kriminologi ved Stockholms universitet.
- Observatør for kriminologi i forskerutdanningsutvalget ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Medlem av redaksjonsutvalget for "Rusmidler i Norge".
- Sakkyndig ved bedømmelse av prosjekt for Folkhälsainstitutet.

Per Holth:

- Medlem av Editorial boards:
 - (a) Journal of Applied Behavior Analysis (1999 og 2001-2004)
 - (b) Behavioral Interventions. (fra 01.01.99-31.12.2002)
 - (c) Internasjonalt oppslagsverk: Verplanck's Glossary/Thesaurus of behavioral terms.
- Referee-oppdrag for Scandinavian Journal of Psychology og Behavior and Philosophy
- Sensor – utviklingspsykologi, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.
- Sensor – videreutdanningen i målrettet miljøarbeid, Høgskolen i Akershus.

Øyvind Horverak:

- Medlem av og sekretær for Forskerkommisjon om kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken.

Hege Cesilie Lauritzen:

- Medlem av redaksjonsutvalget for "Rusmidler i Norge".
- Medlem av arbeidsgruppa for nasjonalt klientkartleggingssystem.
- Leder av arbeidsgruppe for nasjonalt dokumentasjonssystem på forebyggingsfeltet.
- Ansattes representant i styret ved SIRUS.

Grethe Lauritzen:

- Medlem av ressursgruppe og veiledningsoppdrag for Tyrili FoU.
- Medlem i styringsgruppe for prosjekt: Rusmisbruk og Affekt Bevisstgjøring, Avd. for stoffmisbrukere, Vinderen.
- Medlem av arbeidsgruppe under ledelse av SINTEF Unimed, med mål å utarbeide en samlet strategi for helsetjenestene for rusmiddelmissbrukere.
- Varamedlem til styret for SIRUS.

Karl Erik Lund:

- Nestleder Statens tobakksskaderåd.
- Faglig ansvarlig for Den første nasjonale tobakskonferansen, Soria Moria.
- Sakkyndig vitne i erstatningssøksmål U. Lund/JL Tiedemanns tobaksfabrikk.
- Sakkyndig vitne i erstatningssøksmål A. Storvand/JL Tiedemanns tobaksfabrikk.
- Executive member i International Society for the Prevention of Tobacco Induced Diseases
- Medlem av Abstract Committee for The 12th World Conference on Tobacco and Health
- Referee i 5 vitenskapelig tidsskrift.

Marte K. Ødegård Lund:

- Medlem av arbeidsgruppa for nasjonalt klientkartleggingssystem.

Hans Olav Melberg:

- Referee for tidsskriftet Addiction.

Inger Synnøve Moan:

- Konsulentarbeid for psykologisk institutt, UiO, i forbindelse med undersøkelse på Blindern, vår og høst 2002.

Sturla Nordlund:

- Medlem av det vitenskapelige rådet i Nordisk nemnd for alkohol- og drogforskning (NAD).
- Sakkyndig ved bedømmelse av forskningsprosjekt for den Svenske Riksbankens Jubileumsfond.
- Medlem av Scientific Advisory Board for the Addiction Research Institute (IVO) i Rotterdam, Nederland.
- Sosialdepartementets representant i styret for Fondet for forskning og folkeopplysning om edruskap.
- Medlem av Nasjonal samordningsgruppe i forbindelse med Norges deltagelse i EUs folkehelseprogram Health Monitoring.
- Medlem av internasjonal komite som har evaluert Centrum för socialvetenskaplig alkohol- og drogforskning (SoRAD), ved Universitetet i Stockholm.
- Norsk medlem av referansegruppe i EMCDDA for utvikling av området (key indicator) "Population surveys on drug use among the general population".
- Medlem av internasjonal planleggingsgruppe for seminar i Oslo, 12.-13. desember.

Edle Ravndal:

- Sekretær i International Society for the Study of Personality Disorders, avd. Norge.
- Medlem i den nasjonale vitenskapelig komite for den V. EUROPAD-kongressen for behandling av opioidavhengighet.
- Medlem i den internasjonale vitenskapelige komite for the 9th European Conference on Rehabilitation and Drug Policy (EFTC), Venezia.
- Medlem i prosjektgruppe ved SINTEF Unimed helsetjenesteforskning for å utrede helsetilstanden hos rusmiddelmissbrukere. Oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet.
- Referee Nordisk Alkohol- & narkotikatidsskrift (NAT).
- Referee Drug and Alcohol Dependence.
- Referee Scandinavian Journal of Public Health.
- Konsulent forskningssøknader for The Netherlands Organization for Health Research and Development (NWO).

Jostein Rise:

- Psykologiska Institutionen, Universitetet i Gøteborg. Medlem av bedømmelseskomite og ekstern granskare av dr. avhandling.
- Psykologisk Institutt, UiTø: andreopponent ved doktordisputas (dr.psychol).
- Høgskolen i Hedmark: Medlem av 2 bedømmelseskomiteer angående dosentkompetanse.
- Medlem av nasjonal bedømmelseskomite for professoroppykk i psykologi.
- Co-editor i det europeiske tidsskriftet Psychology and Health.
- Referee i følgende tidsskrift: Addiction, Journal of Health Psychology, Scandinavian Journal of Psychology, Tidsskrift for Norsk Psykologforening.
- Sakkyndig vitne i erstatningssøksmål U. Lund/JL Tiedemands Tobakksfabrikk.

Ingeborg Rossow:

- President i Kjetil Bruun Society for Social and Epidemiological studies of Alcohol and other Drugs.
- Medlem av Forskerkommisjonen om kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken
- Assisterende redaktør (assistant editor) i Addiction
- Vitenskapelig konsulent (referee) for tidsskriftene:
 - Addiction
 - Contemporary Drug Problems
 - Den norske tannlegeforenings tidende

- European Journal of Public Health
- Health Education Research
- Scandinavian Journal of Crime and Crime Prevention

Astrid Skretting:

- Medlem i The Scientific Committee, EMCDDA, Lisboa
- Konsulent (referee) for tidsskriftene:
 - Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift
 - Tidsskrift for ungdomsforskning
- Medlem av og sekretær for Forskerkommisjonen om kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken.
- Leder av Redaksjonsrådet for Nordisk alkohol & narkotikatidskrift

Trygve Ugland:

- Kasserer og medlem av Co-ordinating Committee - The Kjetil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol.
- Medlem av Co-ordinating Committee – The Consortium of European Alcohol Research Centres.

Einar Ødegård:

- Norsk representant i EMCDDAs arbeidsgruppe med siktemål å harmonisere estimeringsmetodikker til bruk for å anslå størrelsen på gruppen av narkotikamisbrukere.
- Norsk representant i EMCDDAs arbeidsgruppe med siktemål å harmonisere inklusjonskriterier i forbindelse med registrering av overdoser.
- Medlem i styret ved SIRUS.

**Statens institutt for
rusmiddelforskning**

Norwegian Institute for Alcohol
and Drug Research

Øvre Slottsgate 2B,

0157 OSLO, Norway

Telefon 22 34 04 00

Telefaks 22 34 04 01